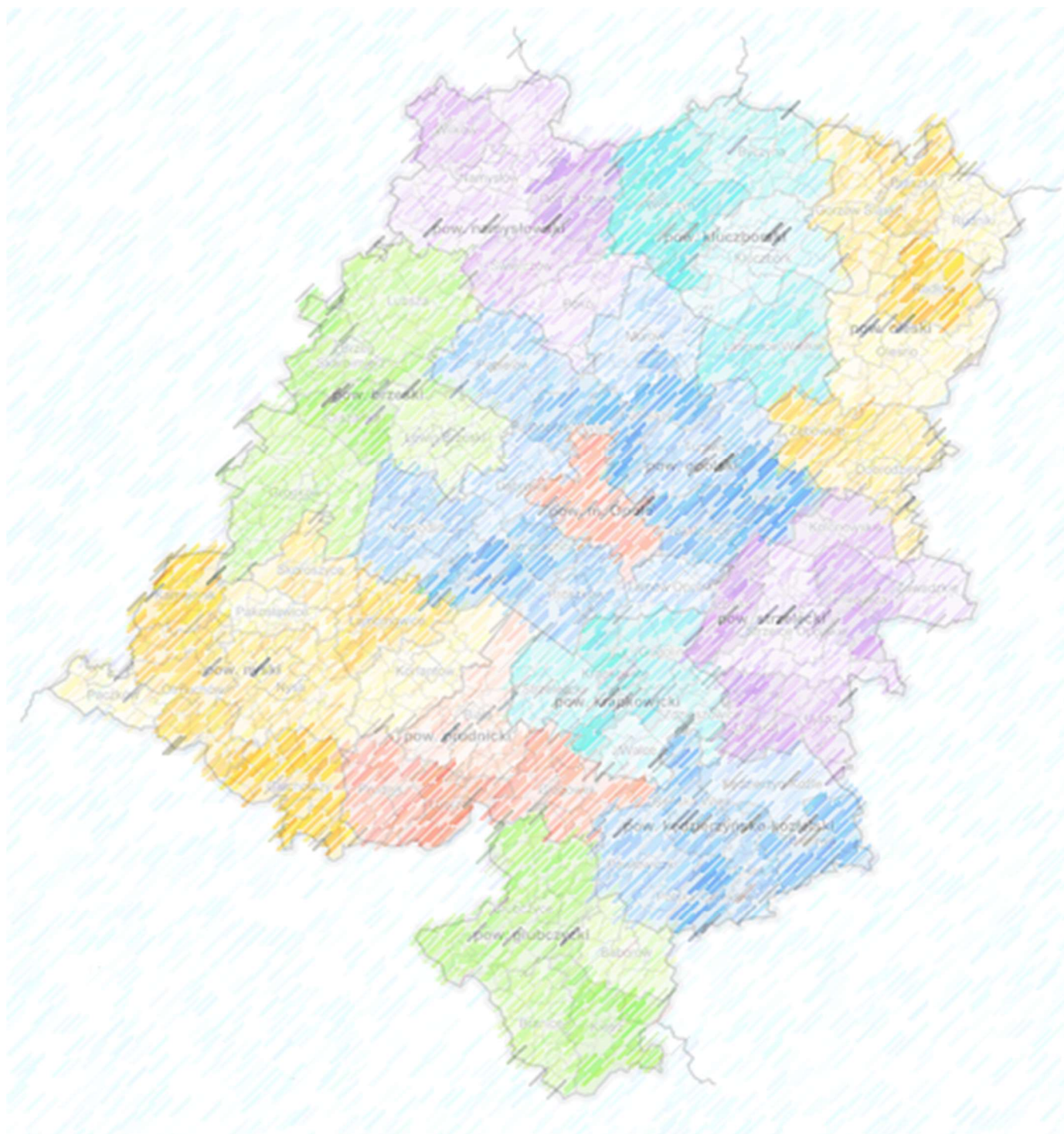

OPOLSKIE - *diagnoza regionalna*

opracowanie na potrzeby

Strategii rozwoju województwa opolskiego do 2030 roku

Opole, czerwiec 2020 roku

Diagnozę przygotował Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej w składzie:

Nikoła Janusek-Krysińska

Anna Kuźnik

Dorota Matuszewska

Karina Piziak

Danuta Rospond-Bednarska

Jagoda Sokołowska

Zdzisław Stefaniak

Jacek Tabor

Agnieszka Teodorowicz

pod kierownictwem:

Waldemara Zadki – Dyrektora Departamentu Polityki Regionalnej i Przestrzennej Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

przy współpracy:

pracowników pozostałych Departamentów Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego

oraz

pracowników jednostek organizacyjnych w tym: Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Opolu, Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki, Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Opolu

jak i

pracowników Opolskiego Ośrodka Badań Regionalnych,
Urzędu Statystycznego w Opolu

Niniejszy dokument powstał na podstawie **Diagnozy strategicznej województwa opolskiego** przygotowanej przez:

w składzie:

Wojciech Dziemianowicz

Magdalena Cybulska

Izabella Jurkiewicz

Aleksandra Wawrzyszak

Wszystkim zaangażowanym osobom serdecznie dziękujemy za uwagi i wkład do przedmiotowego dokumentu.

Szczegółowe informacje w zakresie danych zawartych diagnozie udzielane są przez:

Referat Badań i Ewaluacji

Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej

Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego

ul. Hallera 9, 45-867 Opole

tel. 77 44 82 158, e-mail: rot@opolskie.pl

SPIS TREŚCI:

Słowo wstępu	4
Aktualność wyzwań obecnej strategii województwa? – refleksja nad podejmowanymi działaniami	4
Koncepcja diagnozy strategicznej	7
1. Kluczowe uwarunkowania zewnętrzne	11
1.1. Przyszły budżet UE jako kwintesencja różnych polityk	11
1.2. Strategie i polityki rządowe	12
1.3. Pandemia koronawirusa COVID-19 i jej przewidywane skutki	14
2. Wymiary rozwoju Opolszczyzny	17
2.1. Społeczeństwo	17
2.2. Środowisko	26
2.3. Gospodarka	30
3. Sześć typów przestrzeni aktywności	44
3.1. Przestrzeń wiedzy	44
3.2. Przestrzeń usług	48
3.3. Przestrzeń zamieszkania	54
3.4. Przestrzeń wypoczynku	61
3.5. Przestrzeń innowacji	64
3.6. Przestrzeń inwestycji	70
4. W kierunku terytorializacji polityki rozwoju	73
4.1. Położenie przygraniczne	73
4.2. Strefy rozwoju	74
4.3. Obszary strategicznej interwencji	77
5. Analiza SWOT	80
6. Literatura	82
7. Spisy ilustracji	88

Słowo wstępu

Przyszłość, która czeka Opolszczyznę będzie wynikiem działań realizowanych obecnie, a te z kolei uwarunkowane są przeszłością. Przeszłością, którą dla potrzeb regionalnej diagnozy strategicznej wyrażamy w prezentacji zjawisk, trendów społeczno-gospodarczych oraz terytorialnych uwarunkowań i czynników stanowiących o rozwoju województwa.

Diagnoza regionalna (przygotowana w ujęciu strategicznym) jest aktualną charakterystyką województwa opolskiego, wskazującą jego wyselekcjonowane najważniejsze uwarunkowania społeczne, gospodarcze, a także przestrzenne – a więc mówi o tym kim jesteśmy i w jakim miejscu się znajdujemy, jako region. Obecna sytuacja związana z pandemią koronawirusa SARS-Cov-2, zupełnie niecodzienna i bezprecedensowa dla nas wszystkich, wymusza na nas (zarówno w wymiarze publicznym, jak i prywatnym) potrzebę bieżącego mierzenia się z wieloma problemami ludzkimi, społecznymi, a także ekonomicznymi, jak i zwiększonego wysiłku, celem zagwarantowania bezpiecznej przyszłości mieszkańców świata, Polski i regionu.

Materiał prezentuje merytorycznie uzasadnione obszary tematyczne, poprzez wnioski strategiczne, w odniesieniu do których formułowane będą kierunki dalszego rozwoju województwa. Opracowanie pomoże w udzieleniu odpowiedzi - **Jakie ma być Województwo Opolskie w 2030 roku?**, która zostanie ujęta w *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2030 roku*, a także będzie wsparciem do określenia krótko i długofalowych działań, gwarantujących mieszkańcom regionu bezpieczeństwo, cenioną jakość życia. Niniejsza diagnoza jest wstępem do dyskusji o przyszłej polityce rozwoju.

Aktualność wyzwań obecnej strategii województwa?

– refleksja nad podejmowanymi działaniami

Aktualna *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku* (SRWO 2020)¹, określa 4 wyzwania rozwojowe: (1) *Przygotowane do rynku pracy aktywne społeczeństwo*; (2) *Konkurencyjna gospodarka oparta na innowacyjności i współpracy z nauką*; (3) *Atrakcyjne obszary do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku*; (4) *Zrównoważony rozwój aglomeracji opolskiej, miast i obszarów wiejskich* oraz jedno wyzwanie horyzontalne: *Zapobieganie i przeciwdziałanie procesom depopulacji*.

Wyzwanie horyzontalne obowiązujące SRWO 2020 skoncentrowane na *Zapobieganiu i przeciwdziałaniu procesom depopulacji* - jakkolwiek nadal aktualne, to dotyczy wszystkich polskich regionów, choć województwo opolskie jest najbardziej dotknięte tym problemem w długiej perspektywie. Narastające negatywne procesy demograficzne stanowią widoczną barierę i zagrożenie rozwojowe dla opolskich samorządów (*Identyfikacja potencjałów...*). Jest to związane w szczególności z już zachodzącą w regionie depopulacją, jak i prognozami demograficznymi, które wskazują m.in. na postępujący spadek liczby ludności w województwie do 2030 roku oraz proces starzenia się społeczeństwa naszego regionu.

Głównymi narzędziami Samorządu Województwa Opolskiego oddziałującymi na to wyzwanie w perspektywie lat 2014-2020 jest Program „Opolskie dla rodziny”, dotyczący całego spectrum życia człowieka od narodzin aż do wieku senioralnego.

Dotychczasowe badania, ekspertyzy regionalne (*Analiza powiązań...*) wskazują, że wyzwania rozwojowe sformułowane w aktualnej Strategii w dużym stopniu, po modyfikacji lub uzupełnieniu, powinny

¹ Przyjęta Uchwałą Nr XXV/325/2012 z 28 grudnia 2012 roku.

być brane pod uwagę w formułowaniu wyzwań na kolejne lata. I tak nadal powinna być utrzymana istotna rola:

- ✓ efektywnego funkcjonowania **rynku pracy**, przy mocniejszym zaakcentowaniu konieczności tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy (innowacyjnych i atrakcyjnych);
- ✓ **innowacyjności**, w tym w zakresie stosowanych technologii i systemów, prowadzącej do istotnej poprawy poziomu atrakcyjności Opolszczyzny dla inwestorów i mieszkańców;
- ✓ tworzenia z regionu opolskiego **atrakcyjnego miejsca do zamieszkania i inwestowania**, precyzyjnie ukierunkowanego na potrzebę rozwoju infrastruktury zachęcającej do zainwestowania w regionie kapitału rodzimego i zewnętrznego (w tym zagranicznego) i jednocześnie zwracającego uwagę na podnoszenie poziomu życia mieszkańców;
- ✓ **zrównoważonego rozwoju** aglomeracji opolskiej, miast i obszarów wiejskich, ukierunkowanego mocniej na harmonijny, spójny i trwały rozwój całego regionu, niż odrębny cel strategiczny dla ww. obszarów. Postulowane podejście odnosi się do terytorializacji przyszłych wyzwań rozwojowych, czy obszarów wsparcia.

Dodatkowo eksperci wskazali na potrzebę uwzględnienia, w przyszłej strategii, nowych wyzwań ukierunkowanych na: *Rozwój i wykorzystanie kapitału rzeczowego, ludzkiego oraz społecznego w regionie; Współzarządzanie procesami rozwojowymi przez samorządy terytorialne oraz społeczeństwo obywatelskie, środowisko biznesu i przedstawicieli nauki; Wzrost efektywności zarządzania działaniami rozwojowymi i poprawa jakości usług publicznych.*

Ocena realizacji celów SRWO 2020 przez pryzmat przyjętych w niej wskaźników kontekstowych (*Raport o stanie województwa...*), dla których dane dostępne są wg. stanu na rok 2018, wskazuje że można oczekiwać osiągnięcia wartości docelowych przez większość z nich, zgodnie z poniższym zestawieniem²:

78 wskaźników wskazuje na osiągnięcie zakładanej wartości/trendu w 2020 roku

8 wskaźników, w przypadku których wartości nie zostały jeszcze osiągnięte, wskazuje na realną możliwość osiągnięcia ich zakładanej wartości/trendu w 2020 roku

19 wskaźników, nie osiągnęło zakładanego poziomu, a ich aktualny trend/wartości może budzić niepokój co do ich osiągnięcia w 2020 roku

Przykładowe priorytetowe przedsięwzięcia, które zostały zrealizowane w ostatnich latach w województwie opolskim (*Raport z monitoringu...*) – są przywoływane w kolejnych częściach diagnozy jako tło do zobrazowania działań rozwojowych wspieranych przez Samorząd Województwa.

Programy operacyjne są i nadal będą głównymi narzędziami realizacji strategii wojewódzkich. Poniższe zestawienie (tabela 1) pokazuje zakres wsparcia (pod względem finansowym i liczby podpisanych umów) zrealizowanego w okresie od 2014 do 2019 roku pod kątem SRWO 2020³.

² W porównaniu z wynikami monitoringu pierwszych lat realizacji strategii wzrosła liczba wskaźników, których wartość została osiągnięta, a spadły liczby tych zagrożonych. Należy przy tym pamiętać, że ostateczny stopień osiągnięcia zakładanych wskaźników w roku docelowym 2020 może ulec zmianie, szczególnie kiedy oczekiwany jest trend wzrostowy lub spadkowy, a ten może się zmienić także w wyniku wpływu sytuacji społeczno-gospodarczej kraju. Dodatkowo na obniżenie wartości wskaźników w 2020 roku, wpływ będą miały skutki wywołane pandemią koronawirusa w Polsce i na świecie.

³ Oprócz środków europejskich perspektywy 2014-2020, na cele określone w obecnie obowiązującej strategii składały się środki pozyskane na projekty finansowane z programów krajowych (m.in. PO IŚ, PO WER, w ramach Kontraktu Terytorialnego) oraz przedsięwzięcia realizowane w ramach środków perspektywy 2007-2013. Łącznie na realizację celów określonych w strategii przeznaczono ponad ok. 8 mld zł.

Tabela 1. Zestawienie umów realizowanych na Opolszczyźnie w podziale na Programy (stan na 31.12.2019 r. w mln PLN)

Lp.	Program operacyjny	Liczba umów	Całkowita wartość	Dofinansowanie z UE
1.	RPO WO 2014-2020	1260	4 768,2	3 363,0
2.	PROW 2014-2020	567	246,9	1314
3.	INTERREG V-A RCZ-PL 2014-2020	229	174,2	69,7
RAZEM:		2 056	5 180,3	3 564,1

Źródło: opracowanie Instytucji Zarządzającej RPO WO 2014-2020

Województwo opolskie wykorzystało środki ze wskazanych Funduszy Europejskich na liczne i różnorodne przedsięwzięcia, które zobrazowano na rysunku 1.

Rysunek 1. Zestawienie wybranych efektów rzeczowych realizowanych w województwie opolskim w okresie 2014-2019

Źródło: opracowanie Instytucji Zarządzającej RPO WO 2014-2020

Równie ważne w ostatnich latach stało się współdziałanie ze społecznością regionu poprzez wdrożenie Marszałkowskiego Budżetu Obywatelskiego Województwa Opolskiego, w ramach którego możliwa była realizacja zadań o charakterze kulturalnym, prospołecznym, edukacyjnym, sportowym, turystycznym, ekologicznym lub innych, zgodnie z kompetencjami organów samorządu województwa. W ramach dotychczas przeprowadzonych trzech edycji budżetu (2017-2019) skala zainteresowania mieszkańców w zgłoszenie, wybór oraz wdrożenie wybranych zadań była duża: 9 mln złotych na realizację 75 projektów w regionie; 398 zgłoszonych projektów; 307 983 uczestników głosowań. Dodatkowo w grudniu 2019 roku uruchomiona została Marszałkowska Inicjatywa Sołecka, która ukierunkowana jest na realizację małych projektów na terenach wiejskich w okresie 2020-2022, służących wspieraniu, promowaniu oraz rozwojowi, integracji i pobudzaniu aktywizacji lokalnych społeczności⁴. Przez ostatnie lata w województwie opolskim skutecznie inwestowano w mieszkańców i gospodarkę regionu, a wszystko po to, by region się rozwijał, a ludzie chcieli tu żyć i pracować. Zaprezentowana w materiale analiza danych oraz pogłębione wnioskowanie w tym zakresie dają podstawę sądzić, że rozwój regionalny powinien być ukierunkowany na dalszy wzrost poziomu życia mieszkańców i rozwój innowacyjnej gospodarki opartej na regionalnych specjalizacjach.

⁴ łączna kwota zaplanowana w budżecie województwa w 3 letnim dofinansowaniu wyniesie 5,4 mln zł z podziałem na poszczególne lata realizacji.

Refleksja nad dotychczas podejmowanymi działaniami Samorządu Województwa Opolskiego wskazuje także na potrzebę kontynuowania wdrażania dobrych i przetestowanych w regionie rozwiązań w różnych sferach życia, z drugiej strony daje impuls do poszukiwania instrumentów bardziej kreatywnych, kompleksowych i dopasowanych do regionalnej przestrzeni i uwarunkowań rozwojowych. Myślenie o przyszłości opierać się będzie zatem na unikalnych przewagach Opolszczyzny oraz na budowaniu partnerskich sieci zależności.

Koncepcja diagnozy strategicznej

W latach 2015-2019 Samorząd Województwa Opolskiego zrealizował liczne badania, które dostarczyły ważnych informacji z punktu widzenia oceny dotychczasowej polityki rozwoju oraz sytuacji społeczno-gospodarczej województwa⁵. Przyjęto zatem, że przedkładana diagnoza strategiczna powinna wykorzystywać dotychczasowy dorobek dotyczący diagnozy regionu, koncentrując się jednocześnie na zagadnieniach najważniejszych z punktu widzenia procesu tworzenia nowej *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2030 roku* (SRWO 2030). Ze względu na fakt, iż procesy rozwoju częściej mają charakter długofalowych, niż radykalnych zmian, starano się wykorzystać dotychczasowy dorobek myśli strategicznej, w tym diagnostycznej. Diagnoza strategiczna, jako jeden z elementów tworzenia SRWO 2030, jest kolejnym etapem zarówno działań wpisujących się w politykę rozwoju regionu, jak i budujących zasoby wiedzy o regionie. W związku z powyższym diagnoza strategiczna uwzględnia głównie:

- ✓ lokalne i regionalne uwarunkowania rozwojowe, wynikające z analizy pn. *Identyfikacja potencjałów i barier JST w województwie opolskim oraz działań na przyszłość – opinia gmin i powiatów*, czy raportu z badań jakościowych pn. *Strategiczne kierunki rozwoju. Wnioski dla polityki regionalnej województwa opolskiego*; wnioski ze zidentyfikowanych istotnych dla województwa czynników zewnętrznych i trendów rozwojowych (o charakterze krajowym, europejskim i globalnym);
- ✓ zapisy dotychczasowej strategii rozwoju województwa oraz innych dokumentów strategicznych aktualnych na poziomie regionu, jak i na poziomie kraju (w tym *Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2030*, KSRR 2030);
- ✓ opracowania służące monitorowaniu zagadnień rozwojowych w regionie, w tym w szczególności raporty dotyczące SRWO 2020;
- ✓ przygotowane w związku z pracami nad nową SRWO 2030 ekspertyzy o charakterze kompleksowym (głównie *Analiza powiązań społeczno-gospodarczych i przestrzennych zachodzących w województwie opolskim oraz prognoza wskaźników dla nich istotnych w perspektywie do 2030 roku*), jak i koncentrujące uwagę na wybranym zagadnieniu (*Produkt krajowy brutto w powiatach województwa opolskiego - wnioski dla polityki regionalnej województwa*);
- ✓ zmiany w strukturze przestrzennej regionu, omówione w *Raporcie 2018 o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego*.

Prezentowana diagnoza strategiczna została opracowana z uwzględnieniem następujących założeń:

1. Punktem wyjścia jest obecna SRWO 2020 oraz refleksja nad aktualnością wyzwań w niej zawartych w kontekście obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej województwa.
2. Zjawisko depopulacji, wielokulturowość oraz podejście terytorialne będą traktowane jako zagadnienia horyzontalne. Oznacza to, że powinny one stanowić pole do dyskusji w każdym wyzwaniu

⁵ Wszystkie dokumenty zostały przytoczone w istotnych dla diagnozy punktach, a ich lista znajduje się w spisie literatury.

rozwojowym SRWO 2030. Powyższe podejście determinować będzie myślenie o rozwoju regionalnym Opolszczyzny uwzględniającym:

- świadomy rozwój demograficzny, gdzie interwencje brać będą pod uwagę występujące trendy ludnościowe (w tym przeciwdziałać będą wyjazdom rodzimych mieszkańców oraz zapewnić wsparcie starzejącemu się społeczeństwu);
- otwartość na cudzoziemców przy zachowaniu regionalnej tożsamości, wynikającej z dziedzictwa kulturowego i różnorodności kultury;
- ukierunkowanie przestrzenne - zgodnie z *Systemem zarządzania rozwojem Polski* i KSRR 2030, gdzie funkcjonować będą obszary strategicznej interwencji (OSI): obligatoryjne ze względu na zapisy ww. dokumentów oraz „regionalne” wynikające z uwarunkowań rodzimych.

3. Rdzeniem tematycznym diagnozy strategicznej, a zatem podstawą rozwoju Opolszczyzny są procesy i zjawiska ujmowane w trzech **wyzwaniach strategicznych** (rysunek 2):

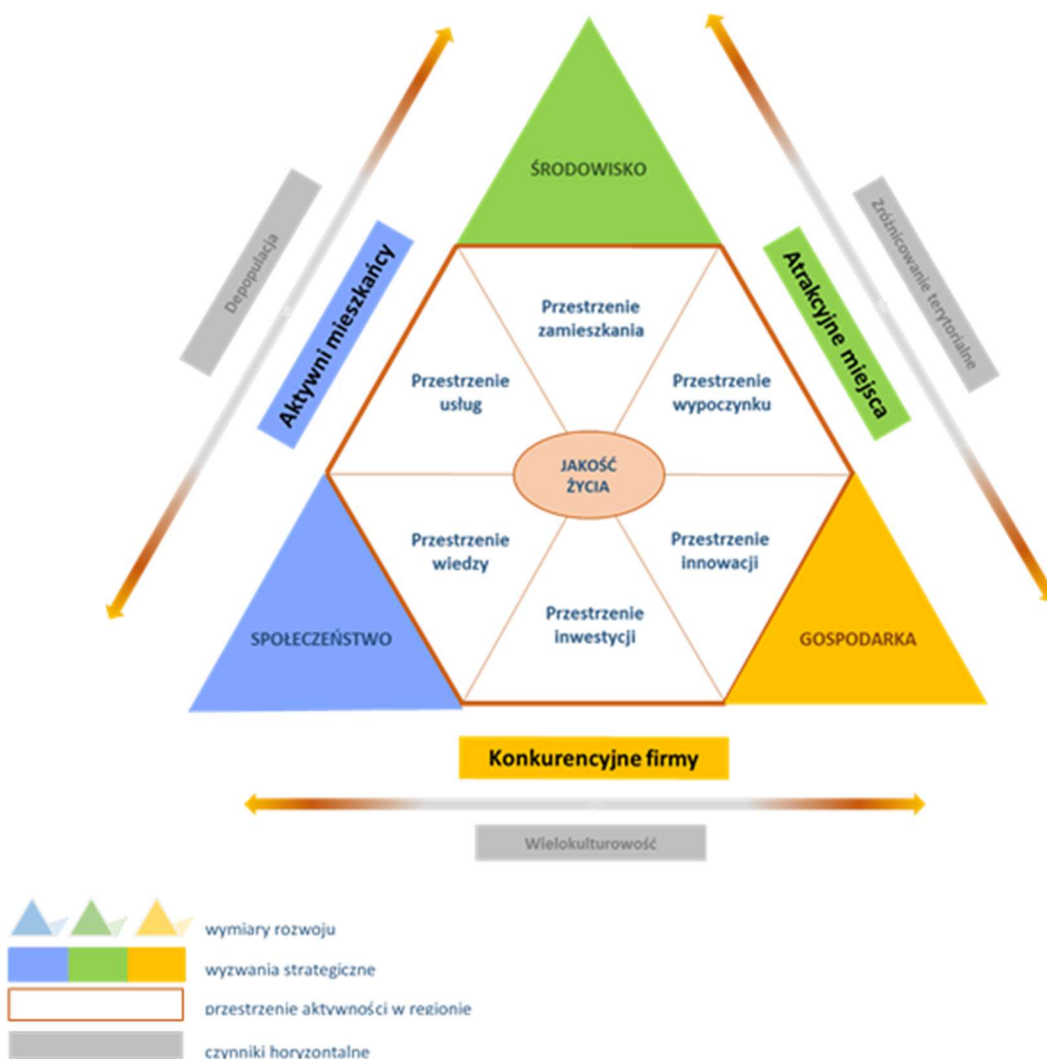
- A. *Aktywni mieszkańcy* - odpowiada wyzwaniu w obecnej Strategii: „przygotowane do rynku pracy aktywne społeczeństwo”;
- B. *Konkurencyjne firmy* - stanowią odpowiednik wyzwania strategicznego: „konkurencyjna gospodarka oparta na innowacyjności i współpracy z nauką”;
- C. *Atrakcyjne miejsca* - odnoszą się do wyzwania: „atrakcyjne obszary do zamieszkania, inwestowania i wypoczynku”.

Każdy region realizuje swoją ścieżkę rozwoju opartą na zasobach własnych i tych, które udaje mu się pozyskać z zewnątrz. W obu przypadkach kluczowa jest zdolność regionów do konkutowania, nawet w przypadku zasobów wewnętrznych. Ludzie, firmy, organizacje są mobilne, zatem „własne zasoby” mogą stać się zasobami obcymi, jeśli region nie spełnia kryteriów lokalizacji, niezależnie czy dotyczą biznesu, czy też jakości życia. Z kolei zasoby zewnętrzne dokonują wyborów na podstawie porównań różnych regionów oferujących jak najlepsze warunki dla realizacji celów jednostek i organizacji. Konkurencja odbywa się na wszystkich szczeblach administracji, ale również między nimi. Istotne jest, by nie była ona sama w sobie celem rozwoju, a jedynie środkiem pozwalającym realizować cel danej jednostki samorządowej.

4. Wskazane powyżej wyzwania strategiczne są współzależne, zatem charakterystyka każdego z nich nie może odbywać się w oderwaniu od pozostałych. Dlatego też podjęto próbę zdefiniowania pól analizy strategicznej uszczegóławiającej te wyzwania, w koncepcji dziewięciu pól analizy strategicznej, obejmującej trzy rodzaje wymiarów rozwoju i sześć rodzajów przestrzeni:

- A. **Wymiary rozwoju** – odnoszą się do szeroko ujmowanych aspektów działalności człowieka w przestrzeni. Wyróżnione trzy płaszczyzny: społeczeństwo, środowisko i gospodarka (których stan i powiązania wpływają na możliwości rozwojowe regionu) są odpowiedzią na następujące założenia:
 - ✓ ludność jest kluczowym zasobem regionalnym, oddziałującym zarówno na gospodarkę jak i środowisko naturalne;
 - ✓ życie społeczne i gospodarcze odbywa się w środowisku przyrodniczym, a jego jakość jest coraz częściej podkreślana jako jeden z najważniejszych wyróżników jakości życia;
 - ✓ warunki dla rozwoju przedsiębiorczości, nazywane już zwyczajowo „klimatem dla biznesu”, czy „atrakcyjnością inwestycyjną”, określono wymiarem gospodarczym, który mniej eksponuje kwestię konkurencyjności, a bardziej lokalnych uwarunkowań rozwoju.
- B. **Przestrzenie** (potencjały wewnątrzwojewódzkie) są traktowane jako części wymiarów rozwoju, a zarazem są konkretnymi fragmentami obszaru województwa, w których zachodzą procesy społeczno-gospodarcze. Dokonano wyboru sześciu typów przestrzeni, które konkurują o mieszkańców, przedsiębiorców i turystów – wpływając na jakość życia w regionie.

Rysunek 2. Schemat diagnozy strategicznej – rozwoju Opolszczyzny

Źródło: opracowanie własne

5. W każdym z tych obszarów diagnostycznych istotną kwestią jest wskazanie wewnątrzwojewódzkich potencjałów, a także barier rozwojowych. W tym celu większość zagadnień prezentowanych jest w podziale na powiaty i gminy⁶.
6. Istotnym elementem diagnozy strategicznej jest wskazanie odpowiednich wniosków do dalszej dyskusji nad analizą SWOT i wyborem celów rozwoju. W niniejszej diagnozie starano się zwrócić uwagę na kluczowe wnioski strategiczne, a także wskazać:
 - potencjały i bariery rozwoju regionalnego wraz z ich wewnątrzwojewódzkim zróżnicowaniem przestrzennym i
 - wymiar uwarunkowań zewnętrznych (procesów w otoczeniu województwa opolskiego, które będą miały wpływ na rozwój regionu).

W całej diagnozie starano się zachować poniższy układ wniosków strategicznych.

⁶ W większości map zaprezentowano gminy i powiaty województwa opolskiego albo na tle całego kraju, albo podano w legendach liczbę gmin i powiatów z całej Polski plasujących się w tych samych przedziałach, co jednostki z Opolszczyzny.

Wniosek strategiczny:

W tym miejscu zaprezentowana jest treść wniosku sformułowanego w taki sposób, by stanowił on również swego rodzaju wskazówkę na temat barier, wyzwań, czy też kluczowych czynników rozwoju województwa opolskiego

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ w tym miejscu znajdują się uwagi dotyczące konkretnych przestrzeni w regionie lub mocnych i słabych stron występujących w omawianym uwarunkowaniu rozwoju społeczno-gospodarczego w kontekście głównego wniosku strategicznego	✓ w ramach wymiaru wskazano uwarunkowania zewnętrzne, które wiążą się z wnioskiem strategicznym i będą miały wpływ na rozwój województwa opolskiego, bez rozstrzygania o charakterze i sile tego wpływu

Efektom prac diagnostycznych jest sformułowanie 18 wniosków strategicznych, w tym: trzech odnoszących się do kluczowych uwarunkowań zewnętrznych; siedmiu w zakresie wymiarów rozwoju oraz ośmiu regionalnych przestrzeni aktywności.

7. Prezentowana diagnoza przytacza w zdecydowanej większości dane ze statystyki publicznej, czyli Głównego Urzędu Statystycznego. Warto podkreślić, że Opolszczyzna jest szczególnie dotknięta problemem mieszkańców – nierezydentów. Według różnych badań realizowanych poza statystyką publiczną (*Sytuacja demograficzna i zatrudnienie...*) można założyć, że nawet 20% obecnej liczby mieszkańców województwa opolskiego przebywa de facto poza nim, zachowując w regionie swój meldunek. Zatem wskaźniki relatywizowane do liczby ludności są w pewnym stopniu zaniżone dla naszego województwa (choć w innych regionach również występuje podobny problem, jednak jego skala jest najwyższa w województwie opolskim).
8. Uwaga końcowa: prace nad diagnozą, w tym analizą SWOT realizowane były w trybie partycypacyjnej współpracy (opartej na konsultacjach międzydepartamentowych UMWO i wśród jego kluczowych merytorycznych jednostek organizacyjnych oraz przy wsparciu Urzędu Statystycznego w Opolu). Prócz tego, ze względu na okres i zakres prac nad SRWO 2030 i RPO WO 2021-2027, obecna wersja diagnozy strategicznej została zaktualizowana pod kątem najbardziej aktualnych danych o sytuacji społeczno-gospodarczej regionu oraz uwzględnia stan epidemii (spowodowany pandemią choroby COVID-19 w 2020 roku) i wskazuje kluczowe przewidywane skutki społeczno-gospodarcze z tym związane, w stosunku do diagnozy przyjętej przez Zarząd Województwa Opolskiego w czerwcu 2019 roku.

1. Kluczowe uwarunkowania zewnętrzne

Do kluczowych uwarunkowań zewnętrznych *Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 roku* zaliczyć można trendy globalne (np. społeczne, technologiczne), ale również polityki innych szczebli administracji oraz UE. Można jednak przyjąć, że polityki UE oraz formułowane w ostatnim czasie strategie na szczeblu rządowym, ze względu na ich aktualność, odnoszą się już do głównych uwarunkowań „tematycznych” próbując odpowiedzieć, w jaki sposób UE lub Polska odpowie na zmieniające się otoczenie, nawet w wymiarze globalnym.

W związku z tym przyjęto, że SRWO 2030 powinna uwzględnić następujące procesy/dokumenty:

1. Trwające prace nad przyszłym budżetem UE, którego struktura tematyczna będzie odzwierciedlała priorytety UE, a te z kolei wynikają zarówno z konieczności sprostania wyzwaniom konkurencji globalnej, wyzwaniom klimatycznym, czy wyzwaniom migracyjnym;
2. Trwające wdrażanie *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*, będącej podstawą do przygotowania strategii horyzontalnych, ale przede wszystkim, z punktu widzenia samorządowych województw, również *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030*;
3. Działania i procesy zachodzące w otoczeniu województwa, które można sprowadzić do wymiaru konkurencji o zasoby rozwojowe potrzebne każdemu samodzielnemu regionowi, w tym pomijanie województwa w proponowanych, przez władze krajowe, dedykowanych programach, które są przewidywane dla wielu regionów.

1.1. Przyszły budżet UE jako kwintesencja różnych polityk

Budżet Unii Europejskiej na lata 2021-2027 będzie koncentrował się na pięciu Celach Polityki:

1. Bardziej inteligentna Europa dzięki wspieraniu innowacyjnej i inteligentnej transformacji gospodarczej.
2. Bardziej przyjazna dla środowiska niskoemisyjna Europa dzięki promowaniu czystej i sprawiedliwej transformacji energetyki, zielonych i niebieskich inwestycji, gospodarki o obiegu zamkniętym, przystosowania się do zmiany klimatu oraz zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem.
3. Lepiej połączona Europa dzięki zwiększeniu mobilności i udoskonaleniu regionalnych połączeń teleinformatycznych.
4. Europa o silniejszym wymiarze społecznym dzięki wdrażaniu Europejskiego filaru praw socjalnych.
5. Europa bliżej obywateli dzięki wspieraniu zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich, wiejskich i przybrzeżnych w ramach inicjatyw lokalnych.

Oznacza to zdecydowane wzmocnienie działań krajów i regionów gwarantujących wzrost innowacyjności praktycznie w każdej sferze życia społeczno-gospodarczego, w tym działania związane z ochroną środowiska przyrodniczego.

Wniosek strategiczny 1

Polityka spójności UE będzie w dalszym ciągu najważniejszym źródłem finansowania rozwoju w Polsce, jednak najbardziej będą zyskiwały te regiony, które będą mogły włączyć się w europejskie programy ukierunkowane na innowacje

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ polityka rozwoju województwa będzie potrzebowała dokładnych danych terytorialnych na temat inteligentnych specjalizacji województwa opolskiego	✓ bardzo silna konkurencja o środki na poziomie europejskim ze strony regionów znacznie bardziej innowacyjnych od najlepszych województw w Polsce

-
- ✓ przedstawiciele środowiska akademickiego oraz władze miast, na terenie których działają uczelnie lub centra badawczo-rozwojowe jako koordynatorzy współpracy na rzecz promocji postaw innowacyjnych wśród przedsiębiorców regionu
 - ✓ założenia polityki rozwoju UE nie zawsze spójne z aktualną polityką rządu i ew. instrumentami ukierunkowanymi terytorialnie

1.2. Strategie i polityki rządowe

W lutym 2017 r. przyjęty został na poziomie rządowym dokument *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)* (SOR), który zyskał rangę strategii średniookresowej, wyznaczającej kierunki dla pozostałych 9-ciu strategii horyzontalnych. W latach 2018 - 2019 toczyły się prace nad tymi strategiami, przy czym najważniejszą z punktu widzenia SRWO 2030 jest *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030* (KSRR 2030).

Przyjęta we wrześniu 2019 r. KSRR 2030 w zasadzie konsumuje w całości cel II SOR, tj. *Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony*, a w nim obszar: *Rozwój zrównoważony terytorialnie*. W KSRR 2030 znalazły się również „terytorialne” projekty strategiczne przeniesione w całości z SOR (łącznie 35 projektów), do których dodano jedynie cztery projekty wychodzące poza ww. dokument.

Biorąc pod uwagę liczne dyskusje na etapie aktualizacji rządowej strategii rozwoju regionalnego (w postaci projektu KSRR 2030) trudno ostatecznie ocenić wpływ tego dokumentu na sytuację województwa opolskiego w najbliższym czasie.

Kluczowym problemem dla polityki rozwoju województwa opolskiego próbującej maksymalizować potencjał czynników zewnętrznych jest fakt, iż KSRR 2030 deklaruje filozofię interwencji w obszarach problemowych, za które uważa następujące OSI:

- ✓ obszary zagrożone trwałą marginalizacją;
- ✓ miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze;
- ✓ Śląsk oraz
- ✓ wschodnią Polskę.

KSRR 2030 oraz przeprowadzona w 2019 roku aktualizacja delimitacji obszarów problemowych oraz miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, wskazuje w województwie opolskim na:

- ✓ 15 gmin o problemach „tylko” społecznych (w powiecie namysłowskim: Domaszowice, Świerczów, Wilków; nyskim: Kamiennik, Otmuchów, Paczków, Pakosławice; głubczyckim: Baborów, Branice; kluczborskim: Wołczyn; oleskim: Gorzów Śląski i Radłów; opolskim: Murów oraz kędzierzyńsko-kozielskim: Cisek i Pawłowiczki);
- ✓ 8 miast⁷, zaliczanych do kategorii średnich i tracących funkcje społeczno-gospodarcze (powiększających dystans rozwojowy, bez miast o charakterze „kryzysowym”). Wśród nich są miasta:
 - „zagrożone marginalizacją”, gdzie nastąpiło umiarkowane powiększanie niekorzystnego dystansu i widoczna jest umiarkowana zła sytuacja społeczno-gospodarcza (5 miast): Brzeg, Krapkowice, Namysłów, Nysa, Strzelce Opolskie;
 - „stagnujące”, gdzie nastąpiło umiarkowane powiększanie niekorzystnego dystansu i widoczna jest zła sytuacja społeczno-gospodarcza (1 miasto): Prudnik;

⁷ Według wskazań Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej, miasta, które nie należą do grupy miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze, ale są powiązane funkcjonalnie z obszarami zagrożonymi trwałą marginalizacją będą mogły otrzymać wsparcie w ramach działań adresowanych do obszarów problemowych. Zakłada się bowiem, że wspierane będą powiązania tych miast z ich otoczeniem.

- „obniżającego się potencjału”, gdzie nastąpiło silne powiększanie niekorzystnego dystansu i widoczna jest umiarkowanie zła sytuacja społeczno-gospodarcza: Kędzierzyn - Koźle, Kluczbork.

Warto podkreślić, że kategoria „miasto średniej wielkości” obejmuje miasta pow. 20 tys. mieszkańców, przy czym wyłączone są stolice województw. Dlatego w analizach nie uwzględniono najmniejszych ośrodków wojewódzkich, jak Opole, a do miast średnich tracących funkcje zalicza się np. znacznie większy Radom, czy porównywalny wielkością Elbląg⁸.

Filozofię podejścia do rozwoju regionalnego, a zatem i do ew. wsparcia województwa opolskiego, prezentują wyzwania zawarte w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju*. Sposób prezentacji sześciu wyzwań daje podstawy do sformułowania kilku wniosków na temat przyszłych uwarunkowań zewnętrznych rozwoju województwa opolskiego⁹:

- ✓ wyzwanie „demografia” - w tym przypadku jasne staje się, że województwo opolskie traci na znaczeniu w ocenie ogólnopolskiej. Mapy zawarte w KSRR prezentujące prognozę GUS do 2030 roku pozwalają stwierdzić, że problem depopulacji staje się *de facto* problemem większości gmin w Polsce (zapominając, że Opolskie główną falę depopulacyjną przeżyło przed 2017 rokiem);
- ✓ wyzwanie „kapitał ludzki i kapitał społeczny” - w tym przypadku województwo zaliczane jest do grona regionów o dość niskim udziale ludności z wyższym wykształceniem w ogóle mieszkańców, a jednocześnie słabymi wartościami wskaźników kapitału społecznego;
- ✓ wyzwanie „produktywność i innowacyjność” - w zakresie produktywności Opolszczyzna plasuje się w środku stawki województw, z kolei w zakresie innowacyjności, prezentowane analizy plasują województwo w końcowej części zestawień;
- ✓ wyzwanie „infrastruktura ważna dla rozwoju” - województwo opolskie zauważalne jest pod względem relatywnego ubóstwa energetycznego oraz niemal niezauważalnej produkcji energii ze źródeł odnawialnych. Region oczywiście pozytywnie prezentuje się na mapie połączeń drogowych, a także wysoko plasuje się pod względem odsetka dzieci objętych opieką przedszkolną i żłobkową;
- ✓ wyzwanie „efektywność zarządzania” - generalnie gminy województwa opolskiego zaliczane są do grona dość zamożnych w skali całego kraju (dochody własne na mieszkańca). Ponadto gminy regionu wypadają dobrze w zakresie przygotowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, co jest charakterystyczne dla wszystkich województw Polski południowej i południowo-zachodniej;
- ✓ wyzwanie „nierówności terytorialne” - w tej części KSRR 2030 prezentuje dane na temat PKB na poziomie podregionów, odnotowując słabe w skali kraju tempo wzrostu obu podregionów województwa opolskiego (dynamika PKB w PPS).

Wniosek strategiczny 2

Polityka rozwoju regionalnego kraju starająca się przenieść punkt ciężkości na obszary problemowe wcale nie musi oznaczać znaczącego wsparcia dla województwa opolskiego. Tym bardziej strategia powinna się koncentrować na najbardziej skutecznych i przynoszących długotrwałe efekty działaniach zapewniających zrównoważony rozwój terytorialny Opolszczyzny

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ 15 gmin i 8 miast zaliczonych do OSI „problemowych”, jednak bez gwarantowanego wsparcia ✓ ośrodki wzrostu województwa – głównie Opole – poddawane silnej konkurencji ogólnopolskiej	✓ Opolskie poza zasięgiem Programu 2020+ ✓ słabość województwa opolskiego w kontekście celu drugiego KSRR (wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych), który może koncentrować się głównie na innowacyjności

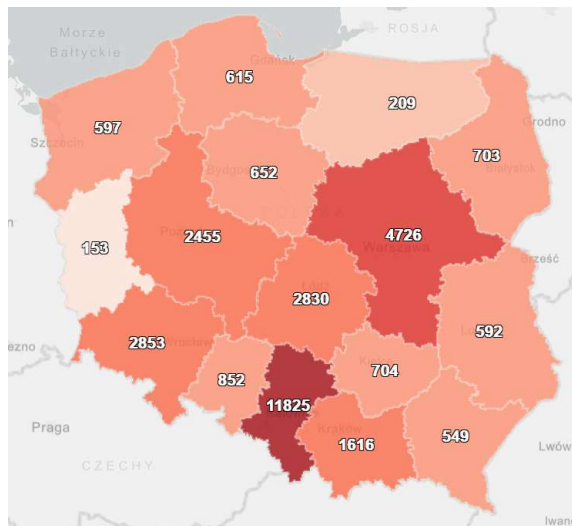
⁸ KSRR zakłada aktualizację danych, na podstawie których wyznaczane będą miasta i tereny zagrożone trwałą marginalizacją.

⁹ W oryginale nazwy wyzwań są zdecydowanie dłuższe.

1.3. Pandemia koronawirusa COVID-19 i jej przewidywane skutki

Globalna pandemia zakaźnej choroby COVID-19¹⁰ została ogłoszona przez Światową Organizację Zdrowia (WHO) 11 marca 2020 r. w związku z szybkim rozprzestrzenianiem się wirusa wywołującego chorobę i dużym wzrostem liczby zachorowań na całym świecie. Do 21 czerwca br. odnotowano ponad 8,7 mln potwierdzonych przypadków zachorowań na COVID-19 w ponad 216 państwach i terytoriach,

Mapa 1. Zarażenia koronawirusem (SARS-CoV-2) w Polsce (stan na 21.06.2020 r.)

Źródło: Ministerstwo Zdrowia

w tym ponad 461 tys. zgonów. W przypadku Polski, Ministerstwo Zdrowia wskazuje na: 31 931 potwierdzonych przypadków zachorowań oraz 1 356 zgonów, w tym w województwie opolskim na 852 zachorowań i 50 zgonów.

Obecny kryzys jest bezprecedensowy, zarówno jeśli chodzi o przyczyny, jak i skalę. Po ogłoszeniu przez WHO światowej pandemii choroby, a także w celu zwolnienia tempa liczby zachorowań w Polsce, z dniem 14 marca br. Rząd RP wprowadził na terenie kraju szereg restrykcji ograniczających swobodę przemieszczania się, w tym czasowe ograniczenia w aktywności społecznej i gospodarczej.

Pandemia COVID-19 to głównie kryzys humanitarny, a restrykcje które dotknęły ok. połowy ludności świata odbijają się negatywnie na światowej gospodarce¹¹, która najprawdopodobniej znajdzie się w głębszej recesji niż w 2009 r., a zdaniem

części ekonomistów przewidywane konsekwencje gospodarcze i finansowe pandemii, prawdopodobnie będą większe niż podczas Wielkiej Depresji lat 30. XX wieku (*Pandenomics...*).

O narastających problemach społeczno-gospodarczych na terytorium Polski, wywołanych globalną pandemią, w tym silnymi ograniczeniami administracyjnymi nałożonymi na działalność gospodarczą oraz obawami konsumentów o zdrowie czy swoją sytuację na rynku pracy – świadczą:

- zły ogólny klimat koniunktury gospodarczej w przetwórstwie przemysłowym, który w maju br. ukształtował się na poziomie - 34,9¹² (*Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym...*);

¹⁰ COVID-19 jest to jednostka chorobowa wywołana przez wysoce zakaźny wirus SARS-CoV-2, przenoszony z człowieka na człowieka drogą kropelkową. Wirus ten wywołuje zespół ciężkiej ostrej niewydolności oddechowej i powoduje m.in. dużą śmiertelność wśród starszych osób i osób będących w grupie ryzyka i leczących się na choroby przewlekłe. Wybuch epidemii nastąpił w mieście Wuhan (Chiny) w grudniu 2019 r.

¹¹ Spadła konsumpcja (z wyjątkiem np. zakupów żywności), na czym najbardziej ucierpiał sektor usług, w tym branże takie jak turystyka, transport i gastronomia, a także branża rekreacyjna i wydarzeń masowych; obniżył się radykalnie poziom inwestycji, handlu oraz produkcji - powodując w krótkim okresie światową recesję (*Skutki pandemii...* i in.). Oznacza to, że koronawirus jest ekonomicznie kosztowny (*Czy pandemia COVID-19...*).

¹² Najbardziej pesymistyczne oceny formułowane są przez prowadzących działalność w zakresie zakwaterowania i gastronomii (-60,4), z kolei najmniejsze pogorszenie ocen sygnalizują firmy z sekcji: *działalność finansowa i ubezpieczeniowa* (-18,8) oraz *informacja i komunikacja* (-12).

- minusowa wartość bieżącego wskaźnika ufności konsumenckiej, opisującego obecne tendencje konsumpcji indywidualnej, który wyniósł w maju br. -30,1¹³ (z kolei w odniesieniu do maja 2019 r. obecna wartość ww. wskaźnika jest niższa o 38,4 p. proc.);
- spadek liczby zgłoszonych w marcu ofert pracy (do powiatowych urzędów pracy), w stosunku do lutego o ok. 31% w skali kraju, a w województwie opolskim zmniejszył się on o 42% ofert;
- bardzo wysoki poziom obaw związanych z koronawirusem wśród społeczeństwa polskiego¹⁴ (*Wybory prezydenckie...*).

Dodatkowo w świetle szacunków Polskiego Instytutu Ekonomicznego - w Polsce w zależności od długości trwania ograniczeń aktywności gospodarczej - PKB może obniżyć się od 2,4% do 8,2% od dotychczasowego poziomu, czyli PKB w 2020 r. ukształtuje się na poziomie od 1,1% do -4,7%. Podobnie niepewne są przewidywania dotyczące sytuacji na rynku pracy. Z dotychczasowych analiz wynika, że w Polsce liczba bezrobotnych może wzrosnąć w 2020 r. o 400-500 tys. osób (stopa bezrobocia wzrośnie wówczas do poziomu 8-8,5%¹⁵) lub o ponad 1 mln osób (wzrost do poziomu 10,0%). Może to zatem oznaczać prawie dwukrotny wzrost bezrobocia w kraju i zbliżoną, do prognozowanej średniej dla kraju, skalę przewidywanych zmian na opolskim rynku pracy.

Zamknięte firmy, zlikwidowane rzeczywiste miejsca pracy, a przede wszystkim mniejsze dochody w 2020 roku – to przewidywana recesja. Pandemia COVID-19, prócz skutków gospodarczych, pokazuje jak w soczewce bólaczki: ochrony zdrowia, pomocy społecznej, czy systemu wsparcia dla organizacji pozarządowych. Gwałtownie wzrasta grupa osób potrzebujących różnych form pomocy: od finansowej i materialnej po psychologiczną. Najślabi i najmniej samodzielni ludzie: bezdomni, ubodzy, pensjonariusze domów opieki społecznej, osoby z niepełnosprawnościami, są w czasie epidemii jeszcze mniej samodzielni (*Alert Społeczny...*).

Eksperti i naukowcy, cytowani w niniejszym podrozdziale, wyrażają także nadzieję, że pandemia przyniesie także kilka pozytywnych skutków i zwiększy świadomość społeczeństwa, jak i „rządzących”, wśród których wymienić można w szczególności:

- ✓ klimatyczny „oddech” oraz dalsze przeciwdziałanie nadmiernej eksploatacji planety;
- ✓ wzrost środków finansowych gwarantujących bezpieczeństwo zdrowotne i społeczne;
- ✓ większe uelastycznienie rynku pracy, czy nowe przemyslenie co do zasad jego funkcjonowania i wspierania osób bezrobotnych;
- ✓ przyspieszenie rozwoju cyfrowego (np. rynku usług, telemedycyny, czy zdalnych form nauczania)¹⁶.

¹³ Według 78,2% respondentów pracujących, obecna sytuacja epidemiologiczna stanowi duże zagrożenie dla gospodarki w Polsce. Zdrowie populacji jako całości, jak również zdrowie osobiste respondentów jest także w dużym stopniu zagrożone z uwagi na panującą pandemię – uważa tak kolejno: 42,8%; 34,2% respondentów. Choć ogólne nastroje konsumenckie nadal determinowane są przez obecną sytuację epidemiologiczną, to zaznaczyć należy że w maju 2020 r. odnotowano poprawę (o 6,3 p. proc.) zarówno obecnych, jak i przyszłych nastrojów konsumenckich, w stosunku do poprzedniego miesiąca.

¹⁴ Obawy społeczne dot. gł.: kryzysu finansowego i załamania rynku oraz przepełnionych szpitali i niewydolnej służby zdrowia (kolejno 80% i 79% osób); lęku o zachorowanie bliskich lub pogorszeniu się ich sytuacji finansowej (po 75% osób); zbyt szybkiego rozprzestrzeniania się wirusa i nieracjonalnego zachowania innych ludzi (kolejno 74% i 72% osób); pogorszenia własnej sytuacji finansowej (70%); czy zmiany trybu życia (64% osób) i ograniczenia swobód obywatelskich, możliwości wprowadzenia dyktatury, zakażenia wirusem (62%). Badanie na próbie 868 osób.

¹⁵ Stopa bezrobocia wynosząca 5,4% w marcu 2020 r. nie pokazuje jeszcze wpływu koronawirusa na polski rynek pracy, z uwagi na początkową fazę pandemii. Znaczny wzrost według szacunków ekspertów będzie widoczny w czerwcu m.in. ze względu na 3-miesięczny okres wypowiedzenia.

¹⁶ A także: zwiększenie dywersyfikacji (zarówno w aspekcie źródeł dochodów, jak i dostaw); refleksję nt. roli edukacji oraz funkcji placówek oświatowych i edukacyjnych; uświadomienie roli higieny dla zdrowia publicznego; wzrost skłonności do oszczędzania (na poziomie prywatnym i publicznym); powroty emigrantów; stworzenie nowego modelu pracy ponad granicami publicznymi, prywatnymi i non-profit; potrzebę przemyslenia modelu funkcjonowania gospodarki i państwa.

O rzeczywistej ścieżce zmian zadecyduje szereg czynników wewnętrznych, i zewnętrznych, takich jak dynamika rozwoju pandemii, działania ograniczające, skuteczność faz „odmrażania gospodarki”, czy też zakres pomocy ze strony państwa, instytucji międzynarodowych oraz działania przeciwdziałające wystąpieniu globalnego kryzysu finansowego (*Recesja jest nieunikniona...*).

Stąd też, zarówno na szczeblu światowym, europejskim, jak i krajowym już teraz, realizowane są zróżnicowane działania, które mają ochronić terytoria, państwa i ich obywateli przed kryzysem wywołanym pandemią koronawirusa¹⁷. Wprowadzane rozwiązania zaradcze, czy też plany stopniowego „odmrażania rzeczywistości” mają na celu uchronienie gospodarek krajowych przed większą falą bankructw firm i koniecznością długotrwałych dostosowań strukturalnych, a także ograniczenie zwolnień pracowników i

300 589 000 PLN – taką kwotę z funduszy unijnych już rozdysponował Samorząd Województwa Opolskiego na pomoc w poprawie bezpieczeństwa zdrowotnego, społecznego i ekonomicznego mieszkańców regionu (7.05 br.) Wsparcie kierowane jest gł. do placówek medycznych, samorządów lokalnych, przedsiębiorców i pracowników oraz bezpośrednio do mieszkańców województwa.

ochronę socjalną najbardziej potrzebujących. Prócz Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2021-2027, Komisja Europejska przedstawiła projekt dodatkowego funduszu wsparcia „wychodzenia z kryzysu” - *Europejski Plan Odbudowy*, mający na celu wsparcie europejskiej gospodarki osłabionej w skutek epidemii koronawirusa. Zgodnie z którym Polska byłaby jednym z największych beneficjentów tego funduszu (po opracowaniu *Krajowego Planu Odbudowy*), a środki z tego funduszu stanowiłyby istotne uzupełnienie środków funduszy strukturalnych.

O ile sytuacja epidemiologiczna się nie pogorszy, i znoszone będą kolejne obciążenia dla polskiej gospodarki, „powrót do sytuacji sprzed wirusa” według prognoz może zająć Polsce ok. dwa lata. To doskonale pokazuje skalę wyzwania, z którą przyjdzie się wszystkim mierzyć (*Pandenomics...*).

Wniosek strategiczny 3

Stworzenie partycypacyjnych systemów bezpieczeństwa: zdrowotnego, społecznego i ekonomicznego, umożliwiających lepsze przygotowanie się na nadzwyczajne wyzwania w różnych obszarach polityki regionalnej

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ krajowa polityka rozwoju, ale także i regionalna będzie potrzebowała dokładnych danych na temat skutków pandemii COVID-19 ✓ wielopoziomowa i sektorowa współpraca a także wzrost działań prospołecznych, na rzecz wsparcia najbardziej potrzebujących w czasie epidemii ✓ ukierunkowanie dostępnych funduszy na zwalczanie koronawirusa i ograniczanie jego niepożądanych skutków dla regionu¹⁸	✓ wprowadzona polityka lockdownu, czyli ostrej społecznej izolacji obywateli i ograniczenia społecznej integracji oraz działalności wielu branż gospodarczych ✓ prognozowany minimalny roczny okres trwania epidemii, w tym prawdopodobna druga fala zakażeń na jesień i/lub zimą oraz powtórzenie się podobnych pandemii w najbliższych latach ✓ narastająca niewydolność systemu opieki zdrowotnej

¹⁷ Priorytetem KE są w szczególności działania na rzecz: ochrony obywateli Unii oraz zwalczania pandemii koronawirusa; koordynacji wspólnych działań krajów UE; a także wsparcie działań międzynarodowych (*Koronawirus - działania UE...*). Także Parlament Rzeczypospolitej Polskiej, w formie specustawy 31 marca br., wprowadził tarczę antykryzysową - pakiet rozwiązań o wartości 212 mld zł (blisko 10% PKB), opierających się na pięciu filarach: ochronie miejsc pracy i bezpieczeństwu pracowników; finansowaniu przedsiębiorców; ochronie zdrowia; wzmocnieniu systemu finansowego; inwestycjach publicznych (<https://www.gov.pl/web/tarczaantykryzysowa>).

¹⁸ Wspierane są m.in. szpitale i stacje sanitarno-epidemiologiczne w zakresie sprzętu medycznego i środków ochrony osobistej; a także strażacy ochotnicy z całego województwa. W ramach bezpieczeństwa ekonomicznego uruchomiono: pożyczki obrotowe dla firm z karencją w spłacie długu; dotacje obrotowe; wsparcie finansowe wynagrodzeń pracowników, czy doradztwo prawne; dofinansowanie prowadzenia działalności gospodarczej. Dodatkowo w sferze tzw. bezpieczeństwa społecznego: wprowadzono usługę tzw. kuriera społecznego (dowózanie leków, posiłków, doraźna pomoc); wsparto domy dziecka, domy pomocy społecznej, zapewniono poradnictwo psychologiczne, a także zakupiono sprzęt komputerowy i specjalistyczne programy nauczania dla szkół na poziomie kształcenia ogólnego i zawodowego.

- ✓ konieczność przygotowania i wdrożenia programów działań przewyżających skutki kryzysu epidemicznego
- ✓ potrzeba „odmrażania gospodarki”, przy równoczesnym wypracowaniu modelu ochrony osób starszych oraz osób z grup ryzyka
- ✓ dialog samorządów i organizacji z rządem
- ✓ nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

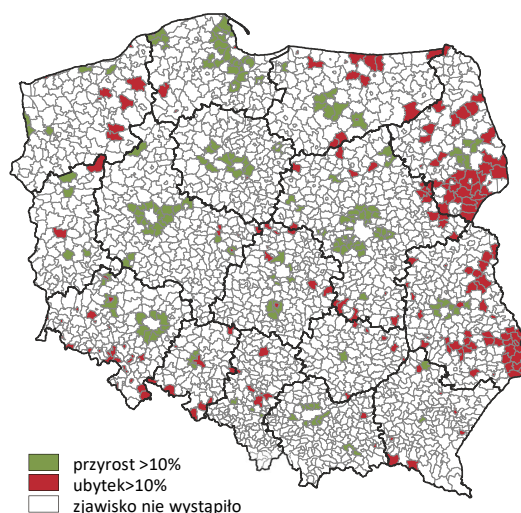
2. Wymiary rozwoju Opolszczyzny

Połączenie aktywności mieszkańców, konkurencyjności firm i atrakcyjności miejsc odbywa się w określonym otoczeniu społeczno-gospodarczym i przestrzennym. Dlatego kluczowe uwarunkowania regionalne zaprezentowano z perspektywy trzech wymiarów rozwojowych: społeczeństwa, środowiska i gospodarki, które są względem siebie współzależne. W tym miejscu szczególnie zwrócono uwagę na wyodrębnione w diagnozie czynniki horyzontalne (choć odwołania do nich widoczne są także w opisywanych dalej przestrzeniach aktywności).

2.1. Społeczeństwo

Kluczowym zasobem, jakim dysponuje region jest jego ludność. Obok kapitału i ziemi traktowana jest jako jeden z podstawowych zasobów w gospodarce, co wiąże się przede wszystkim z faktem, iż dobrobyt człowieka jest celem wszelkiej działalności gospodarczej (*Przemiany demograficzne w regionie...*). Stan społeczności regionalnej można opisywać na wiele sposobów, np.: przez pryzmat zdrowia mieszkańców regionu (por. przestrzeń usług), ich wykształcenia (przestrzeń wiedzy) oraz w ujęciu ekonomicznym (przestrzeń inwestycji czy innowacji). Rozwój społeczny tu opisywany koncentruje się na potencjale ludnościowym regionu, którego skala zmniejszania się, przez długi czas negatywnie wyróżniała województwo w porównaniach nie tylko krajowych; a ponadto na ubóstwie społecznym; wyznawanych wartościach, składających się na tożsamość regionalną; oraz na syntetycznych wskaźnikach obrazujących jakość życia.

Mapa 2. Prognoza zmiany liczby ludności w latach 2018-2030

Źródło: KSRR, aktualizacja danych GUS

Demografia – wyzwanie nie tylko Opolszczyzny

Prognoza demograficzna do roku 2030 wyraźnie obrazuje zasadność tezy, iż problem redukcji potencjału rozwojowego gmin w Polsce, staje się ogólnokrajowy i nie ogranicza się do jednego województwa. Należy jednak podkreślić, że w przeciwieństwie do innych województw na negatywną sytuację demograficzną województwa opolskiego istotny wpływ miał długotrwały kryzys migracyjny, który zaczął się w latach 50 XX w. (*Migracje zagraniczne mieszkańców...*).

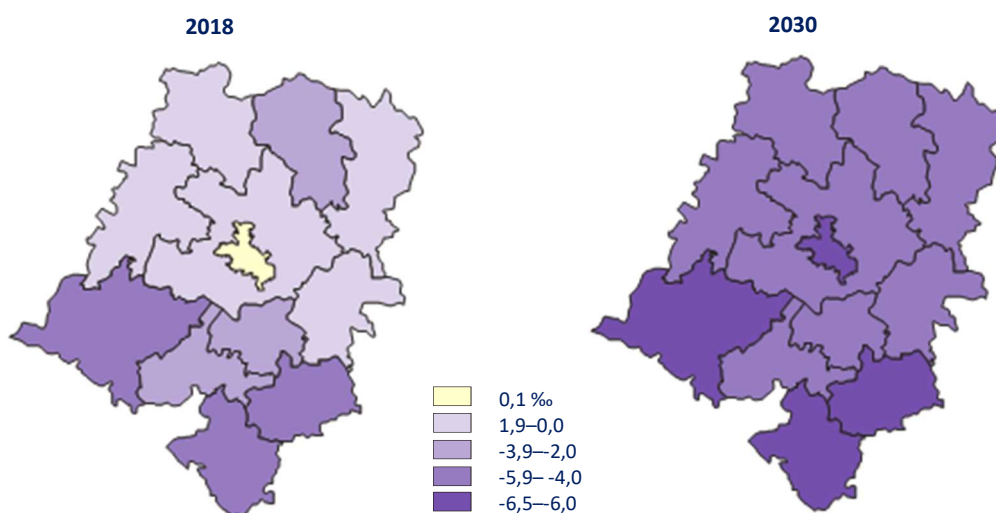
Ponadto województwo jest wyjątkowe ze względu na przyrost liczby ludności w obszarze suburbanizacji miasta wojewódzkiego, w którym zmiana liczby ludności nie jest tak wysoka, jak w przypadku gmin otoczenia innych miast, stolic regionów. Zatem, to, co jest tak bardzo charakterystyczne dla większości

miast wojewódzkich i innych dużych ośrodków miejskich (dynamicznie wzrastająca liczba ludności w gminach otoczenia), występuje w województwie opolskim w zdecydowanie mniejszym stopniu.

Wśród gmin najbardziej tracących swój potencjał ludnościowy w skali całego kraju znajdują się gminy peryferyjnie położone względem miast wojewódzkich. Wprawdzie nie dotyczy to wszystkich regionów, ale również w województwie opolskim reguła ta jest dość dobrze widoczna.

Zasadniczy wpływ na prognozowane rozmiary ubytku populacji w województwie opolskim będzie miał ujemny przyrost naturalny przy znacznie mniejszej wadze ujemnego salda migracji na pobyt stały¹⁹. Prognozy przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców, którego wartość jest obecnie ujemna we wszystkich powiatach województwa oprócz Opola, są pesymistyczne. W 2030 roku w porównaniu do 2018 roku ujemny współczynnik przyrostu naturalnego w województwie zwiększy się trzykrotnie (z -2,1‰ do -5,5‰), a w szczególnie złej sytuacji będą powiaty: nyski, kędzierzyńsko-kozielski, głubczycki i miasto Opole. Zatem, z punktu widzenia kreowania kierunków oddziaływania na procesy rozwoju w regionie, ważne wydaje się nie tylko położenie na linii wschód – zachód, ale również na linii centrum – peryferie województwa.

Mapa 3. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w 2018 roku oraz prognoza na rok 2030 w Opolskim wg powiatów

Źródło: GUS

Obok malejącego potencjału ludnościowego gmin, drugim kluczowym dla procesów rozwojowych czynnikiem będzie starzenie się ludności (Mapa 4). Na tle kraju województwo opolskie charakteryzuje się wyższym odsetkiem osób w wieku poprodukcyjnym. Zgodnie z prognozą demograficzną GUS (2014) w 2030 roku ludność w wieku poprodukcyjnym w województwie opolskim stanowić będzie 29% ogółu mieszkańców przy średniej krajowej wynoszącej 26%²⁰.

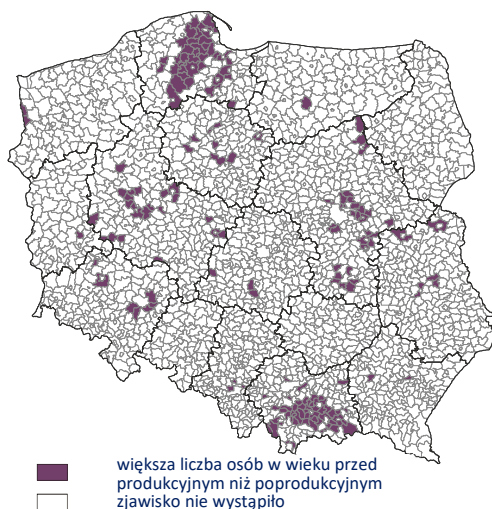
Pod względem wskaźnika obciążenia demograficznego (tj. stosunek liczby osób w wieku poprodukcyjnym przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym)²¹ sytuacja województwa opolskiego kształtuje się niekorzystnie, podobnie jak w całym kraju. Wartości wskaźnika utrzymują się na zbliżonym poziomie do średniej krajowej - w 2018 r. wskaźnik osiągnął wartość 35,6 (8 miejsce w kraju).

¹⁹ Od 2014 roku zmniejsza się w regionie skala odpływu mieszkańców w ruchu migracyjnym, w tym zwłaszcza migracji zagranicznych. Dodatkowo w okresie 2016-2018 zaobserwowano wyższe saldo migracji wewnętrznych niż zagranicznych.

²⁰ Prognoza uwzględnia tradycyjne ekonomiczne grupy wieku. Wiek produkcyjny: kobiety 18-59 lat, mężczyźni 18-64 lata.

²¹ Współczynnik obciążenia demograficznego - liczba osób starszych (w wieku 65 lat i więcej) przypadająca na 100 osób w wieku 15-64 lata.

Mapa 4. Gminy o większej liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym niż poprodukcyjnym (2030)

Źródło: GUS.

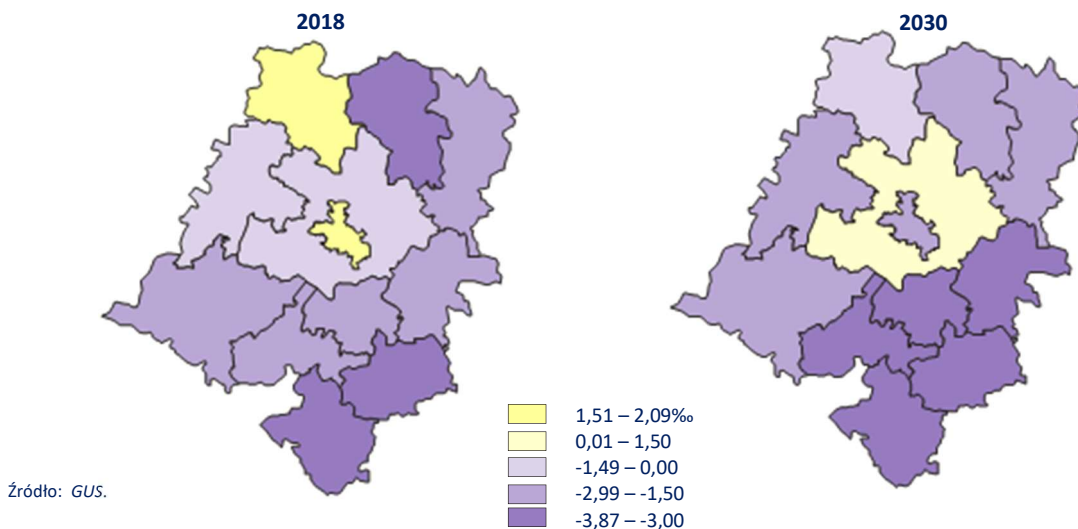
Szacuje się, że w 2030 roku na 100 osób w wieku produkcyjnym przypadać będzie 39,7 osób w wieku poprodukcyjnym. Oznacza to, że w województwie opolskim, w 2030 roku na jedną osobę w wieku poprodukcyjnym przypadać będzie mniej niż 3 osoby w wieku produkcyjnym (2,5 osoby), co stanowić będzie duże wyzwanie dla systemu emerytalnego.

Wzrostowi udziału osób w wieku poprodukcyjnym towarzyszyć będzie zmniejszanie się udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym. Zmniejszanie się liczby osób w wieku przedprodukcyjnym, w województwie opolskim, związane jest m.in. z niską liczbą urodzeń, która kształtując poziom współczynnika dzietności poniżej 2 (w 2018 r. – dokładnie 1,255)²² od dawna nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń. Prognozowany w perspektywie kolejnych lat, wzrost wskaźników obciążenia demograficznego i utrzymujący się niski współczynnik dzietności, będą miały wpływ na wiele obszarów, w

tym w szczególności na potencjał gospodarczy, zabezpieczenie emerytalne, system opieki zdrowotnej czy system opieki nad osobami wymagającymi wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.

Analizując bilans migracji (Mapa 5), problem ten dotyka w największym stopniu powiaty przygraniczne wschodniej części regionu, a w najmniejszym północno-zachodniej części oraz powiat opolski – na skutek migracji wewnętrznych zw. z osiedlaniem się mieszkańców Opola na terenach podmiejskich.

Mapa 5. Saldo migracji stałej na 1000 mieszkańców w roku 2018 oraz prognoza na rok 2030 – Opolskie wg powiatów

Źródło: GUS.

²² Wielkość korzystna dla stabilnego rozwoju demograficznego występuje wtedy, gdy na 100 kobiet w wieku 15-49 lat przypada średnio 2,10–2,15 urodzonych dzieci.

Zwiększenie dzietności (lub co najmniej zahamowanie jej spadku) jest możliwe pod warunkiem stosowania całego zestawu działań wspierających rodzicielstwo, takich jak np.: rozwój dobrej jakości opieki i edukacji dla dzieci, uelastycznianie urlopów dla rodziców na opiekę nad dziećmi, wsparcie dla zdrowia prokreacyjnego (oferującego leczenie niepłodności) i promowanie zmniejszania asymetrii obciążenia obowiązkami opiekuńczymi i domowymi kobiet i mężczyzn („Rodzina 500+”...).

Prognoza salda migracji stałej w 2030 r. mówi, że poniżej średniej wartości tego wskaźnika dla województwa (-2,3 na 1000 mieszkańców) będzie większość powiatów²³, a jedynie powiat opolski będzie charakteryzowało saldo dodatnie.

Samorządy lokalne województwa opolskiego łączą problem depopulacji z sytuacją na rynku pracy. Obecna migracja obejmuje w głównej mierze osoby młode (w tym zwłaszcza kobiety), coraz wyżej wykształcone, często bezdzietne, stanu wolnego, w przypadku których praca za granicą jest ich pierwszą pracą i w odniesieniu do której oceniają oni warunki zatrudnienia w Polsce (*Analiza sytuacji...*; *Drenaż mózgów...* i *Sytuacja demograficzna Polski...*). Szczególnie niekorzystne wg samorządów są migracje zarobkowe wykwalifikowanej kadry. Negatywne procesy demograficzne zostały uznane za największe zagrożenie rozwojowe, ale także istotną barierę rozwoju (część z gmin wskazywała depopulację zarówno jako barierę, jak i zagrożenie) (*Identyfikacja potencjałów...*).

W 2018 roku w rankingu międzypowiatowym pod względem „potencjału demograficznego”²⁴ (w najlepszej sytuacji był powiat opolski, a w najgorszej powiat kędzierzyńsko-kozielski).

Wniosek strategiczny 4

Niekorzystne uwarunkowania demograficzne Opolszczyzny wpływają na różne obszary funkcjonowania województwa, przede wszystkim na gospodarkę. Wyzwaniem w tym zakresie będzie aktywne zarządzanie zmianą, poprzez analizę nowych szans i wcześniejsze inicjowanie działań

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ część południowa województwa jako duże wyzwanie dla polityki rozwoju ✓ relatywnie korzystna sytuacja demograficzna w gminach sąsiadujących z Opolem (uwaga – statystyki będą zaniżane przez fakt zmiany granic miasta)²⁵ ✓ relatywnie dobra sytuacja w północnym-zachodnim pasie regionu ✓ bliskość rynku niemieckiego, wielokulturowość, tradycje pracy za granicą ✓ niekorzystne trendy demograficzne, które przejawiają się m.in. ubytkiem naturalnym, spadkiem liczebności osób w wieku aktywności zawodowej oraz starzeniem się całej populacji ✓ migracje stałe (krajowe i zagraniczne), dotyczące przede wszystkim ludzi młodych (w tym zwłaszcza kobiet z obszarów wiejskich) oraz wykwalifikowanej siły roboczej i osób wykształconych)	✓ konkurencja atrakcyjnych rynków pracy i ośrodków naukowych, a przez to i miejsc o wysokiej jakości życia (emigracja zarobkowa i wyjazdy na stałe) ✓ presja wszystkich województw na realizację instrumentów łagodzących skutki depopulacji i/lub ograniczających depopulację, jak i realizujących działania ukierunkowane na starzejące się społeczeństwo ✓ imigracja zarobkowa, głównie z kierunku wschodniego (Ukraina), ale również konkurencja o tych migrantów np. ze strony Niemiec ✓ atrakcyjność osiedleńcza metropolii krajowych i ośrodków zagranicznych ✓ brak różnicowanej regionalnie krajowej polityki migracyjnej

Jakość życia

Kategoria ta stanowi jeden z kluczowych aspektów zrównoważonego rozwoju regionalnego. By móc w sposób pełny odnieść się do jej oceny na poziomie regionalnym należy zweryfikować i przeanalizować

²³ Za wyjątkiem m. Opola, powiatu namysłowskiego i brzeskiego.

²⁴ Wyrażonego następującymi - czterema wskaźnikami demograficznymi: przyrost naturalny na 1 tys. mieszkańców, saldo migracji stałej na 1 tys. mieszkańców, współczynnik salda migracji (tj. saldo migracji na pobyt stały osób w wieku produkcyjnym na 10 tys. osób w tym wieku), wskaźnik obciążenia demograficznego. Miejsce w rankingu zostało wyznaczone na podstawie sumy punktów osiągniętej przez każdy z powiatów w rankingach dot. czterech ww. wskaźników. Im niższa łączna suma punktów danego powiatu w rankingu „potencjału demograficznego”, tym bardziej korzystna sytuacja powiatu – wyższa lokata w rankingu międzypowiatowym.

²⁵ Od 1 stycznia 2017 r. – brak porównywalności danych z latami poprzednimi dla powiatu opolskiego i miasta Opola, ze względu na zmiany w podziale terytorialnym województwa.

wać szereg wskaźników związanych m.in. z: materialnym poziomem życia (wskaźniki dochodowe i warunki mieszkaniowe), warunkami pracy, edukacją, ochroną zdrowia, infrastrukturą transportową i łącznością, kulturą, turystyką i rekreacją oraz dostępnością do dobrej jakości środowiska (*Jakość życia w województwie opolskim...*). Niniejsza diagnoza w ramach poszczególnych wymiarów i przestrzeni dokonuje próby takiej oceny ze względu na ww. wskaźniki. W tym miejscu skoncentrowano się wyłącznie na analizach takich uwarunkowań jak: rozwój społeczny, ubóstwo, czy zadowolenie z życia.

Jedną z syntetycznych miar rozwoju społeczno-ekonomicznego, stosowaną na całym świecie do zobrażenia poziomu rozwoju poszczególnych państw, regionów, czy jeszcze mniejszych jednostek administracyjnych jest wskaźnik rozwoju społecznego (*HDI – Human Development Index*). W odróżnieniu od wskaźników kontekstowych, tj. PKB, uwzględnia on trzy istotne aspekty życia: zdrowie, edukację oraz zamożność²⁶. Zmiany wartości ww. wskaźnika od początku lat 90. wskazują na rozwój Polski, w tym województwa opolskiego. Wartość wskaźnika rozwoju dla Opolszczyzny wzrosła z poziomu 0,696 w 1990 roku do 0,847 w 2018 roku, sytuując region na 10 miejscu w rankingu polskich województw (ex aequo z województwem podlaskim) i wśród regionów wysoko rozwiniętych na świecie (wartość wskaźnika powyżej 0,8)²⁷. Analizując poszczególne wskaźniki składowe należy zauważyć, że Opolskie zdecydowanie najlepiej wypada w rankingu województw w obszarze zdrowia – 5 miejsce ex aequo z województwem lubelskim (0,904 przy średniej dla kraju 0,901), a najmniej korzystnie w obszarze edukacji – 13 miejsce (0,827 przy średniej dla kraju 0,866)²⁸.

Na podstawie miar oceny poziomu życia, zastosowanych w opracowaniu: *Badanie spójności społecznej...*²⁹ w 2018 r. można stwierdzić, że subiektywne oceny Opolan w wieku 16 lat i więcej przedstawiają się następująco:

- ✓ 39% - 42% mieszkańców regionu było zadowolonych ze swojej sytuacji finansowej, w tym z dochodów. Natomiast 64% - 67% Opolan odczuwało zadowolenie ze swoich materialnych warunków życia (poza dochodami) (tożsame wartości w kraju);
- ✓ 12% mieszkańców regionu (przy 10% mieszkańców Polski) czuło się poważnie narażonych na hałas pochodzący ze źródeł zewnętrznych, takich jak np. ruch uliczny, pociągi, samoloty, zakłady przemysłowe, restauracje, dyskoteki, sklepy, szkoły, sąsiedzi czy zwierzęta domowe;
- ✓ jakość powietrza w miejscu zamieszkania źle oceniało 9% gospodarstw domowych województwa opolskiego w miesiącach letnich oraz 20% w miesiącach zimowych (w kraju odpowiednio: 6% i 15%). Dodatkowo 71% mieszkańców regionu i 79% mieszkańców Polski na ogół było zadowolonych (w tym bardzo zadowolonych) z terenów zielonych w swoim miejscu zamieszkania;
- ✓ zdecydowana większość mieszkańców regionu (88%) czuje się w nim bezpiecznie (wobec średniej na poziomie 89% Polaków deklarujących, że chodząc samotnie po zmroku w okolicy swojego miejsca zamieszkania czują się bardzo bezpiecznie lub raczej bezpiecznie);
- ✓ ze swojej miejscowości zamieszkania zadowolonych było 79% mieszkańców województwa opolskiego (przy średniej - 80%);
- ✓ wskaźnik poziomu zadowolenia (satysfakcji) z życia ogólnie rzecz biorąc był na poziomie 81% (średnia krajowa - 83%).

²⁶ Wskaźnik uwzględnia takie składowe jak: oczekiwana długość życia od chwili narodzin, średnia liczba lat edukacji dorosłych w wieku 25 lat i więcej oraz oczekiwana liczba lat edukacji dzieci od 6 roku życia, dochód narodowy per capita (2011 PPP USD) oraz wielkość populacji w mln.

²⁷ <https://globaldatalab.org/shdi/shdi/>

²⁸ https://globaldatalab.org/shdi/2018/indices/POL/?interpolation=0&extrapolation=0&nearest_real=0

²⁹ Badania spójności społecznej, dotyczące kilku ważnych aspektów jakości życia. Przedstawione dla poszczególnych województw dane dotyczą nie tylko materialnych warunków życia, ale także jakości środowiska naturalnego i poczucia bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania, kapitału społecznego mierzonego poziomem zaufania do ludzi i instytucji oraz sfery życia religijnego i ogólnego zadowolenia z życia, traktowanego jako miara dobrobytu subiektywnego.

Pod względem sytuacji społecznej województwo opolskie (podobnie jak w przypadku innych województw) notuje systematyczną poprawę wartości wskaźników związanych z obszarem polityki społecznej. W 2018 r. w porównaniu z 2014 r. odnotowano spadek zasięgu ubóstwa ekonomicznego w Polsce, jak i w województwie opolskim, obliczanego według trzech granic niedostatku (*Stopień zagrożenia ubóstwem...*), tj.:

Wśród czynników przyczyniających się do poprawy sytuacji materialnej gospodarstw domowych oraz spadku zasięgu ubóstwa były: wzrost wynagrodzeń, spadek bezrobocia, a w przypadku rodzin z dziećmi świadczenie wychowawcze Rodzina 500 plus.

- ✓ ubóstwo skrajne (minimum egzystencji) dotyczyło 2,6% osób w gospodarstwach domowych, tj. o 2,8 p. p. mniej niż średnio w kraju - 2. pozycja wśród województw;
- ✓ ubóstwo relatywne (50% przeciętnych wydatków) obejmowało 9,3% osób w gospodarstwach domowych (średnio w Polsce 14,2%) - 3. pozycja w kraju;
- ✓ ustawowa granica ubóstwa (dochody są mniejsze niż wyznaczony próg ustawowy) objęła 6,2% osób w gospodarstwach domowych (w Polsce 10,9%) - 2. pozycja w kraju.

Mapa 6. Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim obliczony wg metody wzorca rozwoju – stan na 31.12.2019 r.

Źródło: Stopień zagrożenia ubóstwem...

W 2018 r. zasięg ubóstwa ekonomicznego województwie opolskim zmniejszył się do jednych z najniższych wartości w kraju – w przeciwieństwie do Polski, w której trend spadkowy został zahamowany i wzrósł odsetek osób, żyjących poniżej wyznaczonych progów ubóstwa.

Obserwowany w regionie systematyczny spadek zasięgu ubóstwa wpłynął na spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej.

W latach 2014-2019 liczba świadczeniobiorców ośrodków pomocy społecznej na Opolszczyźnie spadła o prawie 34% (w tym w 2019 r. o 8%) do 26,3 tys. osób i rodzin, co stanowiło 2,7% ludności województwa.

W 2019 r. głównymi powodami przyznania pomocy z OPS były: ubóstwo, długotrwała i ciężka choroba oraz bezrobocie i niepełnosprawność. Najwyższe zagrożenie ubóstwem na Opolszczyźnie odnotowano w gminie Kamiennik (tam też najwięcej osób w stosunku do liczebności populacji, korzysta z pomocy społecznej), a najniższe w gminie Prószków (Mapa 6). Niski stopień zagrożenia odnotowano także w powiatach graniczących z m. Opole i w nim samym oraz powiatach strzeleckim i oleskim, natomiast w zachodniej i południowej części województwa zagrożenie było wyższe. Zgodnie z raportem Regionalnego Ośrodka

Polityki Społecznej w Opolu sytuację gmin w zakresie zagrożenia ubóstwem można jednak określić jako stabilną z tendencją do poprawy.

Wielokulturowość Opolszczyzny

Województwo opolskie to zróżnicowany kulturowo region dawnego pogranicza polsko - niemieckiego i polsko - czeskiego. W wyniku przemian, jakie zaszły po II wojnie światowej, społeczność województwa utworzyły: duża grupa ludności rodzimej, zamieszkująca te ziemie od wielu pokoleń, przesiedleńcy z kresów wschodnich II Rzeczypospolitej, górale żywieccy, osadnicy z Polski centralnej oraz reemigranci z zachodniej Europy. Każda z tych grup niosła ze sobą odmienny bagaż kulturowy przejawiający się np. w różnicach obyczajów, języka czy sposobów gospodarowania, dlatego charakterystyczne dla tego obszaru były konfrontacja i przenikanie się różnych wpływów kulturowych, politycznych i gospodarczych (SRWO 2020). Wpłynęło to na budowanie wielokulturowości regionu, jednego z jego najważniejszych wyróżników, stanowiących wyrazistą część obecnego wizerunku województwa.

Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań, przeprowadzonego w 2011 roku wskazały, że w województwie opolskim do najliczniejszych identyfikacji narodowo-etnicznych, innych niż polska, należy zaliczyć deklaracje: śląską i niemiecką (kolejno 10,5% i 7,7% ogółu ludności województwa)³⁰. W województwie opolskim zamieszkiwało 164,8 tys. osób, tj. 11,2% ogółu populacji w kraju o innych niż polskie identyfikacjach narodowo-etnicznych, co wpłynęło na 3 lokatę po województwach: śląskim (52,0%) i pomorskim (17,1%), przy czym w przypadku Opolszczyzny odnotowuje się najwyższy udział osób o przynależności niemieckiej w stosunku do ogółu tych osób w kraju (53,2%) (*Ludność w województwie opolskim...*). W regionie przebywało także 1078 osób deklarujących przynależność do mniejszości etnicznej romskiej. Liczba członków tej mniejszości stanowiła 6,3% jej populacji w Polsce. Romowie zamieszkiwali głównie większe miasta województwa (*Narodowy Spis...*).

Opolszczyzna poszczycić się może bogatym dorobkiem kulturowym, stanem posiadania przewyższającym często inne, znacznie większe i zasobniejsze regiony w Polsce. Dotyczy to zarówno dziedzictwa niematerialnego³¹, którego podstawę stanowi silnie rozwinięte wśród ludności poczucie więzi z tradycją, pielęgnowanie zwyczajów, gwary, stroju i sztuki ludowej, a także dziedzictwa materialnego, które charakteryzują liczne obiekty architektury zabytkowej,

Dokumentem, w którym ujmuje się główne cele polityki samorządu województwa na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego Śląska Opolskiego, a także lepszego wykorzystania potencjału w nim tkwiącego, polepszenia jego dostępności i wszechstronnej promocji jest program opieki nad zabytkami województwa opolskiego.

³⁰ Zgodnie z wynikami spisu, ludność województwa opolskiego w 2011 r. liczyła 1 016,2 tys. osób. Wśród osób deklarujących inną niż polska przynależność narodowo-etniczną (jako odpowiedź na pierwsze lub drugie pytanie etniczne) odnotowano 106,4 tys. deklaracji śląskich, przy czym mniej niż połowę z nich (41,4 tys.) wyrażono jako identyfikację pojedynczą, rzadziej natomiast wskazano identyfikację śląską łącznie z polską – 39,5 tys. W przypadku osób deklarujących przynależność niemiecką w 2011 r. odnotowano – 78,6 tys. mieszkańców regionu, z czego 30,1 tys. zadeklarowało narodowość niemiecką jako jedyną, a 23,1 tys. – wraz z polską.

O etnicznym zróżnicowaniu Opolszczyzny może również świadczyć liczba osób uczących się języka niemieckiego. W województwie opolskim odsetek uczniów uczących się tego języka wynosił w 2005 roku 32,90% natomiast w 2016 roku 30,06%. Warto nadmienić, że pomimo nieznacznych wahań rok do roku, na przestrzeni całego analizowanego okresu jego wartość była wyższa od średniej krajowej, która wyniosła w 2005 roku 31,74% a w 2016 roku 25,84%. Należy także zaznaczyć, że zarówno w regionie jak średnio w kraju, wskaźnik cechuje tendencja malejąca co jest związane z postępującymi procesami depopulacji.

³¹ Przejawia się to między innymi w specyficznym dla regionu folklorze, obyczajowości, języku i sztuce kulinarnej. Do ciągle żywych i kultywowanych zwyczajów i obrzędów zaliczyć można wielkanocne procesje konne, wodzenie niedźwiedzia, babski comber, topienie marzanny, grzebanie basa, palenie żuru, polterabend (zwyczaj tłuczenia naczyń przed domem panny młodej w wieczór poprzedzający śląskie wesele połączony ze wspólną zabawą, częstowaniem m.in. kołoczem śląskim), żniwniak, czy zwyczaje kresowe. Elementem wyróżniającym region jest także tradycyjna kuchnia, z której 66 produktów zostało wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych.

historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły komponowanej zieleni oraz drobne elementy małej architektury, także zabytkowe wyposażenie wnętrz. Na kulturowy zasób województwa opolskiego składają się głównie zabytki archeologiczne, zabytki nieruchome, zabytki ruchome oraz dziedzictwo niematerialne (Załącznik 1 *Planu zagospodarowania przestrzennego...*)³².

Wyjątkowa różnorodność narodowościowo-kulturowa wpływa na atrakcyjność regionu i decyduje o silnej regionalnej tożsamości jego mieszkańców, a także może przekładać się na rozwój społeczno-ekonomiczny regionu, m.in. w sferze kapitału społecznego, intelektualnego i innowacyjnego.

Wielokulturowość regionalna stanowi niewątpliwą atut województwa opolskiego i należy ją nadal wspierać³³, w przyszłości jednak w szczególności w wymiarze gospodarczym. Zachodzące w Polsce przemiany demograficzno-społeczne (skutkujące m.in. zmniejszaniem się zasobów pracy oraz spad-

Szczegóły dotyczące sytuacji cudzoziemców na opolskim rynku pracy, w tym ich przedsiębiorczości opisane zostały w ramach wymiaru rozwojowego: Gospodarka.

kiem zainteresowania rodzimych pracowników „zawodami mało prestiżowymi”), jak i większa internacjonalizacja polskiej gospodarki (*Zarządzanie różnorodnością... i Wielokulturowość w przedsiębiorstwach...*), powodują wzrost udzielanych zezwoleń na pracę cudzoziemców w Polsce.

Zgodnie z badaniem WUP w Opolu, przeprowadzonym na grupie 380 pracowników ukraińskich (*Pracownicy ukraińscy na regionalnym rynku pracy...*) wśród głównych powodów migracji obywateli ukraińskich do Polski są: za niskie zarobki (69% respondentów), brak jakiejkolwiek pracy oraz niestabilna sytuacja polityczna (kolejno 14% i 12% respondentów). Natomiast przyjazd na Opolszczyznę podyktowany był: znalezieniem pracy w regionie przez agencję (37%), pracą krewnych/znajomych (24%), poleceniem firmy przez rodzinę/znajomych (20%).

Oprócz zasobu dla gospodarki, imigranci – w tym zwłaszcza z Ukrainy (ze względu na liczebność) – stanowią istotny czynnik służący rozwojowi potencjału społecznego regionu (w tym Opola, w którym zatrudniona jest ich zdecydowana większość - 54,2%). Przywołane powyżej badanie wskazuje, że pracujący w woj. opolskim obywatele Ukrainy są relatywnie młodzi i stosunkowo dobrze wykształceni³⁴. 8% respondentów miało polskie pochodzenie. Integracja z cudzoziemcami odbywa się przede wszystkim na poziomie języka, można powiedzieć, że migranci z Ukrainy, z uwagi na względne podobieństwo językowe mogą mieć nieco bardziej ułatwiony kontakt i funkcjonowanie w Polsce, niż inni cudzoziemcy. W ocenie 70,5% pracodawców objętych badaniem (*Rejestrowane zatrudnienie obywateli Ukrainy...*), ukraińscy pracownicy nie mają problemów w porozumiewaniu się z Polakami (nie świadczy to jednak o znajomości przez nich języka polskiego). Ponieważ migracje obywateli Ukrainy w głównej mierze nadal mają charakter tymczasowy, stąd ilość osób trwale zakorzenionych w regionie opolskim jest stosunkowo niewielka – zaledwie 10% respondentów badania. Ciekawe jest jednak, że 99% z nich twierdzi, że ich dzieci nie uczą się języka ukraińskiego, co może wskazywać na dążenie do asymilacji z mieszkańcami regionu (*Pracownicy ukraińscy na regionalnym rynku pracy...*).

³² Przykłady dziedzictwa materialnego są opisane w przestrzeni wypoczynku.

³³ Wzbogacanie wielokulturowego dziedzictwa i tożsamości regionalnej to jeden z celów operacyjnych SRWO 2020, ukierunkowanych na: propagowanie i zachowanie wielokulturowego dziedzictwa materialnego i niematerialnego regionu oraz tradycji różnych narodowości zamieszkujących województwo opolskie, w tym imigrantów; wspieranie rozwoju edukacji mniejszości narodowych i etnicznych; wspieranie rozwoju regionalnej edukacji kulturalnej dzieci i młodzieży; promowanie materialnej i niematerialnej kultury ludowej jako elementu rozwoju turystyki wiejskiej, kulturalnej i agroturystyki oraz jako czynnika sprzyjającego pełnieniu przez obszary wiejskie funkcji osiedleńczych; rozwijanie i promocja wielokulturowości regionu.

³⁴ Połowa z wszystkich przebadanych nie przekroczyła 33 roku życia, a najwięcej jest dwudziestoseściolatek. Jednocześnie wśród nich ok. 21% legitymuje się wykształceniem wyższym, 11% niepełnym wyższym, 28% wykształceniem średnim, 33% zawodowym. 74% migrantów ma wyuczony zawód, a wśród migrantów z wykształceniem wyższym pojawiają się nauczyciele, ekonomiści, inżynierowie, farmaceuci, architekci, psychologowie i statystycy.

Zatem tylko przygotowane wcześniej odpowiednie działania mogą zatrzymać cudzoziemców w Polsce na stałe. Wyniki badania *Postawy obywateli Ukrainy wobec polskiego rynku pracy* wskazują, że aż trzy czwarte obywateli Ukraińskich przebywających w Polsce chciałoby tu zostać na okres 2-3 lat. 59% badanych deklaruje, że po zmianie polityki migracyjnej w Niemczech³⁵ (na podobne warunki jak w Polsce) wybraliby pracę za Odrą. Jednocześnie tylko 6% respondentów całkowicie odrzuca taką perspektywę. Biorąc powyższe pod uwagę gwarancje długotrwałego zatrudnienia, większe zarobki oraz możliwości rozwoju cudzoziemców stanowiłyby dla nich zachętę pozostania w Polsce na dłużej (74 proc. respondentów ankiety przeprowadzonej przez Otto Work Force).

O atrakcyjności i wielokulturowości regionu opolskiego, może też świadczyć dość wysoki na tle innych województw odsetek studentów cudzoziemców studiujących na opolskich uczelniach. W 2018 r. wyniósł on 7,9% wobec 6,3% w Polsce³⁶.

Wniosek strategiczny 5

Zmniejszanie się regionalnych zasobów pracy spowodowane zmianami demograficznymi Opolszczyzny wymaga prowadzenia aktywnej polityki migracyjnej oraz promocji województwa poprzez wielokulturowość

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ województwo opolskie regionem zróżnicowanym kulturowo z bogatym dorobkiem kulturowym (materialnym i niematerialnym) ✓ najwyższy udział osób o przynależności niemieckiej w stosunku do ogółu tych osób w kraju ✓ region o najliczniejszej reprezentacji mieszkańców o innych niż polskie identyfikacjach narodowo-etnicznych (Ślązacy i Niemcy) ✓ niekorzystne trendy demograficzne wpływające na malejącą liczebność osób w wieku aktywności zawodowej ✓ wzrost udziału obcokrajowców na opolskim rynku pracy przy rosnącym zapotrzebowaniu pracodawców na siłę roboczą ✓ trwające prace nad regionalnym planem działań na rzecz integracji imigrantów	✓ polityka ukierunkowana na reemigrację ✓ konkurencja atrakcyjnych zagranicznych rynków pracy dla cudzoziemców (Niemcy) ✓ zapowiedź kompleksowej polityki migracyjnej Polski (Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju) ✓ potrzeba rozszerzenia / otwarcia strumieni migracji zarobkowej – np. kierunek białoruski, rosyjski, gruziński, azjatycki ✓ repatriacja osób polskiego pochodzenia z terenów byłego ZSRR³⁷ ✓ nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

³⁵ 19 grudnia 2018 Rada Ministrów przyjęła projekt nowego prawa migracyjnego, które ułatwi zatrudnianie wykwalifikowanych pracowników spoza UE.

³⁶ Tylko dwa województwa: mazowieckie i lubelskie, według danych GUS, uzyskały odsetki wyższe niż województwo opolskie (odpowiednio 10,4% i 10,1%). Jednocześnie należy podkreślić, że dynamika odsetka studiujących cudzoziemców (w ogólnej liczbie studentów) w 2018 r. w porównaniu do 2014 r., w regionie była najwyższa w kraju (wzrost o 5,2 pkt. proc., wobec 3,2 pkt. proc. w Polsce). Dane przedstawiają stosunek studentów cudzoziemców do liczby studentów ogółem.

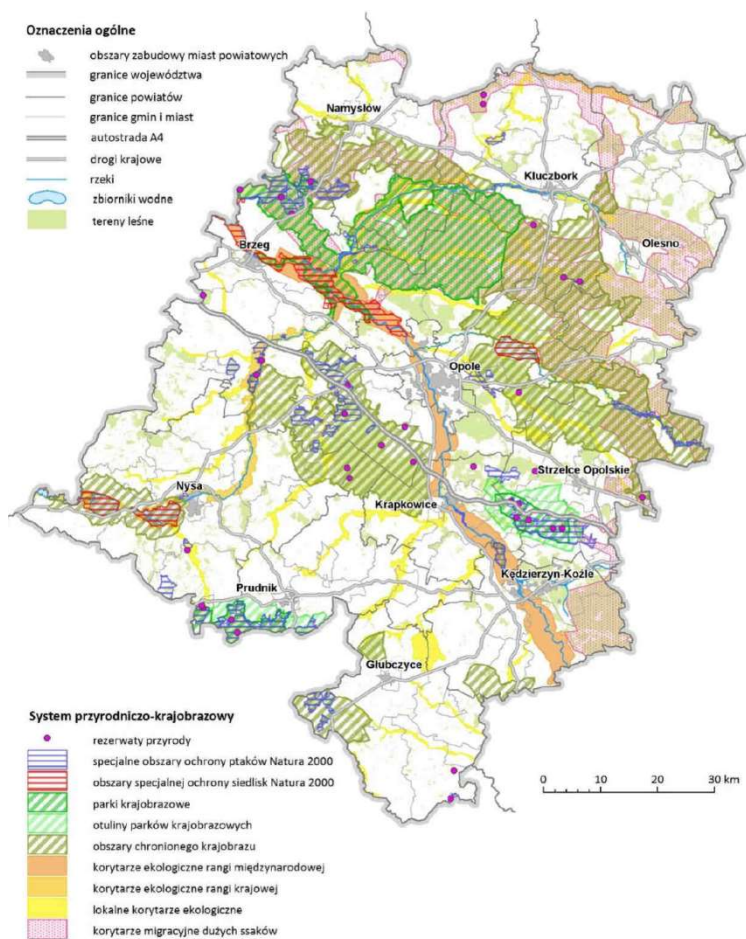
³⁷ W regionie jest około 300 repatriantów, w większości są to obywatele Kazachstanu - jest to około 230 osób. Od wielu lat w zapraszaniu repatriantów przoduje Byczyna. Na terenie tej gminy osiedliło się już około 135 repatriantów.

<http://radio.opole.pl/100,274125,opolszczyzna-jest-goscinna-dla-repatriantow-pier> (wywiad z 2.04.2019 r. z A. Bartoszek-Dec, wicedyrektor wydziału spraw obywatelskich i cudzoziemców w Opolskim Urzędzie Wojewódzkim).

2.2. Środowisko

W nowej perspektywie finansowej wyzwaniem dla wszystkich polskich regionów będzie optymalne wykorzystanie zasobów środowiska naturalnego, bowiem z jednej strony jest ono kapitałem stanowiącym element potencjału rozwoju konkretnej przestrzeni, z drugiej dobrem społecznym koniecznym do zachowania dla przyszłych pokoleń. Do podstawowych zasobów środowiskowych województwa opolskiego warunkujących rozwój gospodarczy i społeczny należą: potencjał energetyczny, zasoby wody, powietrze atmosferyczne, warunki klimatyczne, zasoby przestrzeni i krajobrazów oraz związana z nimi różnorodność biologiczna, gleba i zasoby geologiczne oraz użytki pozaekonomiczne. Stan i dostępność tych zasobów oraz ograniczone zdolności ekosystemów do zachowania równowagi i świadczenia usług na rzecz gospodarki wpływają na jej możliwości inwestycyjne (*Analiza powiązań społeczno-gospodarczych...*).

Mapa 7. Zasoby przyrodnicze województwa opolskiego

Źródło: Tabor i in. 2018, s. 26.

Zasoby przyrodnicze

Opolszczyzna zajmuje obszar 9,4 tys. km², co stanowi 3% kraju (jest to najmniejsze powierzchniowo województwo w Polsce). Bogactwem regionu są najwyższe w kraju walory rolniczej przestrzeni produkcyjnej³⁸, które sprzyjają wysokiej produktywności rolnictwa. Obszary o najwyższym potencjale produkcyjnym skupione są w południowej, zachodniej i północnej części województwa. Zróżnicowana przestrzeń fizyczno-geograficzna województwa sprzyja zróżnicowaniu siedlisk, a w konsekwencji wysokiej bioróżnorodności. Region jest bogaty w różnorodne formy ochrony przyrody i krajobrazu, które zajmują 27,6% jego powierzchni (średnia w kraju 32,6%) (Mapa 7, Wykres 1).

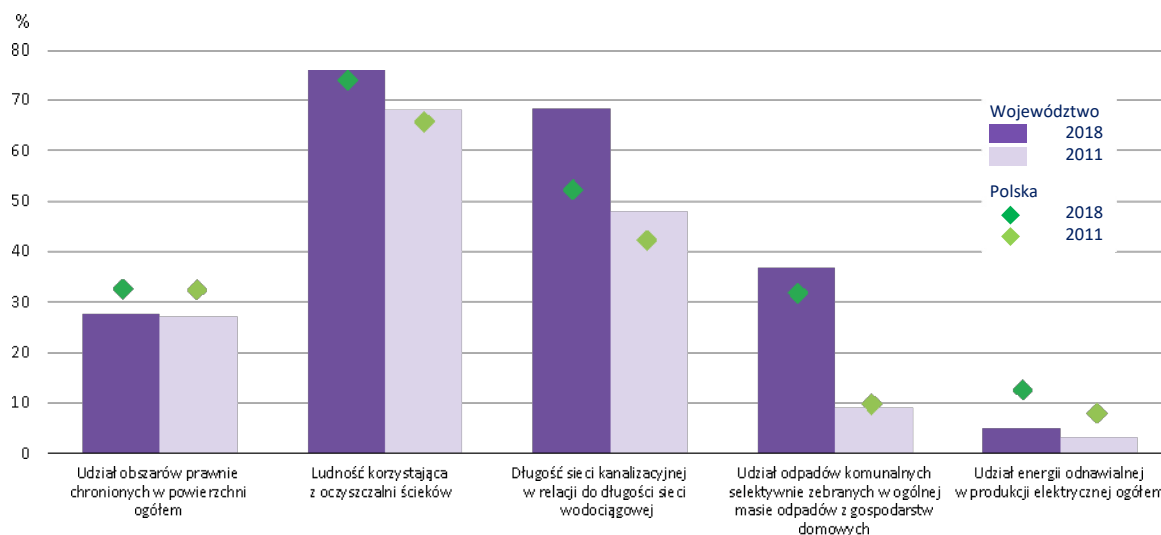
Województwo opolskie dysponuje zróżnicowaną bazą surowców mineralnych, z których istotne znaczenie dla gospodarki regionu posiadają złoża surowców wapiennych dla potrzeb przemysłu cementowego i wapienniczego (4 i 2 miejsce w kraju) oraz złoża kamieni blocznych i łamanych oraz piasków podsadzkowych (6 i 4 miejsce w kraju) (*Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa...*).

³⁸ Wskaźnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej wynosi 81,6 pkt, podczas gdy średnia dla kraju 66,6 pkt. Szerzej na temat wkładu rolnictwa w rozwój gospodarczy województwa opolskiego, jest w części 2.3 niniejszej diagnozy.

Infrastruktura techniczna i stan środowiska

W kategorii potencjału rozwojowego należy zauważyć także predyspozycje środowiska i zagospodarowania przestrzennego (potencjał energetyczny) dla rozwoju OZE, w szczególności dla lokalizacji elektrowni wiatrowych, spełniających obowiązujące kryteria lokalizacyjne. Łączna powierzchnia tych terenów wynosi max. ok. 30,8 tys. ha i pozwala na lokalizację do 4 400 elektrowni wiatrowych.

Wykres 1. Wskaźniki środowiska przyrodniczego

Źródło: GUS

Wartości emisji CO₂/1 km² rejestrowane w województwie ponad dwukrotnie przekraczają średnie dla kraju. Dodatkowo w latach 2011-2018 w regionie odnotowano wzrost wartości tego wskaźnika (o 6,7%), podczas gdy w kraju nastąpił spadek (-3,4%). Szczególnym problemem dla regionu i miasta Opole jest wysokie stężenie pyłów zawieszonych PM₁₀, PM_{2,5} oraz rakotwórczego benzo(a)pirenu stanowiących składniki smogu miejskiego. W każdym z tych zanieczyszczeń w 2018 roku stwierdzone zostały przekroczenia wartości dopuszczalnych³⁹.

Na obszarze województwa, w wyniku przeznaczania znaczących środków na realizację infrastruktury technicznej wodno-kanalizacyjnej, w latach 2011 – 2017 nastąpiła znacząca poprawa stanu czystości wód w obrębie jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP), jednak w dalszym ciągu ok. 30% wód powierzchniowych cechuje się ponadnormatywnym zanieczyszczeniem i złym stanem. Stan wyposażenia mierzony odsetkiem

Przyjęta we wrześniu 2017 roku przez Sejmik Województwa Opolskiego „uchwała antysmogowa” jest jednym z działań zmierzających do poprawy jakości powietrza atmosferycznego w regionie. Jego ochrona w najbliższej przyszłości wymagać będzie podejmowania dalszych kompleksowych działań w tym zakresie.

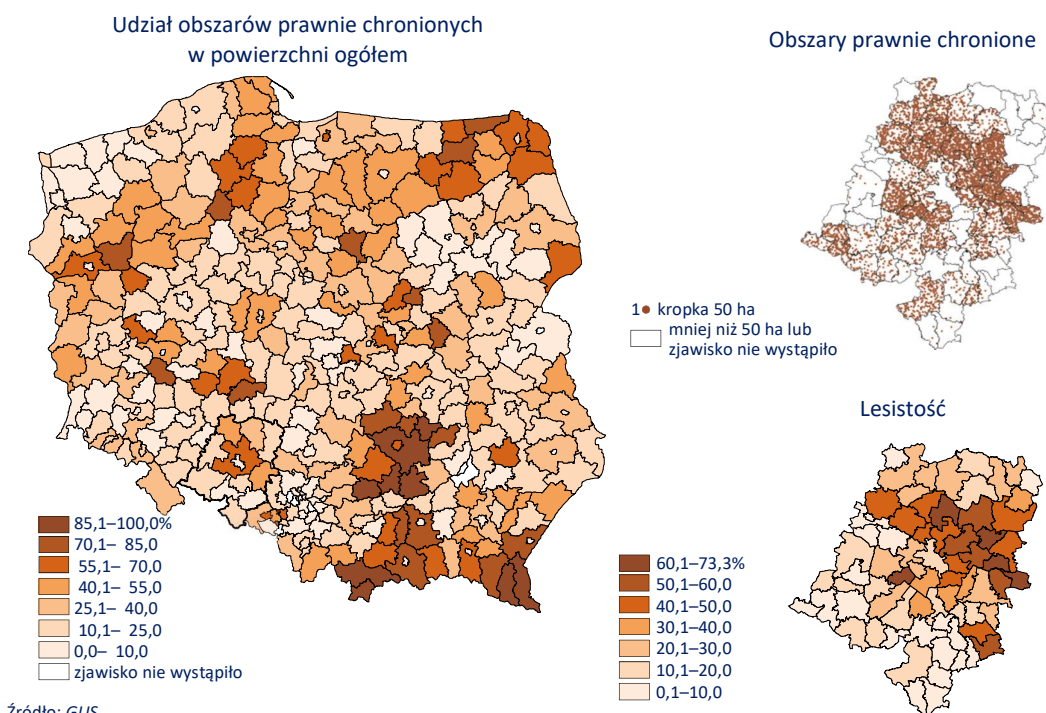
³⁹ Należy mieć na uwadze, że w przypadku pyłu zawieszonego PM₁₀ w 2018 roku nie doszło do przekroczenia wartości średniorocznej (na żadnym ze stanowisk rejestrujących), natomiast przekroczenia stwierdzono w oparciu o kryterium średniodobowe (we wszystkich punktach pomiarowych pyłu). Choć dopuszcza się przekroczenie poziomu średniodobowego pyłu zawieszonego PM₁₀ maksymalnie 35 razy w roku, w regionie liczba dni z przekroczeniami wahała się w granicach 41-69. W przypadku pyłu drobnego PM_{2,5} kryterium odnosi się wyłącznie do wartości średniorocznej, która podobnie jak w roku poprzednim (2017), została przekroczona na stacji w Kędzierzynie-Koźlu. Z kolei średnioroczna wartość stężenia benzo(a)pirenu w znacznym stopniu przekracza dopuszczalny poziom na terenie całego województwa, a trend ten utrzymuje się od lat. Za: Wyniki pomiarów uzyskanych w 2018 roku na stacjach monitoringu jakości powietrza w województwie opolskim, http://www.opole.pios.gov.pl/wms/Pliki/2019/Wyniki_pomiarow_jakosci_powietrza_2018.pdf (dostęp: 9.03.2020 r.); Roczna ocena jakości powietrza w województwie opolskim. Raport wojewódzki za rok 2018, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Opole, kwiecień 2019.

ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków jest na poziomie przeciętnym w kraju, również dynamika zmiany tego wskaźnika w latach 2011-2018 jest zbliżona do średniej dla Polski.

Województwo odnotowuje bardzo duży postęp w zakresie selektywnej zbiórki odpadów z gospodarstw domowych, głównie na skutek olbrzymiego wzrostu selekcji i segregacji w latach 2011-2018. Według danych GUS w roku 2011 ilość odpadów komunalnych zebranych w województwie opolskim w ramach zbiórki selektywnej wynosiła 20 820,3 t - podczas gdy w 2018 roku było to 99 721,8 t. Ponadto region należy do grupy znaczących „wytwórców” konwencjonalnej energii elektrycznej w Polsce, natomiast w latach 2011-2015 obserwowano wzrost udziału energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej (z 3,4% w 2011 r. do 7,6% w 2015 r.), po czym od 2016 r. nastąpił spadek omawianego udziału do poziomu 5,2% w 2018 r.

Liczne działania samorządu województwa i samorządów lokalnych zmierzające do poprawy środowiska przyrodniczego obok twardych inwestycji przyjmowały charakter działań miękkich, na przykład dotyczyły zwiększania świadomości społeczności regionalnej⁴⁰ i pracowników jednostek samorządu terytorialnego⁴¹ co do niskoemisyjnej gospodarki.

Mapa 8. Środowisko przyrodnicze – zróżnicowanie wewnątrz wojewódzkie w 2018 r.

Pokrycie ponad ¼ województwa terenami przyrodniczymi, prawnie chronionymi (Mapa 8) nie stanowi bariery dla podejmowania różnorodnej działalności gospodarczej. Zasób ten stanowi atrakcyjny potencjał turystyczny i gospodarczy wielu gmin.

⁴⁰ W tym celu podejmowane są liczne działania w regionie. Organizowane spotkania, projekty i konkursy nie dotyczyły wyłącznie OZE, ale również ochrony krajobrazu i bioróżnorodności województwam.in. edukacja ekologiczna prowadzona jest w sposób ciągły przez Zespół Opolskich Parków Krajobrazowych. Podejmowano współpracę regionalnego DRW z Regionalnym Centrum Energetyki w celu promocji i popularyzacji OZE wśród przedsiębiorców i mieszkańców. Działania te objęły w sumie 830 osób. Innym przykładem działalności mającej na celu zwiększenie świadomości regionalnej społeczności jest Wojewódzki Konkurs Wiedzy o Odnawialnych Źródłach Energii.

⁴¹ Wizyty studyjne dla pracowników JST służące wymianie doświadczeń partnerów z regionów Nadrenii-Palatynatu oraz Luksemburga.

Postępujące zmiany klimatyczne stanowią istotne wyzwanie dla polityki zapewnienia bezpieczeństwa ludności oraz sprawności gospodarki. Zakłada się, że skutki zmian klimatycznych w województwie opolskim wywoływać będą nasilenie ekstremalnych, o wysokiej dynamice zjawisk: powodzi⁴², susz oraz niekorzystnych zmian warunków hydrologicznych i eutrofizację wód śródlądowych, jak i porywistych wiatrów i fal upałów⁴³. Zagrożenia te wymagają

IV raport Międzyrządowego Panelu ONZ ds. Zmian Klimatycznych szacuje, że w zależności od scenariusza, do końca stulecia średnia temperatura na świecie wzrośnie od 1,8°C do 4°C. Tymczasem wzrost o zaledwie 2°C wystarczy, by spowodować bezpowrotne wyginięcie więcej niż jednej trzeciej gatunków na Ziemi, nie wspominając już o fatalnych dla ludzkości skutkach, jakie będą niosły ze sobą coraz bardziej ekstremalne zjawiska pogodowe... Zostało nam więc niewiele czasu, aby tym katastrofalnym scenariuszom zapobiec”[...]

dalszego wdrażania działań wskazanych w Programie Ochrony Środowiska dla województwa opolskiego na lata 2016-2020 oraz krajowych i lokalnych⁴⁴ planów adaptacji do zmian klimatu. Jednak ograniczenie negatywnych zmian klimatu wymaga zgodnych działań w skali świata.

Rzeka Odra to jeden z najważniejszych w kraju cieków wodnych o długości 840 km, z czego 726 km znajduje się na terenie Polski, w tym 145 km w województwie opolskim (*Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej...*, *Rocznik Statystyczny Województwa...*). Odra, przecinając centralnie Opolszczyznę, łączy jednocześnie potencjał demograficzny i kulturowo-rekreacyjny, gospodarczy i przestrzenny regionu, stanowiąc naturalną oś rozwojową. Wykorzystanie tkwiących w niej potencjałów jest istotną szansą rozwojową Polski, regionów nadodrzańskich, w tym województwa opolskiego. Takie znaczenie Odry znalazło odzwierciedlenie w ujęciu Odrzańskiej Drogi Wodnej jako jednego z najważniejszych projektów zaplanowanych w ramach *Strategii Rozwoju Polski Zachodniej*. W ostatnich latach uruchomiono szereg inwestycji⁴⁵ służących głównie zwiększeniu bezpieczeństwa powodziowego. Poza działaniami zwiększającymi stopień bezpieczeństwa powodziowego, Zarząd Województwa Opolskiego wspierał samorządy lokalne i inne podmioty w tworzeniu infrastruktury w dorzeczu Odry zwiększającej atrakcyjność regionu, w tym jego konkretnych miejscowości (m.in. marina w Brzegu, port w Krapkowicach, marina w Kędzierzynie-Koźlu, park nadodrzański w Opolu). W dorzeczu Odry rozwija się także wiele przedsiębiorstw⁴⁶. Wprowadzone w ostatnich dwóch latach zmiany ustawowe pozbawiły jednak samorządy województw kompetencji w zakresie gospodarki wodnej realizowanej w oparciu o zasoby rzeczne.

Wniosek strategiczny 6

Atrakcyjne środowisko przyrodnicze tworzy przyjazne warunki do zamieszkania oraz do prowadzenia zróżnicowanej działalności gospodarczej w województwie opolskim. Racjonalnie i oszczędnie należy je wykorzystywać oraz aktywnie podejmować wysiłki na rzecz ograniczenia niekorzystnego wpływu na środowisko

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ zróżnicowanie warunków naturalnych wewnątrz województwa	✓ polityki UE i Polski ukierunkowane na wspieranie zielonej gospodarki

⁴² Wśród projektów inwestycyjnych, które wymagają szczególnej realizacji samorządy lokalne wskazują głównie te, które mają na celu poprawienie warunków hydrologicznych regionu, przede wszystkim ochrony przeciwpowodziowej. Wojewódzki Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych prowadził prace związane z budową bądź dokończeniem wałów przeciwpowodziowych głównie na obszarach rolnych położonych wzdłuż Odry oraz regularną odbudowę rzek o łącznej długości 30,5 km.

⁴³ *Projekt polityki ekologicznej państwa 2030*. Ministerstwo Środowiska, 11 lipca 2018 roku Warszawa.

⁴⁴ Na obszarze województwa plan taki przygotowany został dla miasta Opole

⁴⁵ M.in. rozpoczęto realizację prac na Kanale Gliwickim pn. Modernizacja śluz odrzańskich na odcinku będącym w zarządzie RZGW Gliwice - przystosowanie do III klasy drogi wodnej oraz uruchomiono modernizację jazów odrzańskich na odcinku w zarządzie RZGW Wrocław (Januszkowice, Wróblin, Zwanowice), planuje się także modernizację jazów Krępna, Groszowice, Dobrzeń oraz przygotowanie dokumentacji na Budowę jazu kłapowego na stopniu wodnym Ujście Nysy.

⁴⁶ Wśród których można wskazać m.in. Stocznie Koźle Sp. z o.o., Damen Shipyards Koźle, zakłady produkcyjne FAMET SA, Elektrownia Opole, Grupa Azoty ZAK S.A.

-
- ✓ zróżnicowane walory przyrodniczo-krajobrazowe potencjałem rozwojowym województwa, w tym turystyki
 - ✓ relatywnie mały odsetek obszarów chronionych w powierzchni większości powiatów w województwie
 - ✓ wysoki potencjał OZE (wiatr, biomasa, biogaz)
 - ✓ zróżnicowana baza surowców mineralnych
 - ✓ systematyczna poprawa stanu wód powierzchniowych i podziemnych, jednak nadal na niezadawalającym poziomie
 - ✓ zagrożenie powodziowe w dolinach głównych rzek
 - ✓ zagrożenie zjawiskami suszy na większości terytorium województwa
 - ✓ niska jakość powietrza (w zakresie PM_{2,5}, PM₁₀, B(a)P), w szczególności na obszarach miast
 - ✓ OZE, jako energetyczna przyszłość krajów wysoko rozwiniętych
 - ✓ polityka państwa ukierunkowana na silną pozycję energetyki opartej na węglu
 - ✓ nasilające się niekorzystne skutki zmian klimatu
 - ✓ odkładanie w czasie inwestycji przeciwpowodziowych
 - ✓ odrzańska droga wodna
 - ✓ wzrastająca świadomość ekologiczna i zdrowotna społeczeństwa
 - ✓ zmiany klimatu

2.3. Gospodarka

Zapisy unijnych i krajowych dokumentów strategicznych akcentują fakt, że w nowej perspektywie finansowej podstawowym wyzwaniem dla wszystkich polskich regionów będzie optymalne wykorzystanie własnego potencjału rozwojowego w celu zwiększenia konkurencyjności gospodarki oraz zapewnienia warunków dla trwałego i zrównoważonego rozwoju. Konkurencyjna gospodarka, to gospodarka efektywna, lepiej wykorzystująca kreatywność ludzi, stwarzająca rozwiązania bardziej innowacyjne, które skutecznie konkurują na rynkach światowych. To również gospodarka tworząca nowe – bardziej stabilne, ale i lepsze miejsca pracy niezbędne do dalszego rozwoju oraz bezpieczeństwa dochodowego mieszkańców regionu (*Analiza powiązań społeczno-gospodarczych...*).

PKB per capita – zdolność do budowania dobrobytu gospodarczego

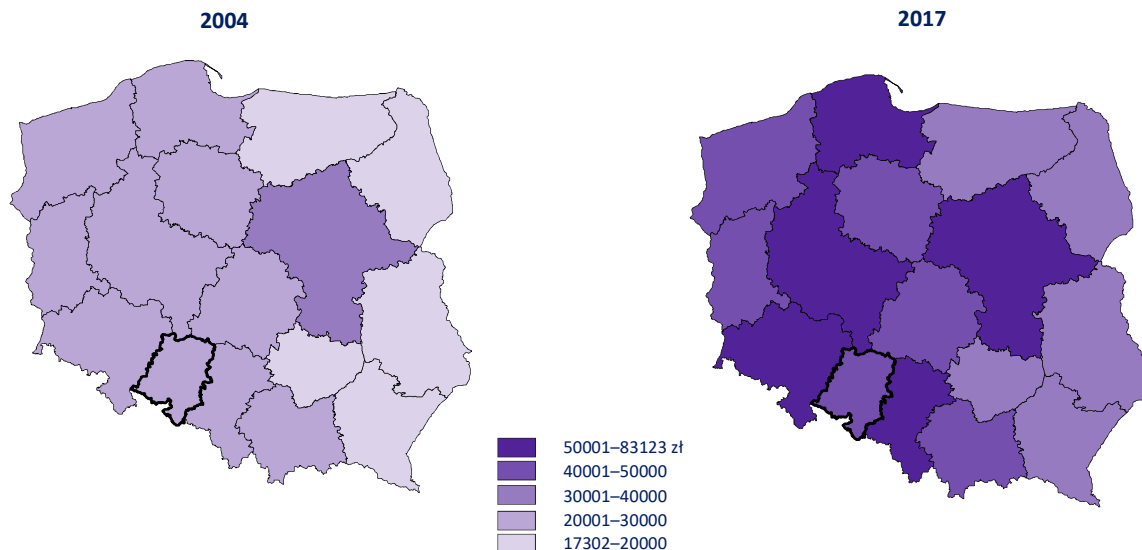
Potencjał gospodarczy, mierzony wartością PKB na mieszkańca wciąż jest nie tylko „świadectwem” rozwoju, ale również podstawą rozstrzygnięć dotyczących polityki rozwoju na poziomie UE i w Polsce. Bazując na porównaniach danych o PKB na poziomie województw oraz podregionów można sformułować następujące wnioski dotyczące sytuacji gospodarczej Opolszczyzny w okresie 2004-2017 (Mapa 9):

- ✓ w okresie tym nastąpił spadek znaczenia województwa opolskiego w tworzeniu krajowego PKB zarówno w zakresie PKB wyrażanego w wartościach bezwzględnych, w przeliczeniu na osobę, jak i w przeliczeniu na kilometr kwadratowy powierzchni województwa (odpowiednio z 2,36% do 2,05%; z 85,4% do 79,3% oraz z 78,3% do 68,0%);
- ✓ pod względem wartości nominalnej PKB w 2004 roku województwo opolskie (najmniejsze pod względem ludnościowym w Polsce) zajmowało 14 miejsce w kraju, by w 2017 roku spaść na miejsce ostatnie (tuż przed nim są województwa lubuskie i podlaskie, które jeszcze w 2004 roku były wyprzedzane przez Opolszczyznę);
- ✓ znacznie lepiej wygląda pozycja regionu w rankingu województw ze względu na PKB per capita (utrzymujące się miejsce 11 w roku 2004 i 2017) oraz PKB na km² (miejsce 9. zarówno w 2004 roku, jak i w roku 2017);
- ✓ podział województwa tylko na dwa podregiony o specyficznym kształcie nie pozwala na formułowanie jednoznacznych wniosków na temat procesów rozwojowych zachodzących chociażby w układach ośrodków subregionalnych. Jednak podkreślić należy fakt, że zarówno podregion nyski, jak i podregion opolski straciły względem średniej krajowej zarówno w przypadku wartości

PKB per capita, jak i PKB na km² (odpowiednio w latach 2004-2017: z 62,3% do 60,2% i z 49,3% do 44,6% w podregionie nyskim; z 99,3% do 90,9% i z 100,6% do 86,0% w podregionie opolskim);

- ✓ w relacji między dwoma podregionami zachodzi proces konwergencji o nieznacznym stopniu (zmniejszenie się różnicy) we wszystkich poziomach analizy PKB (nominalnej oraz w przeliczeniu na mieszkańca i na km²). Oba podregiony poprawiają swoją pozycję względem średniej UE28.

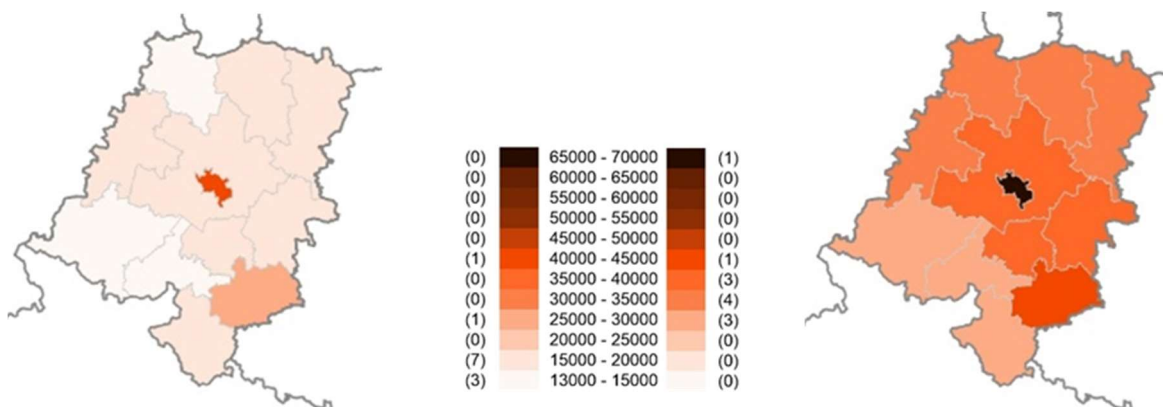
Mapa 9. PKB per capita – układ wojewódzki

Źródło: GUS

Ekspertyza zrealizowana w 2018 roku, której głównym celem było wyznaczenie wartości PKB dla powiatów województwa opolskiego w latach 2004-2016 (*Produkt krajowy brutto...*), wykazała stabilny rozwój jednostek typu NTS 4 (Mapa 10)⁴⁷.

Mapa 10. PKB per capita – układ powiatowy, 2004 i 2016, zł

Źródło: Diagnoza strategiczna województwa opolskiego

⁴⁷ Jedynie cztery powiaty zmieniły pozycję i zmiana dotyczyła awansu lub spadku o jedną pozycję. Większe zmiany w tym okresie obserwowane są w przypadku wartości PKB per capita. Tu swoją pozycję utrzymały dwa najlepiej rozwinięte powiaty: m. Opole i kędzierzyńsko-kozielski, oraz ostatni w stawce powiat prudnicki. Najwyższy awans (o 2 miejsca) odnotowały powiat opolski i namysłowski, zaś najwyższy spadek (o 3 miejsca) powiat głubczycki.

Wzmacniane powinny być nadal powiaty położone wzdłuż granicy z Czechami (głubczycki, prudnicki i nyski), ale także i te które osiągnęły przyzwoity poziom konkurencyjności – celem wspierania ich potencjałów i generowania impulsów rozwojowych na obszar całego województwa.

Znaczący i zróżnicowany przemysł

Istotną rolę w procesach gospodarczych Opolszczyzny odgrywa przemysł, co znajduje odzwierciedlenie w stosunkowo dużym jego udziale w tworzeniu wartości dodanej brutto (WDB) w regionie (31,4% wobec 26,3% przeciętnie w kraju, 4 miejsce w rankingu województw za śląskim, lubuskimi dolnośląskim). Przemysł woj. opolskiego opiera się głównie na działalności podmiotów prowadzących działalność w zakresie przetwórstwa przemysłowego oraz wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych (tabela 2 poniżej).

Tabela 2. Struktura WDB w woj. opolskim i w Polsce w 2017 r., wg sekcji PKD 2007 zaliczanych do przemysłu

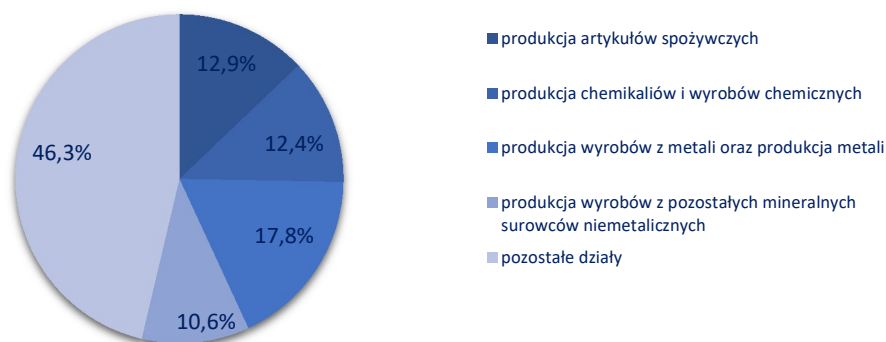
Nazwa sekcji	Opolskie	Polska	miejsce regionu w rankingu
Górnictwo i wydobywanie	0,3%	1,5%	10 ex aequo z woj. wielkopolskim i pomorskim
Przetwórstwo przemysłowe	25,9%	21,0%	3
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	3,7%	2,6%	2
Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	1,4%	1,2%	3 ex aequo z woj. lubuskim, pod- karpackim, śląskim, kujawsko - pomorskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zróżnicowana struktura gałęziowa przemysłu oraz długoletnia tradycja produkcji przemysłowej stanowią istotny potencjał rozwojowy województwa. W 2018 r. produkcja sprzedana przemysłu ogółem osiągnęła wartość 31099,1 mln zł (w cenach bieżących), tj. o 7,9% wyższą (w cenach stałych) niż w 2017 r. (w kraju – o 5,4%). Udział produkcji sprzedanej przemysłu ogółem w produkcji krajowej wyniósł w 2018 r. 2,0%, podczas gdy w 2011 r. – 1,8%. W okresie 2011-2018, na przedsiębiorstwa o liczbie pracujących powyżej 9 osób, przypadało w regionie rocznie ponad 90% produkcji sprzedanej przemysłu ogółem (2018 r. – 93,5%).

Największy udział w produkcji sprzedanej generują przedsiębiorstwa zajmujące się przetwórstwem przemysłowym (95,2%). Wśród nich wiodącą rolę odgrywają przedsiębiorstwa z branży spożywczej, chemicznej, metalowej, a także produkujące wyroby z surowców niemetalicznych (w tym przemysł cementowo-wapienniczy, Wykres 2).

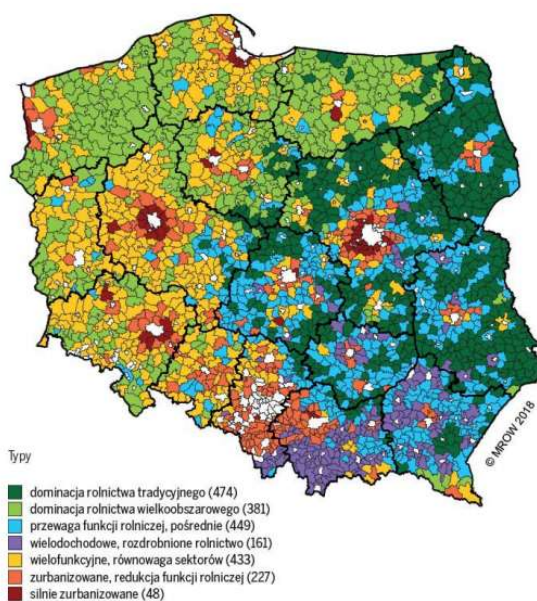
Wykres 2. Produkcja sprzedana przemysłu⁴⁸ w woj. opolskim w 2018 r. wg wybranych działów PKD 2007⁴⁹

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rolnictwo i rybactwo - istotny potencjał dla opolskiej gospodarki

Mapa 11. Typologia strukturalna obszarów wiejskich

Źródło: Monitoring rozwoju obszarów wiejskich 2018

Opolskie rolnictwo charakteryzuje się wysokimi wskaźnikami wydajności i stanowi duży udział w przemyśle rolno-spożywczym kraju. Dogodne ukształtowanie terenu, sprzyjające warunki klimatyczne, wysoka jakość gleb oraz kultura rolna istotnie wpływają na wysoką produktywność rolniczą.

Charakterystyka strukturalna typów rozwoju obszarów wiejskich, zaprezentowana na Mapie 11, wskazuje na przewagę w województwie opolskim typu 5 obszarów wiejskich - gmin relatywnie wielofunkcyjnych z dobrze rozwiniętym sektorem rolniczym. W dalszym stopniu w województwie opolskim powinny być podejmowane działania na rzecz wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich, zmierzające do wykorzystania w pełni możliwości płynących z wysokoprodukcyjnego, dobrze rozwiniętego rolnictwa i korzystnych warunków do prowadze-

nia działalności rolniczej.

Analiza wyników produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz stanu i warunków produkcyjno-ekonomicznych rolnictwa w województwie opolskim w 2018 r. (*Rolnictwo w województwie opolskim...*) wykazała głównie, że:

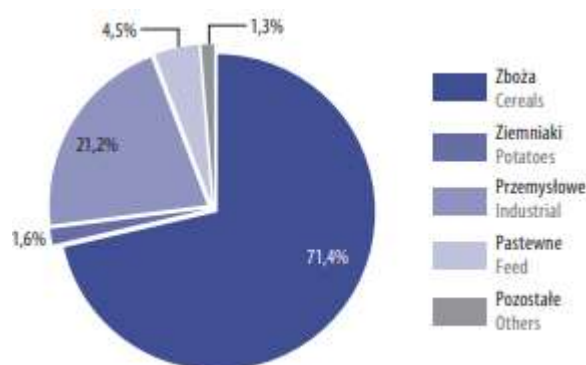
- ✓ ogólna powierzchnia gruntów w gospodarstwach rolnych wyniosła 524,2 tys. ha, z czego 76,4% było w posiadaniu gospodarstw indywidualnych;

⁴⁸ Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

⁴⁹ Dla zobrazowania udziału przedsiębiorstw z branży metalowej w generowaniu produkcji sprzedanej przemysłu na wykresie pokazano wartość wskaźnika łącznie dla wskazanych działów PKD 2007: 1) produkcja wyrobów z metali, 2) produkcja metali.

- ✓ powierzchnia użytków rolnych stanowiła 93,2% ogólnej powierzchni gruntów w gospodarstwach rolnych i pod tym względem województwo opolskie uplasowało się na 4 miejscu w kraju;
- ✓ uzyskiwane od wielu lat bardzo wysokie plony podstawowych ziemiopłodów plasują produkcję rolną regionu w ścisłej czołówce krajowej - pod względem plonów uzyskanych z ha uprawy zarówno zbóż jak i ziemniaków Opolskie zajęło 1 miejsce. Zebrane zbiory rzepaku i rzepiku oraz buraków cukrowych dały województwu odpowiednio 2 i 5 miejsce w rankingu województw;
- ✓ udziały w globalnej produkcji rolnej i towarowej produkcji rolnej, uplasowały region na 14. miejscu w Polsce (2,8% produkcji globalnej kraju oraz produkcji towarowej ogółem, podczas gdy dwa pierwsze województwa: wielkopolskie i mazowieckie utrzymują ok. 17-19% udziału);
- ✓ w strukturze towarowej produkcji rolnictwa w regionie przeważa produkcja roślinna (54,0%, średnio w kraju 37,3%), której udział w okresie 2011-2018 zmniejszył się o 1,8 pkt. proc. (w Polsce o 5,2 pkt. proc.). Produkcja zwierzęca stanowi 46,0% ogólnej produkcji (Polska 62,7%);
- ✓ głównymi uprawami rolniczymi w województwie jest uprawa zbóż - 71,4% całkowitej powierzchni zasiewów w 2018 roku oraz grupa roślin przemysłowych, w tym buraki cukrowe oraz rzepak i rzepik – 21,2 %. Opolszczyzna wytwarza około 6,0% krajowej produkcji zbóż (7 miejsce w kraju)⁵⁰;
- ✓ pod względem udziału w pogłowie bydła ex aequo z woj. śląskim (2%) województwo opolskie zajmuje 11 miejscu w kraju i na 10 pod względem produkcji mleka krowiego (2,1% udziału w rynku krajowym). W przeliczeniu produkcji mleka na 1 ha użytków rolnych, województwo zajmuje 8 miejsce w kraju – 595 litrów. Pod względem przeciętnego rocznego udoju mleka od 1 krowy, region od lat zajmuje wysokie lokaty (1 lub 2 miejsce);
- ✓ udział w pogłowie trzody chlewnej regionu jest wyższy i wynosi 3,3%, plasując region na 8 miejscu. Produkcja żywca rzeźnego stanowi 2,1% udziału w rynku krajowym, dając regionowi 13 miejsce wśród województw.

Wykres 3. Struktura powierzchni zasiewów w województwie opolskim, w % (stan w czerwcu 2018 r.)

Źródło: Rolnictwo w województwie opolskim w 2018 r.

W 2016 r. odnotowano w województwie 26,9 tys. gospodarstw rolnych (spadek o 5,3% w porównaniu do 2010 r.). Opolskie w dalszym ciągu zaliczane jest do grupy województw charakteryzujących się stosunkowo dużą liczbą drobnych gospodarstw rolnych: odsetek gospodarstw najmniejszych, o powierzchni 0–5 ha użytków rolnych wyniósł 45,4% ogólnej liczby gospodarstw rolnych (w 2010 r. – 45,8%). Wraz ze zmniejszaniem się liczby gospodarstw rolnych zauważalny jest wzrost średniej powierzchni ogólnej jednego gospodarstwa rolnego. W 2016 r. średnia powierzchnia ogólna gospodarstwa rolnego w województwie opolskim wynosiła 19,8 ha wobec 18,9 ha w 2010 r. (wzrost o 4,8%) (*Rocznik statystyczny...*).

Rybackstwo na Opolszczyźnie ma długą historię (ok. XVI wieku). Ta gałąź gospodarki ma w regionie również ważne znaczenie ekonomiczne i społeczne. Produkcja odbywa się na stawach hodowlanych prowadzonych przez gospodarstwa rybackie (prywatne i państwowe). Natomiast na wodach płynących wchodzących w skład obwodów rybackich, prowadzona jest racjonalna gospodarka rybacka przez Okręg Polskiego Związku Wędkarskiego w Opolu.

⁵⁰ Udział w zbiorach rzepaku i rzepiku oraz buraków cukrowych jest wyższy i wynosi kolejno 11,3% i 7,7% (odpowiednio 3 i 6 miejsce).

Opolszczyzna w 2015 roku, według danych stowarzyszenia Rybackiej Lokalnej Grupy Działania „Opolszczyzna”, zajmowała następujące pozycje w kraju w ramach poniższych kategorii:

- ✓ 10 miejsce w kategorii powierzchni stawowej wg RRW-22
- ✓ 8 miejsce w kategorii powierzchni stawowej wg danych głównego geodety
- ✓ 5 miejsce w produkcji karpia handlowego
- ✓ 7 miejsce z udziałem 4,9% w produkcji krajowej ryb konsumpcyjnych
- ✓ 8 miejsce z udziałem 4,4% w wartości krajowej ryb konsumpcyjnych
- ✓ 10 miejsce w liczbie zatrudnionych w akwakulturze
- ✓ 9 miejsce w wartości sprzedanych ryb na jednego zatrudnionego
- ✓ 1 miejsce w odłowie ryb konsumpcyjnych z 1 ha.

Na Opolszczyźnie na przestrzeni ostatnich lat, produkcja karpia i innych rodzimych gatunków utrzymuje się na tym samym poziomie. Hodowla opiera się głównie na karpie, natomiast coraz większe znaczenie ma produkcja pstrąga.

Wniosek strategiczny 7

Województwo opolskie rozwija się w otoczeniu regionów z dużymi aglomeracjami - z bardzo silnym i konkurencyjnym oddziaływaniem głównie Wrocławia i Katowic. Inwestowanie w zidentyfikowane „nisze rozwojowe” unikatowe dla regionu, jak i intensywniejszy rozwój Aglomeracji Opolskiej, w tym m. Opola szansą na podniesienie dobrobytu regionu, w tym jego mieszkańców

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ oddziaływanie m. Opola na otoczenie oraz dynamicznie rozwijający się obszar między miastami: Opolem i Kędzierzynem-Koźle ✓ powiaty południowej części województwa powinny być zaliczane do obszaru szczególnego wsparcia, mimo ukierunkowanej interwencji KSRR na określone miasta i gminy, w sposób uwzględniający przepływy ludności, kapitału i procesów pozwalające zlikwidować kluczowe bariery rozwoju tych terenów ✓ wyższy niż średnio w kraju udział przemysłu w tworzeniu wartości dodanej brutto ✓ zróżnicowana struktura gałęziowa przemysłu ✓ wysoka produktywność rolnicza ✓ tradycja hodowli i potencjał gospodarki karpiowej	✓ naturalna oś rozwojowa regionu – linia wschód – zachód – poddawana jest bardzo silnej presji konkurencyjnej ze strony aglomeracji wrocławskiej i konurbacji górnośląskiej ✓ nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

Obroty towarowe (wymiana towarowa) województwa opolskiego z zagranicą

Handel zagraniczny pełni istotną rolę w gospodarce i może stać się ważnym czynnikiem pobudzającym potencjał społeczno-ekonomiczny oraz kreowanie wysokiej konkurencyjności przedsiębiorstw oraz pośrednio samych regionów (otwarcie nowych rynków zbytu, wzrost produkcji, wdrażanie innowacyjnych rozwiązań, wzrost wydajności poszczególnych czynników produkcji) (*Bilans handlu...*).

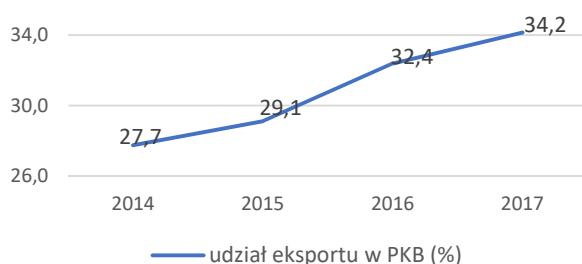
W latach 2014-2017 odnotowano systematyczny wzrost wartości **eksportu i importu** (Tabela 3). Wartość sprzedaży za granicę wzrosła w województwie opolskim o 37,0% (o 3,8 mld zł) względem wzrostu o 26,6% przeciętnie w kraju (o 181,9 mld zł). W przypadku importu jego ogólna wartość w 2017 roku była o ponad 35% wyższa niż w roku 2014 (Polska - 23%). Zarówno eksport (w tym wewnątrzwspólnotowe dostawy towarów), jak i import (w tym wewnątrzwspólnotowe nabycie towarów) województwa opolskiego nie stanowiły dużego udziału w całkowitych wartościach Polski.

Tabela 3. Wartość eksportu (E) i importu (I) w Polsce i województwie opolskim w latach 2014-2017

Wyszczególnienie	Miara	2014		2015		2016		2017	
		E	I	E	I	E	I	E	I
POLSKA (A)									
wartość	mld zł	683,6	690,5	737,3	723,0	785,4	755,6	865,5	850,2
zmiana r/r	%	-	-	7,9	4,7	6,5	4,5	10,2	12,5
dynamika rok 2014 = 100	-	100,0	-	107,9	104,7	114,9	109,4	126,6	123,1
OPOLSKIE (B)									
wartość	mld zł	10,1	9,5	11,0	10,2	12,4	11,2	13,9	12,9
zmiana r/r	%	-	-	8,7	7,2	12,9	10,3	11,7	14,5
dynamika rok 2014 = 100	-	100,0	-	108,7	107,2	122,7	118,2	137,0	135,4
udział (B) w (A)	%	1,48	1,38	1,49	1,41	1,58	1,49	1,60	1,51

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowej Administracji Skarbowej

Wykres 4. Relacja wartości eksportu do PKB w woj. opolskim w latach 2014-2017 (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowej Administracji Skarbowej

Wymiana towarowa jest realizowana głównie w ramach krajów UE (w regionie, jak i w Polsce). Wartość dostaw wewnątrz-wspólnotowych była, za wyjątkiem 2014 roku, średnio 7-krotnie wyższa od wartości eksportu do krajów spoza UE (w Polsce ok. 4-krotnie). W przypadku importu różnice te są mniejsze (ok. 4-krotnie wyższa wartość importu do krajów UE, niż poza nią – w przypadku Opolszczyzny; w kraju ok. 1,5-krotnie), przy czym w regionie widoczna jest tendencja wzrostowa jeśli chodzi o import z krajów spoza UE. Szczegółowe kierunki handlu zagranicznego pokazuje tabela 4. Głównym partnerem handlowym są Niemcy.

Tabela 4. 10 krajów o najwyższej wartości eksportu z Opolszczyzny i przywozu towarów do regionu w 2017 roku⁵¹

Lp.	EKSPORT		IMPORT	
	Nazwa kraju	Udział w wartości ogółem (%)	Nazwa kraju	Udział w wartości ogółem (%)
1	Niemcy	39,9	Niemcy	40,8
2	Republika Czeska	11,0	Rosja	8,0
3	Holandia	5,7	Chiny	5,9
4	Włochy	3,6	Holandia	5,4
5	Węgry	2,9	Włochy	4,1
6	Słowacja	2,7	Republika Czeska	3,5
7	Wielka Brytania	2,5	Białoruś	3,2
8	Ukraina	2,5	Belgia	3,1

⁵¹ W przekazanych przez Krajową Administrację Skarbową zestawieniach danych, na oznaczenie kraju leżącego w zachodniej Europie wchodzącego w skład Królestwa Holandii, posłużono się nazwą Niderlandy, nie zaś Holandia.

9	Hiszpania	2,5	Słowacja	2,8
10	Belgia	2,4	Irlandia	2,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowej Administracji Skarbowej

Wysoki udział eksportu do krajów UE (ok. 87,1%), zaliczanych w zdecydowanej większości do krajów wymagających, świadczy o wysokiej konkurencyjności zarówno cenowej, jak i jakościowej towarów pochodzących z regionu.

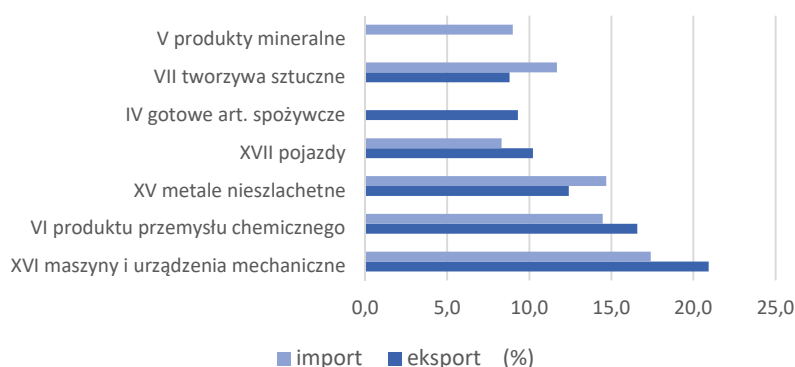
W 2017 roku towary eksportowano do 152 krajów, w przypadku importu krajów, z których sprowadzono towary było 82. W stosunku do 2014 roku zmieniła się wyłącznie liczba nowych rynków importujących towary z regionu – odnotowano ich wzrost o prawie 8%.

Potencjał eksportowy Opolszczyzny w 2017 roku tworzyło ok. 1,1 tys. podmiotów, przy czym na 10 największych firm przypadało aż 42% eksportu ogółem, natomiast 988 regionalnych podmiotów sprowadzało towary z zagranicy (udział zakupów 10 największych opolskich importerów w imporcie ogółem wyniósł 49%).

W okresie 2014-2017 region systematycznie wypracowywał nadwyżkę handlową (nadwyżka wartości eksportu nad importem).

W latach 2014-2017 eksport i import opierał się głównie na wymianie maszyn i urządzeń mechanicznych. Wysokim udziałem w łącznej wartości importu i eksportu wyróżniają się również sekcje: metale nieszlachetne, produkty przemysłu chemicznego (Wykres 5.).

Wykres 5. Sekcje o najwyższym udziale w łącznej wartości importu i eksportu ogółem z lat 2014-2017⁵² (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowej Administracji Skarbowej

Wniosek strategiczny 8

Rosnąca rola eksportu, jako czynnika stymulującego wzrost gospodarczy w regionie oraz pośrednio przyczyniającego się do wzrostu dobrobytu społeczeństwa, szansą na podniesienie konkurencyjności gospodarki województwa na tle pozostałych regionów

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ wzrost udziału eksportu w wypracowanym regionalnym PKB ✓ silny związek regionalnej gospodarki z UE, w tym w szczególności z gospodarką niemiecką ✓ systematyczny wzrost wartości eksportu, jak i importu ✓ rokrocznie wypracowywana nadwyżka handlowa	✓ wpływ relacji międzypaństwowych oraz koniunktury gospodarczej na rynkach światowych na poziom wymiany handlowej regionu z zagranicą ✓ potrzeba wspierania instytucji zajmujących się kompleksową obsługą eksporterów oraz importerów

⁵² Sekcje wg Skalonej Nomenklatury Towarowej Handlu Zagranicznego (CN). W celu zapewnienia przejrzystości wykresu umieszczono na nim tylko część nazwy sekcji.

- ✓ niewielki udział w ogólnej wartości zarówno eksportu, jak i importu Polski
- ✓ eksport i import oparty głównie na handlu maszynami i urządzeniami mechanicznymi, produktami przemysłu chemicznego, a także metalami nieszlachetnymi
- ✓ wzrost liczby firm zajmujących się eksportem oraz liczby nowych rynków importujących towary z regionu

- ✓ wymiana międzynarodowa jako czynnik determinujący wdrażanie innowacyjnych rozwiązań w gospodarce dzięki przepływowi nowoczesnych technologii

Przedsiębiorczość

Dostępne dane wskazują że poziom przedsiębiorczości mieszkańców województwa opolskiego poprawia się. W badaniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości Opolszczyzna w 2017 r. zajęła, ex aequo z woj. małopolskim, 7 pozycję w rankingu przedsiębiorczości regionów (51,7 na 100 pkt, poprawa o 4 pozycje w stosunku do poprzedniej edycji badania Mapa 12)⁵³.

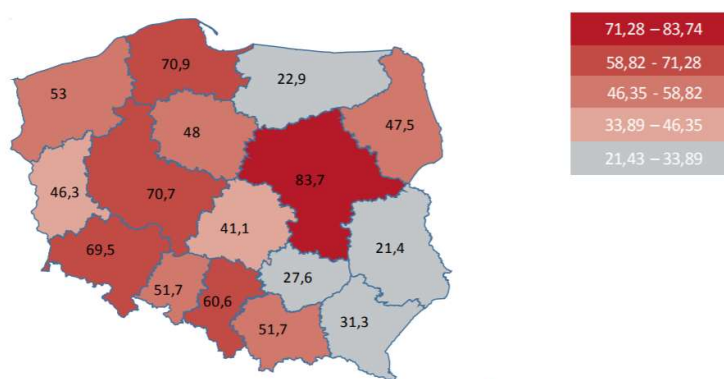
Według GUS, w 2018 roku, w województwie wskaźnik zatrudnienia ludności w wieku 20-64 l. wyniósł 73,1% (średnio w Polsce 72,2%) oraz 73 osoby fizycznych zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 mieszkańców prowadziło działalność gospodarczą (średnia w kraju to 81).

W latach 2014-2018 regionie nastąpił bardzo duży wzrost liczby ofert pracy na 100 tys. mieszkańców, znacznie przewyższających wartość tego wskaźnika dla kraju.

Jednocześnie odnotować należy następujące fakty:

- ✓ wskaźniki nowoutworzonych miejsc pracy, jak i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą zarejestrowanych w rejestrze REGON są zbliżone do wartości średnich dla kraju i nie ulegają znaczącym zmianom;
- ✓ wskaźnik liczby bezrobotnych zarejestrowanych przypadających na 1 ofertę pracy na koniec grudnia 2019 roku osiągnął jedną z najniższych wartości w kraju (4 miejsce w rankingu międzywojewódzkim ex aequo z woj. zachodniopomorskim oraz łódzkim). W okresie grudzień 2011 – grudzień 2019 roku odnotowano 5 – krotny spadek wartości wskaźnika zarówno w regionie jak i średnio w kraju⁵⁴;

Mapa 12. Poziom przedsiębiorczości w regionach – wskaźnik syntetyczny

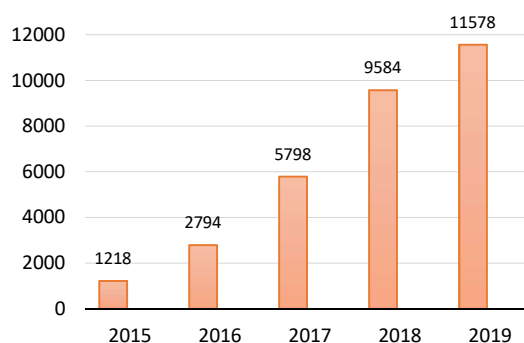
Źródło: Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce... 2019

⁵³ Rankingi sporządzono na podstawie następujących wskaźników dot. MŚP: liczba przedsiębiorstw aktywnych na 1000 mieszkańców; liczba pracujących na aktywny podmiot; pracujący w przedsiębiorstwach aktywnych na 1000 mieszkańców; przychody na aktywne przedsiębiorstwo; przychody na pracującego w aktywnej firmie; udział kosztów w przychodach w aktywnych przedsiębiorstwach; przeciętne wynagrodzenie w przedsiębiorstwach aktywnych; nakłady inwestycyjne na mikro, małe i średnie przedsiębiorstwo aktywne; nakłady inwestycyjne na pracującego w aktywnym przedsiębiorstwie. Wskaźnik syntetyczny (WS) został sporządzony wg wzoru: $WS = (p \cdot n - x) \cdot 100 / \max(p \cdot n - x)$, gdzie: n- liczba zmiennych, x-liczba punktów za zmienne stanowiące sumę miejsc zajętych przez region w rankingu w poszczególnych podrankingach, p-liczba miejsc w rankingu, max (p·n- x) – maksymalna liczba punktów jakie można uzyskać w przypadku zajęcia pierwszego miejsca we wszystkich podrankingach. Wartość wskaźnika to poziom zrealizowania przez region maksymalnego wyniku, czyli zajęcia pierwszego miejsca we wszystkich podrankingach.

⁵⁴ Nie wszystkie oferty pracy trafiają do powiatowych urzędów pracy, także prezentowane dane nie odzwierciedlają całości popytu na pracę w regionie.

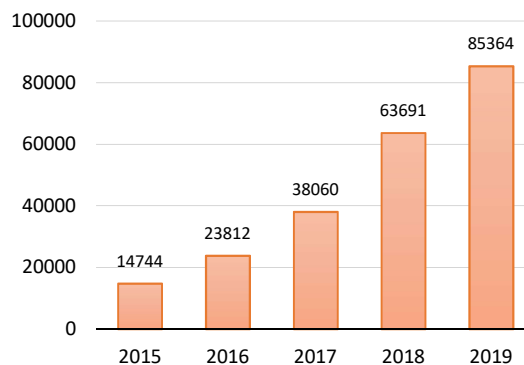
- ✓ wskaźniki zatrudnienia w różnych grupach wieku plasują województwo opolskie wysoko wśród wszystkich województw w Polsce, również zmiana wartości tych wskaźników w latach 2011-2018 jest wyższa niż przeciętnie w kraju;
- ✓ stopa bezrobocia rejestrowanego jest wyższa niż przeciętnie w Polsce, przy czym ważne jest, że zmiana wartości tego wskaźnika jest podobna, do osiągniętej w kraju⁵⁵, zaś przedsiębiorcy województwa muszą uzupełniać braki na krajowym rynku pracy zatrudnieniem obcokrajowców;
- ✓ w 2019 roku liczba zezwoleń na pracę dla cudzoziemców w przeliczeniu na 1000 mieszkańców plasuje woj. opolskie na 8. miejscu wśród województw (spadek względem 2018 roku o 2 pozycje). W latach 2015-2019 liczba zezwoleń na pracę cudzoziemców w wartościach bezwzględnych wzrosła ponad dziewięciokrotnie z 1218 do 11 578 (*Zezwolenia na pracę...*) oraz prawie 6-krotnie wzrosła liczba oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcom (Wykres 6 i 7). Zdecydowana większość zezwoleń na pracę cudzoziemców przyznawana jest obywatelom Ukrainy (prawie 78% cudzoziemców, 8987 osób)⁵⁶;
- ✓ w latach 2015-2019 odnotowano w regionie ponad trzykrotny wzrost liczby zamieszkałych cudzoziemców, którzy zostali zgłoszeni do ubezpieczeń emerytalnych i rentowych (dynamika wzrostu zbliżona do średniej krajowej). Mimo, tak znacznego bezwzględnego wzrostu liczby ubezpieczonych cudzoziemców, to odsetek cudzoziemców zamieszkałych na Opolszczyźnie odrobinę się zmniejszył⁵⁷;
- ✓ pogorszyła się sytuacja Opolszczyzny w zakresie nasycenia podmiotami gospodarki narodowej względem średniej w kraju. Mimo wzrostu liczby podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców, w 2018 roku w stosunku do 2011 roku, zwiększyła się dysproporcja pomiędzy wartościami wskaźnika odnotowywanymi przez województwo, a przeciętnymi dla Polski (z 4,2 do 11,3 podmiotu);
- ✓ czas poszukiwania pracy w województwie opolskim jest niższy od średniej wartości w kraju;

Wykres 6. Pozwolenia na pracę dla cudzoziemców w województwie opolskim

Źródło. opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

Wykres 7. Zamiar powierzenia pracy cudzoziemcom na Opolszczyźnie

Źródło. opracowanie własne na podstawie danych Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej

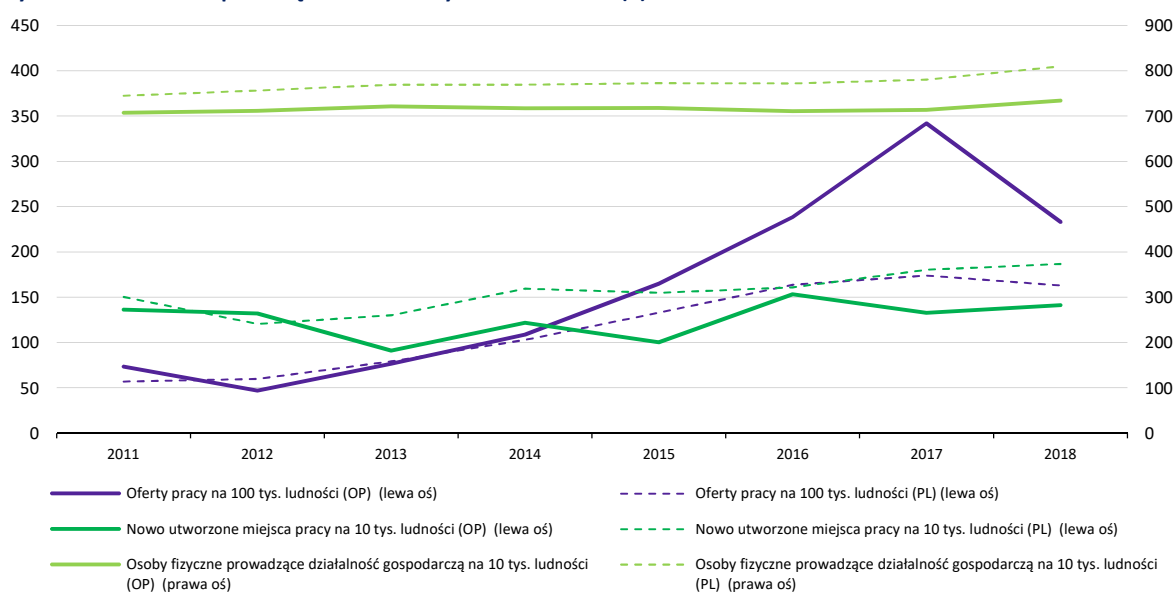
⁵⁵ W latach 2011-2019 stopa bezrobocia rejestrowanego spadła w województwie opolskim z 13,3% do 5,8% (średnio w kraju z 12,5% do 5,2%).

⁵⁶ Pozostałe narodowości (reprezentanci 45 krajów) stanowiły mniej liczne grupy. Obok obywateli Ukrainy najwięcej w 2019 roku zezwoleń na pracę w stosunku do ogólnej liczby wydanych zezwoleń w regionie otrzymali obywatele Korei Południowej (403 osób –3,48%); Mołdawii (2,43%), Uzbekistanu(2,38%), Białorusi (2,13%) i Filipin (2,1%).

⁵⁷ Dla Opolskiego: 1,9% (3 501 osób) w 2015 roku, 1,7% (9 828 osób) w 2018 roku. Obliczenia na podstawie danych zawartych w publikacji *Cudzoziemcy w polskim systemie...*

- ✓ w latach 2011-2018 wzrosło przeciętne wynagrodzenie brutto w województwie, a dynamika wzrostu jest jedną z wyższych spośród wszystkich regionów (wyższa wystąpiła w województwie małopolskim, dolnośląskim, lubuskim, łódzkim, podkarpackim i kujawsko-pomorskim). W 2018 roku przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto było na poziomie 90,6% wartości wynagrodzenia krajowego (w sektorze przedsiębiorstw 89,9%);
- ✓ w województwie występuje niska w skali kraju aktywność zawodowa seniorów (16,4% osób powyżej 60. roku życia pracuje, podczas gdy średnio w kraju jest to 18,1%), a wskaźnik prowadzenia działalności pozarolniczej przez seniorów plasuje opolskie na ostatnim miejscu wśród województw (*Gospodarka senioralna...*).

Wykres 8. Środowisko przedsiębiorczości – wybrane wskaźniki (1)

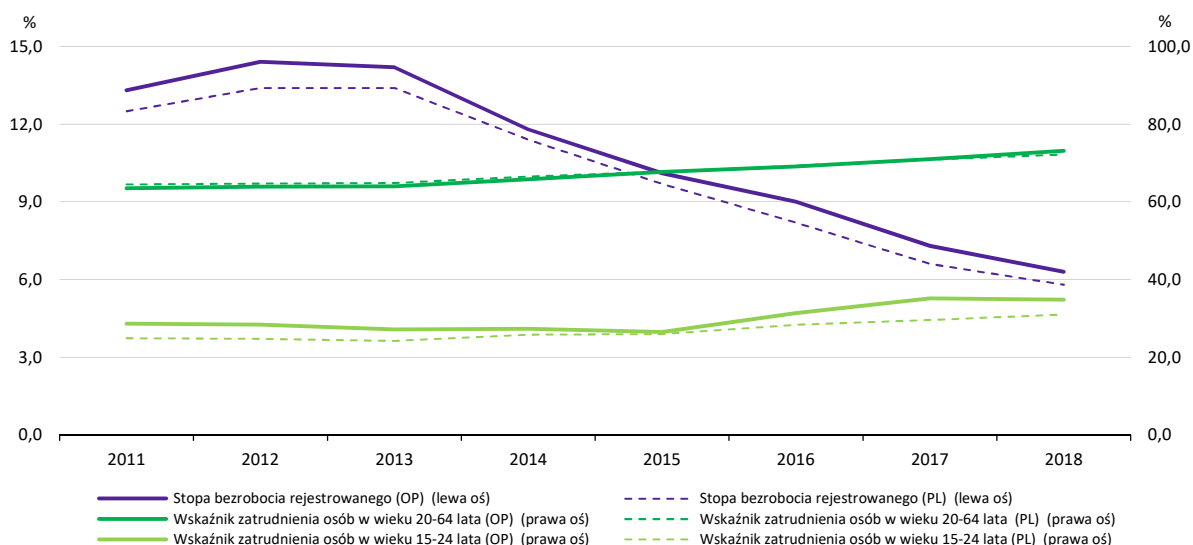
Źródło: GUS

Wraz z rozwojem przedsiębiorstw i powstawaniem nowych firm wzrasta zapotrzebowanie na pracowników. Coraz więcej branż ma niestety problem z obsadzeniem wolnych miejsc pracy. Przyczyn można dopatrywać się w niedopasowaniu kwalifikacji i doświadczenia do oferowanych stanowisk. Cudzoziemcy, dla których pracodawcy uzyskali zgodę na pracę w województwie opolskim w 2019 r. według klasyfikacji zawodów i specjalności pracowali głównie jako: robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (34,93%), pracownicy wykonujący prace proste (33,26%) oraz operatorzy i monterzy maszyn i urządzeń (15,01%). Biorąc jednak pod uwagę skalę krajową, liczba wydanych w 2019 roku w województwie opolskim pozwoleń na pracę dla cudzoziemców stanowiła jedynie 2,60% ogółu i nie dotyczyła zawodów specjalistycznych czy medycznych (lekarze, pielęgniarki itp.), szczególnie istotnych w zakresie wyzwań depopulacyjnych związanych ze starzeniem. Warto jednak zaznaczyć, że Opolszczyzna charakteryzuje się jednym z najwyższych odsetków firm korzystających z pracy obcokrajowców (12,08%, 2. miejsce w kraju) (*Imigranci w Polsce...*).

Wyniki Barometru zawodów jasno wskazują, iż 2020 rok będzie kolejnym, w którym zawody deficytowe będą przeważać nad nadwyżkowymi. Branże szczególnie narażone na deficyt w regionie to medyczna, transportowa i przetwórstwo przemysłowe⁵⁸. W badaniu, wśród trudności w pozyskaniu na terenie Opolszczyzny pracowników fizycznych w produkcji i pracach prostych, zwracano uwagę przede wszystkim na zbyt niskie zarobki oferowane przez pracodawców i trudne warunki pracy.

⁵⁸ Negatywne skutki pandemii COVID-19 mogą istotnie wpłynąć na specyfikację zawodów deficytowych i nadwyżkowych.

Wykres 9. Środowisko przedsiębiorczości – wybrane wskaźniki (2)

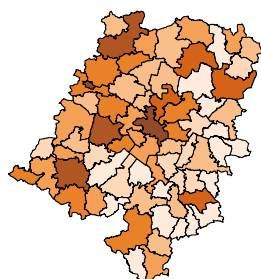

Źródło: GUS

Analizując wewnętrzne zróżnicowanie środowiska dla rozwoju przedsiębiorczości należy uwzględnić aktywność gospodarczą w regionie. Choć największy udział pracujących widoczny jest we wschodniej części regionu, to w części zachodniej i północno-zachodniej odnotowano najwyższy poziom przedsiębiorczości (Mapa 13). Warto także zauważyć, że obszar ten, obok pasma południowego województwa opolskiego, cechuje największy udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym.

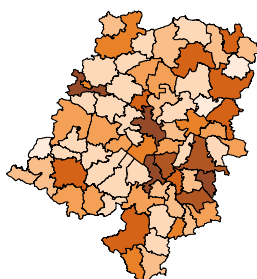
Mapa 13. Środowisko przedsiębiorczości w 2018 r.

Podmioty gospodarki narodowej
w rejestrze REGON

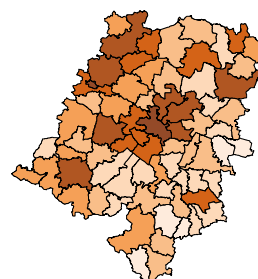
Na 1000 ludności
126–168
116–125
106–115
96–105
86–95
76–85
66–75
54–65

Pracujący

Na 1000 ludności
301–476
261–300
221–260
181–220
141–180
101–140
61–100
49–60

Osoby fizyczne prowadzące
działalność gospodarczą

Na 100 osób w wieku produkcyjnym
14,6–18,4
13,1–14,5
11,6–13,0
10,1–11,5
8,6–10,0
7,1–8,5
6,1–7,0

Źródło: GUS

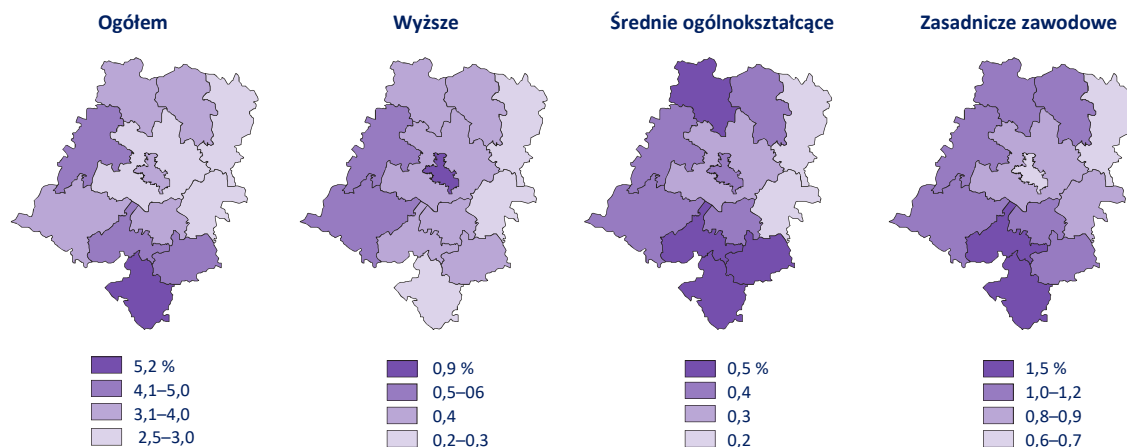
Istotnym zjawiskiem z perspektywy rozwoju społeczno-ekonomicznego kraju/regionu przyjmującego cudzoziemców jest przedsiębiorczość imigrantów (tworzenie nowych miejsc pracy, kreowanie innowacyjności, lepsza integracja ze społeczeństwem). W województwie opolskim w 2018 roku obserwowana była ponadprzeciętna aktywność obywateli Ukrainy jeśli chodzi o zakładanie firm. Ponad 36% przedsiębiorców zarejestrowanych na Opolszczyźnie w ZUS to Ukraińcy. To drugi co do wielkości udział wśród innych polskich województw. Zaznaczyć jednak należy, że udział cudzoziemców prowadzących

pozarolniczą działalność gospodarczą w grupie ubezpieczonych obcokrajowców w 2018 roku wyniósł 1,66% i był najniższy w rankingu województw (średnia krajowa 3,13%) (*Przedsiębiorczość wśród imigrantów...*).

W ostatnich latach w województwie zrealizowano liczne projekty w zakresie poprawy sytuacji na lokalnych rynkach pracy, w tym zaspokojenia potrzeb mieszkańców dotyczących stabilnej, dobrze płatnej pracy, jednocześnie odpowiadającej ich kompetencjom⁵⁹. Podjęto inicjatywy związane z: dostosowaniem oferty edukacyjnej (szczególnie zawodowej i praktycznej) do potrzeb lokalnych przedsiębiorców⁶⁰, promowaniem przedsiębiorczości wśród najmłodszych uczniów, kształceniem ustawicznym, czyli doksztalcaniem⁶¹, zdobywaniem nowych umiejętności, zwłaszcza takich, które mogą wspierać samozatrudnienie, prowadzenie własnego przedsiębiorstwa. Istotnym czynnikiem jest współpraca międzyinstytucjonalna⁶², w tym międzynarodowa⁶³.

Sytuację na rynku pracy opisuje także udział bezrobotnych.

Mapa 14. Udział bezrobotnych zarejestrowanych ogółem oraz według poziomu wykształcenia w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2018 r.

Źródło: GUS

⁵⁹ Zob. *Raport z monitoringu (2017)*. Realizowano projekty włączające 57 szkół zawodowych, rozwinęto system prognozowania potrzeb kwalifikacyjno-zawodowych, ufundowano 232 stypendia doktoranckie oraz 727 stypendiów dla najzdolniejszych uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych. Ponadto przeszkolono ponad 3000 pracowników w 552 firmach w ramach środków z Wojewódzkiego Urzędu Pracy. WUP wraz z Powiatowymi Urzędami Pracy promowały i kształtowały postawy przedsiębiorcze poprzez udzielanie dotacji na rozwój własnego biznesu dla osób bezrobotnych oraz refundowały pracodawcom koszt utworzenia nowych miejsc pracy, w wyniku czego około 3 tysiące osób otworzyło własną działalność gospodarczą, natomiast 6 tysięcy osób znalazło zatrudnienie w ramach nowoutworzonych miejsc pracy.

⁶⁰ Między innymi projekt *Opolskie szkolnictwo zawodowe bliżej rynku pracy* realizowany przez RCRE z OCRG, w którym wzięły udział 33 szkoły zawodowe, 1500 uczniów uczestniczyło w praktykach.

⁶¹ Projekt *Neurony na rzecz ucznia i szkoły* – przygotowanie nauczyciela do funkcjonowania w szkole XXI wieku, w którym wzięło udział 5 tysięcy nauczycieli z całego regionu (nowe metody kształcenia wnoszące nową jakość do systemu nauczania).

⁶² Projekty skierowane do młodzieży, takie jak: konkurs *Licencja na biznes* organizowany przez Politechnikę Opolską, Instytut Trwałego Rozwoju (OCRG), w którym wzięło udział 200 uczniów, projekt KLUB AKTYWNYCH zainicjowany przez Punkt Informacji Europejskiej Europe Direct-Opole wspólnie z Opolską Izbą Gospodarczą (promocja przedsiębiorczych postaw, katalizator do nawiązania współpracy pomiędzy szkołami a lokalnym biznesem oraz pomiędzy przedsiębiorcami w regionie).

⁶³ Kształceniem ustawicznym zostali objęci również nauczyciele języka niemieckiego, także w szkołach, w których jest on językiem mniejszości, nauczyciele w przedszkolach oraz nauczyciele nauk humanistycznych (program NIWKI obejmuje nauczycieli wszystkich szczebli nauczania z woj. opolskiego i śląskiego). Program ten jest bardzo ważny m.in. ze względu na rozbudowane relacje międzynarodowe miasta Opola szczególnie z partnerami z Niemiec. Współpraca ta ma podłoże polityczne, kulturowe, gospodarcze. W niedalekiej przyszłości współpraca pomiędzy miastem wojewódzkim ma rozwinąć się również na Ukrainę oraz Białoruś, dlatego tym ważne było wzmocnienie roli uczelni wyższych w regionie oraz stworzenie korzystnych warunków do zamieszkania i pracy dla obcokrajowców.

W tym aspekcie należy wydzielić 3 obszary województwa – powiaty południowej części regionu o najwyższym udziale bezrobotnych, powiaty zachodniej części regionu o niższej wartości wskaźnika oraz powiaty centralnej części regionu i w pasie wschodnim najmniej dotknięte zjawiskiem bezrobocia rejestrowanego (Mapa 14).

Wniosek strategiczny 9

Liczba podmiotów gospodarki narodowej w regionie oscyluje wokół stałego poziomu: w przyszłości niezbędne będą działania w większym stopniu pobudzające przedsiębiorczość mieszkańców (w tym obywateli innych państw)

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ subregionalne ośrodki wzrostu jako główne centra przedsiębiorczości w województwie ✓ widoczna np. pozycja „duetu” Brzeg – Namysłów, w którego obszarze znacząco rozwija się przedsiębiorczość ✓ relatywnie niski poziom przedsiębiorczości w gminach z części południowej i południowo-wschodniej ✓ część zachodnia i północno-zachodnia najbardziej przedsiębiorcze i zarazem, obok południowej części regionu, w największym stopniu dotknięte bezrobociem ✓ niski stopień nasycenia podmiotami gospodarki narodowej oraz niski poziom przedsiębiorczości mieszkańców ✓ wartości wskaźników nowoutworzonych miejsc pracy, jak i osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą (w przeliczeniu do liczby mieszkańców) są zbliżone do wartości średnich dla kraju ✓ niekorzystna relacja przeciętnego miesięcznego wyprodukowania brutto (w tym w sektorze przedsiębiorstw) do średniej krajowej, przy dynamice wzrostu wartości wskaźnika jednej z wyższych w kraju	✓ postęp technologiczny pozwalający zastępować pracę ludzką maszynami ✓ globalna konkurencja kosztowa, głównie rynków azjatyckich ✓ polityki krajowe i UE ukierunkowane na wzrost jakości kapitału ludzkiego ✓ kryzys społeczno-gospodarczy i załamanie koniunktury gospodarczej wywołane pandemią COVID 19

Wniosek strategiczny 10

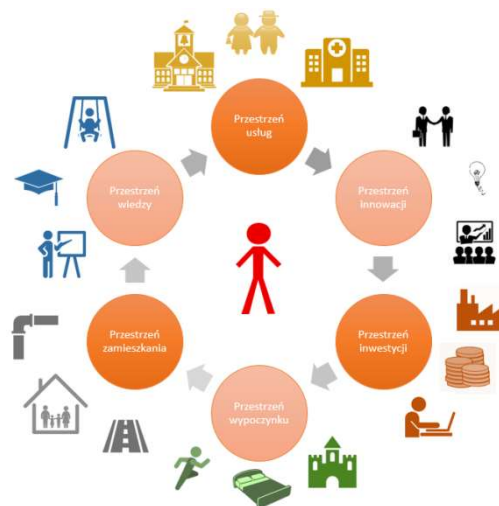
Depopulacja oraz zmiana sytuacji na opolskim rynku pracy wymagają podjęcia działań w celu pozyskanie nowych pracowników oraz dostosowanie kwalifikacji potencjalnych zasobów pracy do wymogów gospodarki regionalnej

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ lokalne rynki pracy prezentują bardzo zróżnicowany potencjał, jak i częściowo odmienne problemy ✓ Opole, jako główny ośrodek – centrum funkcji gospodarczych z rozwiniętymi funkcjami edukacyjnymi ✓ znaczenie ośrodków subregionalnych jako centrów przedsiębiorczości ✓ malejące zasoby pracy w mobilnej grupie produkcyjnej⁶⁴ ✓ obszar wschodni województwa charakteryzujący się niskimi wskaźnikami przedsiębiorczości oraz największym udziałem pracujących ✓ wysoki wskaźnik zatrudnienia i nieznacznie wyższa niż średnio w kraju stopa bezrobocia rejestrowanego ✓ narastająca imigracja ekonomiczna cudzoziemców ✓ niska aktywność zawodowa i przedsiębiorczość seniorów (wskaźnik prowadzenia działalności pozarolniczej) ✓ czas poszukiwania pracy krótszy niż średnio w kraju	✓ migracje zarobkowe na linii Polska – kraje wyżej rozwinięte oraz kraje Europy Wschodniej (głównie Ukraina) – Polska, a w kolejnym etapie: Polska – UE (dalsza migracja np. Ukraińców w kierunku zachodnim) ✓ wszystkie województwa w Polsce starając się zaradzić podobnym problemom stosując zbliżone instrumentarium (oparte o środki europejskie, np. tworzą inkubatory przedsiębiorczości) ✓ tworzenie dobrego klimatu dla przedsiębiorczości jest bardzo często wyzwaniem na poziomie polityki lokalnej głównie w gminach miejskich ✓ aktywizacja osób starszych w obszarze zainteresowania polityk dotyczących rynków pracy ✓ atrakcyjność osiedleńcza metropolii krajowych i zagranicznych ✓ kryzys społeczno-gospodarczy i załamanie koniunktury gospodarczej wywołane pandemią COVID 19

⁶⁴ W 2050 r. zasoby zmniejszą do ponad 50% stanu obecnego, a największe straty zasobów pracy dotyczyć będą powiatów nyskiego, prudnickiego, kędzierzyńsko-kozielskiego, kluczborskiego i głubczyckiego. *Prognoza ludności na lata 2014-2050...*

3. Sześć typów przestrzeni aktywności

Zaprezentowane poniżej przestrzenie wpisują się w trzy wymiary rozwojowe Opolszczyzny opisane wcześniej i odnoszą się do konkretnych uwarunkowań rozwojowych województwa, wpływających na jakość życia w regionie.

3.1. Przestrzeń wiedzy

Ten rodzaj przestrzeni wypełniają miejsca, w których realizowane są zadania z zakresu edukacji, szkolenia i wychowania. W związku z powyższym zwraca się uwagę na następujące cechy województwa opolskiego⁶⁵:

- ✓ w 2018 r., 15,8% dzieci w wieku żłobkowym korzystało z tego typu opieki (2 miejsce w kraju, wskaźnik dla Polski wyniósł 10,5%);
- ✓ w 2018 r., 90,6% dzieci w wieku 3-5 lat było objętych wychowaniem przedszkolnym, co znacznie przewyższa wartość krajową (87,3%) i jest drugim wynikiem w kraju;
- ✓ najwyższy wśród województw odsetek absolwentów zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych, który w 2018 r., wyniósł 61,1%;
- ✓ w 2018 r., 25,9% mieszkańców w wieku 25-64 lat miało wyższe wykształcenie (podobnie jak przed rokiem)⁶⁶, w skali Polski region zajmował pod tym względem 13. lokatę (w woj. mazowieckim wskaźnik ten sięga 41,8%, a w zajmującym drugą lokatę woj. małopolskim – 33,0%);
- ✓ w 2018 r., liczba studentów na 10 tys. mieszkańców wyniosła 216 osób i była wyższa od wartości dla dwóch województw (lubuskiego, warmińsko-mazurskiego), a spadek względem 2011 roku jest wyższy niż średnio w kraju;
- ✓ ponad połowa (50,6%) mieszkańców Opolszczyzny uczestniczy w różnych formach kształcenia, średnio w kraju (45,9%), przy czym poziom osiągnięty w kształceniu formalnym jest typowy dla kraju (11,3%), a wyższy od krajowego jest w przypadku kształcenia pozaformalnego (22,0% wobec 21,4%), nieformalnego (35,0% wobec 31,4%)⁶⁷;
- ✓ w 2018 roku 3,7% ludności woj. opolskiego w wieku 25-64 lat uczestniczyło w dowolnej formie kształcenia lub szkolenia⁶⁸, co jest wartością niższą od ogólnej w kraju wynoszącej 5,7%, ale warto odnotować kolejny rok wzrostu wskaźnika (do 2015 r. notowany był spadek).

⁶⁵ Ze względu na likwidację gimnazjów porównania w czasie, w tego typu szkołach, nie mają większego sensu.

⁶⁶ Eurostat: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00109&plugin=1>.

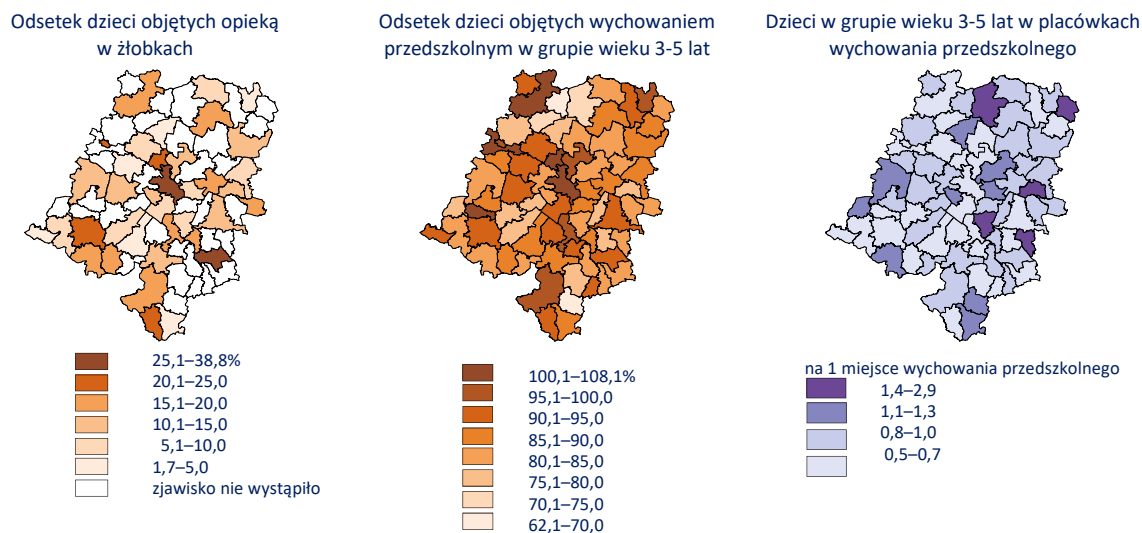
⁶⁷ Według definicji GUS, kształcenie nieformalne odbywa się poza zorganizowanymi formami edukacji szkolnej oraz pozaszkolnej i bez udziału nauczyciela, co odróżnia je od kształcenia pozaformalnego, odbywającego się z kolei udziałem wykładowcy, instruktora lub nauczyciela (<http://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/>). Kształcenie formalne oznacza uczenie się zorganizowane instytucjonalnie poprzez udział w programach kształcenia i szkolenia prowadzących do uzyskania kwalifikacji, a kształcenie pozaformalne to uczenie się zorganizowane instytucjonalnie jednak poza programami kształcenia i szkolenia prowadzącymi do uzyskania kwalifikacji (<https://strateg.stat.gov.pl/dashboard/#/wyszukaj-wskaznik/587>).

⁶⁸ Dane z Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) gdzie okresem obserwacji są 4 tygodnie poprzedzające badanie.

Żłobki i przedszkola jako miejsca rozwoju dzieci i możliwości aktywizacji kobiet na rynku pracy

Znaczna część gmin województwa należy do tych jednostek lokalnych w Polsce, w których odsetek dzieci objętych opieką w żłobkach jest bardzo niski, a w 34 gminach nie ma żadnego punktu opieki żłobkowej (Mapa 15). Są to głównie obszary wiejskie. Zdecydowanie lepiej prezentuje się sytuacja w za-

Mapa 15. Opieka i edukacja najmłodszych w 2018 r.

Źródło: GUS

kresie wychowania przedszkolnego. Ułatwianie dostępu do usług opiekuńczo-wychowawczych jest ważnym czynnikiem elastyczności zatrudnienia dla kobiet wracających do zawodu po urlopie macierzyńskim, a co za tym idzie wpływającym na rynek pracy⁶⁹.

Dodatkowo należy odnotować fakt, że Polki na tle innych krajów europejskich charakteryzują się niską aktywnością zawodową, która w dużym stopniu związana jest z wycofywaniem się ich z rynku pracy po urodzeniu dziecka, a w szczególności dotyczy to narodziń drugiego dziecka (*Aktywność zawodowa i dzieciństwo kobiet... i „Rodzina 500+”...*). Wynikać to może z różnych czynników, m.in.: niskiej dostępności infrastruktury żłobkowej, chęci opieki nad dzieckiem, niedostatku działań wspierających, umożliwiających powrót do pracy, czy efektu programu Rodzina 500 plus.

Opolska Mama Ma Moc, akcja realizowana w ramach Programu „Opolskie dla Rodziny”, promuje szereg przedsięwzięć: warsztaty, spotkania, wystawy, kampanie w mediach inspirowanych przez kobiety i czyniących je ambasadorkami ważnych inicjatyw (mających na celu budzenie samoświadomości i wspieranie rozwoju rodziny).

Wskaźnik dostępności do edukacji⁷⁰, obejmujący jeszcze gimnazja wykazywał dość równomierne rozłożenie (Mapa 16), przy czym sytuacja ta na pewno uległa zmianie, po likwidacji tego poziomu szkół

⁶⁹ W województwie opolskim temu celowi służył np. projekt Wojewódzkiego Urzędu Pracy „Powrót do zatrudnienia” (łącznie 241 opiekunów dziennych zlokalizowanych na terenach 35 gmin województwa opolskiego wspierało rodziców posiadających dzieci do 3 roku życia w celu powrotu do pracy). Istotne jest, że niektóre gminy w województwie opolskim (np. Chróścina czy Prószków) udzieliły dodatkowego wsparcia rodzicom posiadającym Opolską Kartę Rodziny i Seniora, których dzieci uczęszczały do żłobków / przedszkoli w postaci ulg w opłatach za te placówki. Z kolei dodatkowo w gminie Prószków i w gminach Lewin Brzeski i Popielów wprowadzono zniżki na usługi pielęgniarstwa, pielęgnacyjne, rehabilitacyjne dla osób starszych, co również miało pomóc w aktywizacji zawodowej mieszkańców. Od 2017 roku działania były kontynuowane w ramach projektu „Opolskie dla rodziców i dzieci”, a obecnie w ramach „Opolskie dla rodziców i dzieci II”.

⁷⁰ Wskaźnik ten dotyczy zarówno dostępności czasowej, jak i podaży-popytowej, i został wyliczony łącznie w stosunku do: przedszkoli, szkół podstawowych, gimnazjów, zasadniczych szkół zawodowych oraz szkół ponadgimnazjalnych (*Dostępność do usług publicznych...*).

(należy liczyć się z problemami nauczycieli gimnazjów oraz w sposób ciągły traktować należy działania ukierunkowane na wzrost kompetencji nauczycieli – *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej...*).

Szkolnictwo zawodowe i wyższe

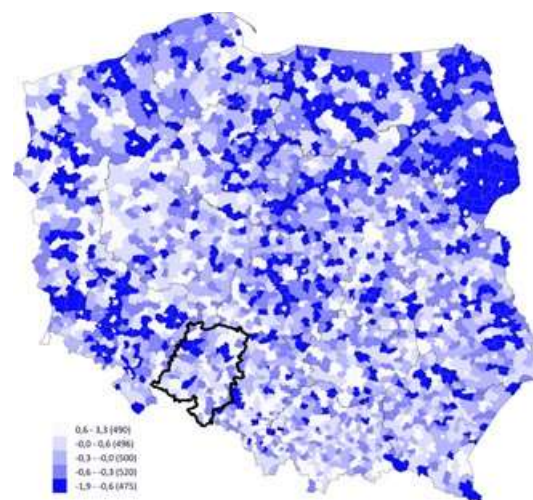
We współczesnej teorii rozwoju regionalnego i lokalnego wśród kluczowych czynników wewnętrznych decydujących w dużej mierze o jego konkurencyjności, oprócz zasobów kapitału ludzkiego, wymienia się obecność i jakość uczelni. Opole jest głównym ośrodkiem akademickim w województwie⁷¹, choć szkoły wyższe funkcjonują także w Nysie, Brzegu (łącznie w 2018 r. funkcjonowało w województwie 6 szkół wyższych oraz dwa wydziały zamiejscowe).

Liczba studentów województwie opolskim przeliczona na 1000 mieszkańców, od 2009 r. systematycznie spada. W 2018 r. wskaźnik ten wyniósł 21,6 osób (w 2011 r. 37,5 osób), co pozwoliło województwu opolskiemu wyprzedzić jedynie dwa województwa: lubuskie i świętokrzyskie (odpowiednio 13,1 i 18,3 studentów na 1000 mieszkańców). W 2018 roku odsetek studentów uczelni na kierunkach należących do podgrup: biologiczna, nauk o środowisku, fizyczna, matematyczna i statystyczna, technologii teleinformacyjnych, inżynieryjno-techniczna, architektury i budownictwa (wg klasyfikacji ISCED-F 2013) wyniósł 20,3%, wobec udziału w kraju 23,5%.

Uczelnie wyższe dostarczają dwóch najbardziej wartościowych aktywów we współczesnej gospodarce: wykształconych ludzi i nowych idei. Wyniki badania (*Potencjał miast średnich w Polsce...*) wskazują, że Opole wśród 35 średnich miast w Polsce, pod względem liczby studentów nie ma sobie równych – w 2018 roku w mieście studiowało ok. 16,7 tys. studentów⁷². Pomimo jednak dość dobrej sytuacji Opola na tle średnich miast, w skali kraju Opole nie wypada już tak dobrze. W zestawieniu „TOP 26 Akademickości”⁷³ Opole zaliczone zostało do tzw. „Peletonu”⁷⁴, w wyścigu akademickości, które odbiegają od „Lidera” (Warszawa), miast „Goniących Lidera” (Kraków, Poznań, Wrocław), a także „Grupy Pościgowej” (Białystok, Gdańsk, Katowice, Lublin, Łódź, Szczecin, Rzeszów).⁷⁵

Dostępność potencjalnych pracowników z dobrą znajomością języka angielskiego i co najmniej dobrą znajomością drugiego języka europejskiego jest najważniejszym czynnikiem lokalizacji dla inwestorów z branży nowoczesnych usług biznesowych. W zakresie deklarowanej znajomości języka niemieckiego

Mapa 16. Syntetyczny wskaźnik dostępności do edukacji

Źródło: *Diagnoza strategiczna województwa opolskiego*

⁷¹ Potencjał akademickości miasta Opola został uznany przez przedstawicieli samorządów z regionu za jeden najważniejszych potencjałów miasta, mogących stanowić podstawę jego rozwoju w przyszłości (*Bieguny wzrostu..., Strategia rozwoju Opola...*).

⁷² 19 159 uczniów (przy uwzględnieniu Wyższej Szkoły Bankowej) - wg danych GUS za 2018 r.

⁷³ Zestawienie stworzone przez analityków Polskiego Instytutu Ekonomicznego, które bazuje na Indeksie Akademickości Miast (IAM) bazuje stworzonym w oparciu o siedem kryteriów: prestiż, sytuacja absolwentów na rynku pracy, innowacyjność, potencjał naukowy, efektywność naukowa, warunki studiowania oraz umiędzynarodowienie uczelni.

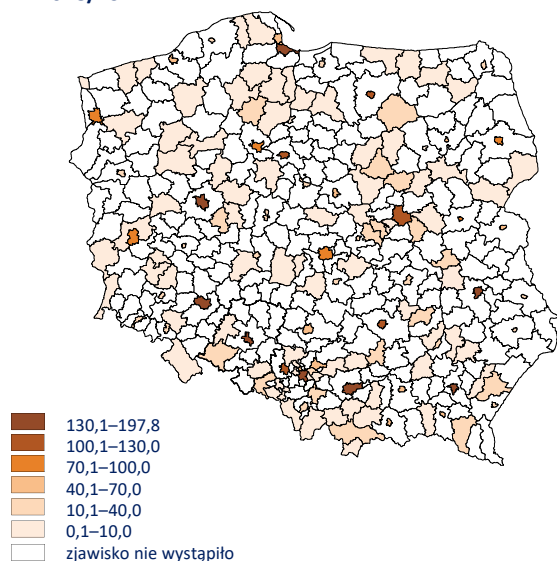
⁷⁴ 15 miast: Bielsko-Biała, Bydgoszcz, Częstochowa, Dąbrowa Górnicza, Gdynia, Gliwice, Kielce, Koszalin, Olsztyn, Opole, Radom, Siedlce, Słupsk, Toruń, Zielona Góra.

⁷⁵ W wyścigu „akademickości” miast pod względem sytuacji absolwentów na rynku pracy, warunków studiowania i umiędzynarodowienia uczelni, które w oczach przyszłych studentów (maturzystów) są ważnymi czynnikami konkurencyjności uczelni, opolskie zajęło odpowiednio 14, 15, 12 miejsce w rankingu miast. W ramach tych kryteriów brano pod uwagę preferencje pracodawców i ekonomiczne losy absolwentów, dostępność kadr wysoko wykwalifikowanych, akredytacje, programy studiów w językach obcych, studiujący w językach obcych, studentów cudzoziemców, nauczycieli z zagranicy, wymianę studencką, wielokulturowość środowiska studenckiego.

hegemonem jest Opole. Język niemiecki na poziomie rozszerzonym był również drugim najczęściej zdawanym na egzaminie maturalnym w Polsce w 2018 roku. Liczba uczniów którzy wybrali ten przedmiot w badanych 35 miastach wyniosła ok 1150 uczniów, z czego ponad 1/5 w Opolu.

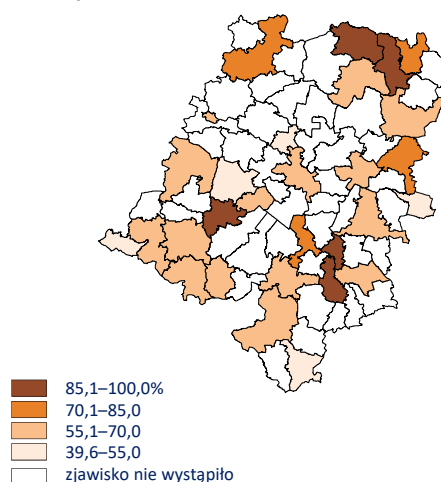
Ponadto w latach 2011-2018 r. (za wyjątkiem 2013 r.), Opolszczyzna miała najwyższy w kraju wskaźnik odsetka absolwentów zasadniczych szkół zawodowych oraz techników (w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych), który w 2018 r. wyniósł 61,1% (w tym w 2018 r., najwyższe w kraju odsetki osobno dla absolwentów zasadniczych szkół zawodowych 19,9% i absolwentów techników 41,2%).

Mapa 17. Studenci na 1000 mieszkańców w roku akademickim 2018/19

Źródło: GUS

Mapa 18. Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i ponad podstawowych w roku szkolnym 2017/18

Wniosek strategiczny 11

Rozwój człowieka i jego edukacja jako kluczowe inwestycje w budowanie silnego potencjału rozwojowego regionu i czynniki decydujące o atrakcyjności kadr dla inwestorów

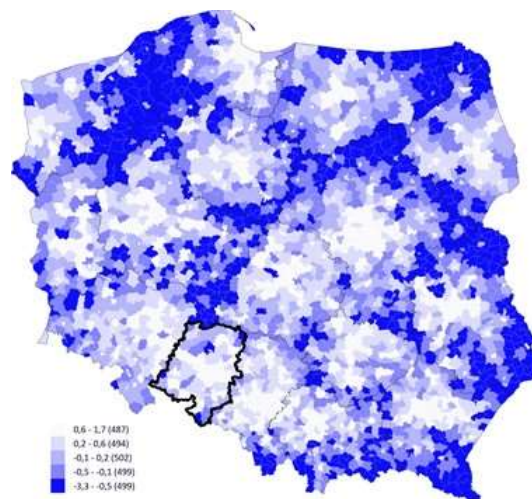
Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ rola Opola jako centrum o znaczeniu regionalnym w zakresie szkolnictwa wyższego, ponadpowiatowym w zakresie szkolnictwa ponadpodstawowego ✓ potencjał szkół wyższych jako podstawa do nowych inwestycji w regionie ✓ słaba konkurencyjność uczelni regionalnych ✓ spadek liczby studentów, przy silnej pozycji akademickiej miasta Opola ✓ jeden z najwyższych w kraju odsetków dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym oraz wysoki odsetek dzieci objętych opieką żłobkową, jednak nadal nie zaspakajający potrzeb ✓ zwiększone zainteresowanie kształceniem zawodowym (w szkołach branżowych i technikach) oraz dobrym przygotowaniem praktycznym, co przekłada się na najwyższy w kraju odsetek absolwentów ZSZ i techników ✓ niższe niż średnio w kraju uczestnictwo w różnych formach kształcenia, głównie pozaformalnych	✓ jakość opieki nad dziećmi i edukacja dzieci i młodzieży jako czynnik wpływający na jakość życia ✓ niejednoznaczne oddziaływanie Programu Rodzina 500 plus na aktywność zawodową kobiet ✓ dostępność opieki żłobkowej i przedszkolnej a ko czynniki przez wpływające na aktywizację zawodową kobiet ✓ wzrost znaczenia edukacji i kształcenia ustawicznego ✓ wzrost atrakcyjności kształcenia zawodowego, w tym dobrego przygotowania praktycznego ✓ silna konkurencja o studentów ze strony miast i samych uczelni, w tym zlokalizowanych: zagranicą, w kraju, w województwach ościennych ✓ rozwój i wzrost znaczenia systemów kształcenia na odległość/wykorzystywania narzędzi e-edukacji ✓ nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

3.2. Przestrzenie usług⁷⁶

Usługi administracyjne

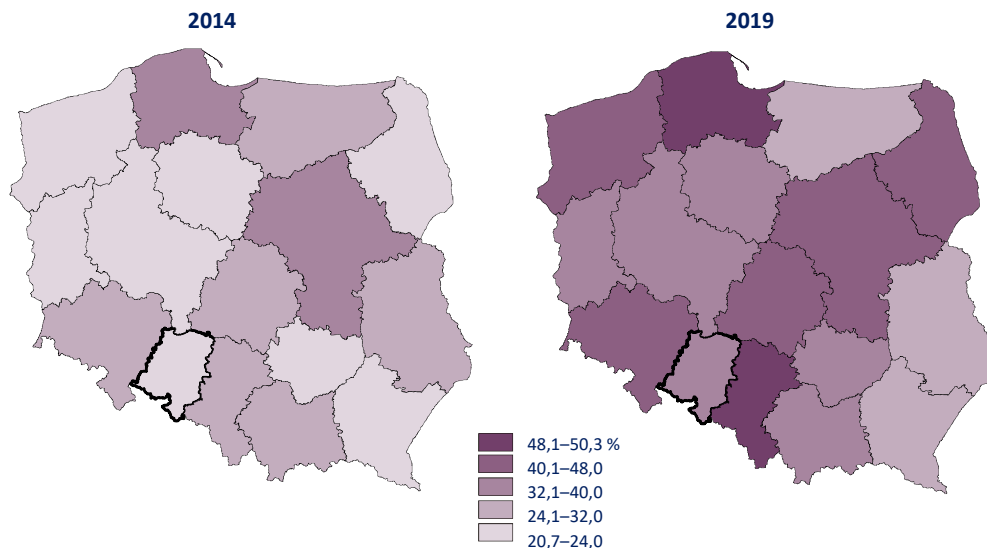
Analiza wartości syntetycznego wskaźnika dostępności do usług administracji publicznej (2014-2015)⁷⁷ w gminach województwa opolskiego (Mapa 19) wskazuje na relatywnie dobrą sytuację zdecydowanej większości gmin województwa co jest m.in. efektem niewielkich rozmiarów województwa oraz regularnego i hierarchicznego układu sieci osadniczej w powiązaniu z rozwiniętą siecią komunikacyjną. Na tle innych województw, Opolszczyzna ma tylko trzy gminy zaliczane do 20% gmin w Polsce o najniższej dostępności (w skali kraju zawsze najniższą dostępnością charakteryzują się gminy peryferyjne, znacznie oddalone od stolicy regionu). Dane za 2019 rok na temat społeczeństwa informacyjnego w Polsce pokazują, że w kontaktach z administracją publiczną mieszkańcy Opolszczyzny rzadziej wykorzystują Internet, niż przeciętnie w kraju (32,7% wobec 40,4%), jednakże w porównaniu z 2014 r. sytuacja w województwie opolskim w tym względzie uległa poprawie (wzrost odsetka korzystających o 10,0 p. proc.). W każdej badanej kategorii kontaktów (wyszukiwanie informacji na stronach administracji publicznej; pobieranie formularzy urzędowych; wysyłanie formularzy; wysyłanie deklaracji podatkowych) województwo opolskie osiąga wyniki o ok. 5–7 p.p. niższe niż średnio w kraju.

Mapa 19. Syntetyczny wskaźnik dostępności do administracji

Źródło: Diagnoza strategiczna województwa opolskiego

Mapa 20. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną

Źródło: GUS

⁷⁶ Z tej przestrzeni wyłączone są usługi edukacyjne, oświatowe i wychowawcze, które opisano w przestrzeni wiedzy.

⁷⁷ Przywołany wskaźnik opracowany został w 2017 roku w ramach kompleksowego badania obejmującego zagadnienia dostępności do usług publicznych, w którym po raz pierwszy na tak szeroką skalę zastosowano wielowymiarowe podejście, z wykorzystaniem różnych, specjalnie dopasowanych metod.

W sferze samorządności sytuacja Opolszczyzny przedstawia się korzystnie, chociaż wartości niektórych wskaźników – jakkolwiek rosną, należą do najniższych w kraju (m. in. korzystna sytuacja finansowa samorządów, dochody i wydatki publiczne *per capita*), zauważalny jest również spadek wydatków majątkowych inwestycyjnych.

Mapa 21. Samorządy województw według wskaźnika zadłużenia w 2018 r.

Źródło: *Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego*.

nie środków na realizację projektów unijnych (*Analiza powińzań...*). W województwie opolskim, w 2018 roku wartość wskaźnika środki z Unii Europejskiej na finansowanie programów i projektów unijnych jako procent dochodów razem gmin łącznie i miast na prawach powiatu, wynosiła 6,41% (przy średniej krajowej wynoszącej 6,31%). Zaznaczyć należy, że zarówno w regionie (7,96%), jak i średnio w kraju (7,14%) wskaźnik w stosunku do 2017 r. cechowała tendencja malejąca.

Relacja zobowiązań JST do ich dochodów (wskaźnik zadłużenia, w %) ujawnia prawidłowość gospodarowania finansami przez daną jednostkę samorządową, a zarazem równowagę pomiędzy działaniami prorozwojowymi, wymagającymi sięgania po zewnętrzne źródła finansowania, a zapewnianiem zaspokajania potrzeb mieszkańców.

W 2018 roku budżet samorządu województwa opolskiego na tle pozostałych samorządów województw cechuje jeden z najniższych (po województwie podlaskim i podkarpackim) wskaźników zadłużenia względem dochodów ogółem tj. 22,7% (w 2017 r., 28,4%) (*Gospodarka finansowa...*). Tymczasem w Polsce, w 2018 roku wskaźnik zadłużenia samorządów województw osiągnął wartość 35,3%, podczas gdy w 2017 r. było to 41,2%⁷⁸.

Zaobserwowana równowaga wynikać może na przykład z ostrożności inwestycyjnej samorządów, powodującej niższe niż w kraju wykorzystanie

*Opolszczyzna należy do czołówki województw, które najsprawniej w Polsce, w poprzedniej, jak i obecnej perspektywie finansowej, wykorzystywały fundusze europejskie. Na koniec 2019 roku region zajął III miejsce pod względem kontraktacji środków (83,6%) oraz miejsce I w płatności i certyfikacji wydatków (50,5% rozliczonych wydatków) (*Raport o stanie województwa...*).*

Wniosek strategiczny 12

Opolskie należy do czołówki województw, które najsprawniej w Polsce wykorzystują fundusze UE. Przy mniejszej alokacji środków europejskich po 2020 roku głównym wyzwaniem w polityce rozwoju będzie jeszcze efektywniejsze i skuteczniejsze ich wykorzystanie

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ logika RPO WO 2014-2020 została zaprogramowana prawidłowo, działania odpowiadają na zdiagnozowane problemy ✓ system instytucjonalny skutecznie wspiera realizację interwencji	✓ mniejsze wsparcie UE po 2020 ✓ odejście od rozwoju regionalnego opartego na modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnym na rzecz modelu rozwoju równomiernego przestrzennie (przede wszystkim poprzez wsparcie obszarów słabo rozwiniętych)

⁷⁸ Całość zobowiązań, łącznie z UE. Bez zobowiązań UE wskaźnik dla Polski wyniósł 31,7% – spadek o 5,6 p. proc. w porównaniu do 2017 r.

-
- ✓ mimo wdrażanych uproszczeń w zakresie aplikowania o wsparcie dla części beneficjentów procedury są zbyt skomplikowane, zapisy regulujące wsparcie niezrozumiałe i wymagania zbyt szczegółowe (*Ewaluacja mid-term...*)
 - ✓ realizacja partnerstw projektowych przez JST w ramach powiązań subregionalnych
 - ✓ uzależnienie dalszego rozwoju JST w dużym stopniu od dodatkowego wsparcia finansowego
 - ✓ programowanie interwencji w oparciu o rzeczywiste oddziaływanie wsparcia
 - ✓ ponad lokalne strategie rozwoju podstawą do wspólnych przedsięwzięć subregionalnych
 - ✓ formułowanie w przyszłości zintegrowanych strategii rozwoju (gospodarczo-społeczno-przestrzennych)
 - ✓ wzmacnianie potencjału analityczno-ewaluacyjnego na wszystkich poziomach zarządzania rozwojem jako warunek wysokiej jakości decyzji publicznych
 - ✓ konieczność większego włączenia się regionu w europejskie programy ukierunkowane na innowacje
 - ✓ cyfryzacja i powszechne wykorzystywanie e-usług
 - ✓ ograniczanie kompetencji, w tym dochodów i możliwości realizacji polityk przez JST

Usługi zdrowotne

O jakości życia decyduje stan zdrowia społeczeństwa oraz szeroko rozumiane warunki życia. Potrzeby społeczne w województwie opolskim dotyczące usług zdrowotnych wydają się być zaspokojone w niewystarczającym stopniu w kontekście zachodzących zmian demograficznych i cywilizacyjnych.

Sytuacja ta dotyczy wszystkich województw. W polskim systemie ochrony zdrowia wciąż narasta problem deficytu kadr medycznych. Jest to zjawisko rozległe, obejmujące wszystkie zawody medyczne, zarówno lekarzy, pielęgniarzy, jak i inny personel medyczny. Na koniec 2018 r. w województwie opolskim liczba lekarzy pracujących bezpośrednio z pacjentem (wg głównego miejsca pracy) ukształtowała się na poziomie 1,9 tys. i stanowiła 2,1% ogólnej liczby lekarzy w Polsce. Liczba lekarzy ze specjalizacją II stopnia oraz posiadających tytuł specjalisty w danej dziedzinie medycyny wyniosła w województwie 1,3 tys., co stanowiło 2,1% omawianego personelu w Polsce. W 2018 r. liczba pielęgniarzy i położnych (wg podstawowego miejsca pracy) przeliczona na 10 tys. mieszkańców wyniosła 54,7 osób (wysokie - 9 miejsce w kraju) i była mniejsza niż w roku poprzednim. Ponadto przestrzeń usług zdrowotnych w województwie opolskim charakteryzuje:

- ✓ wyższy odsetek lekarzy specjalistów od wartości krajowej (opolskie na koniec 2018 r. uplasowało się na ósmej pozycji w kraju), przy liczbie lekarzy (wg podstawowego miejsca pracy) przypadającej na 10 tys. mieszkańców poniżej średniej w kraju. Najmniej lekarzy na 10 tys. mieszkańców było w powiatach: opolskim, prudnickim i krapkowickim;
- ✓ spośród wszystkich specjalizacji na terenie województwa na koniec 2018 r. najmniej liczna grupa lekarzy (1 lub 2 specjalistów) przypadała na następujące dziedziny: audiologia, audiologia i foniatrya, foniatria, chirurgia naczyniowa, chirurgia plastyczna, chirurgia szczękowo-twarzowa, chemioterapia nowotworów, choroby płuc dla dzieci, diagnostyka laboratoryjna, gastroenterologia dziecięca, medycyna paliatywna, medycyna sądowa, medycyna sportowa, medycyna przemysłowa, neurochirurgia, onkologia i hematologia, patomorfologia, seksuologia, transfuzjologia kliniczna oraz periodontologia. Widoczna jest także potrzeba zwiększenia dostępności do świadczeń udzielanych pacjentom poniżej 18-tego roku życia (*Priorytety dla regionalnej polityki zdrowotnej...*);
- ✓ mała liczba specjalistów z zakresu geriatry – w 2018 roku liczba osób powyżej 60. roku życia przypadająca na lekarza geriatrę w opolskim była poniżej średniej krajowej (8 miejsce wśród województw). W przyszłości sytuacja może ulec pogorszeniu ze względu na stale rosnącą liczbę osób w tym wieku przypadającą na lekarza w trakcie specjalizacji w tej dziedzinie;
- ✓ niepokojąca liczba lekarzy po 60 roku życia - rejestr Opolskiej Izby Lekarskiej (37,1%)⁷⁹.

⁷⁹ Tj. 1 230 lekarzy – osób po 60 roku życia i 2 087 lekarzy – w wieku 0-60 lat. Dane te obejmują liczbę lekarzy (bez lekarzy stomatologów) wg stanu na 25.03.2020 r.

Opolszczyzna należy również do grupy województw o najwyższej liczbie seniorów (osób w wieku 60 lat i więcej) przypadających na aptekę ogólnodostępną (ok. 1157 osób w 2018 r. - 4 miejsce w kraju, gdzie na jedną aptekę przypadło 1072 seniorów)⁸⁰. W ramach realizacji SRWO 2020 oraz *Strategii Ochrony Zdrowia dla Województwa Opolskiego na lata 2014-2020* prowadzone są działania mające na celu zarówno usprawnienie i polepszenie jakości usług medycznych, jak i promocję zdrowia⁸¹.

Prowadzono także działania w kierunku odpowiedniego wyposażenia placówek, poprawy dostępu do nich, na przykład poprzez rozwój infrastruktury towarzyszącej. Niewątpliwym wpływem na dostęp do usług zdrowotnych miały remonty, modernizacje czy przebudowy obiektów. Tym działaniom została poddana Poradnia Patologii Wczesnej Ciąży w Centrum Ginekologii, Położnictwa i Neonatologii w Opolu oraz budowa bloku operacyjnego w Opolskim Centrum Rehabilitacji w Korfantowie SP. z o.o., jak również zakup 2 akceleratorów, czy też modernizacja pracowni histopatologicznej w Opolskim Centrum Onkologii. Prowadzono też szereg działań w zakresie poprawy opieki nad matką i dzieckiem, dotyczących: poprawy jakości opieki nad kobietą w okresie ciąży, porodu i połogu; ochrony zdrowia dziecka w kierunku wsparcia jego rozwoju psychospołecznego; profilaktyki zakażeń penumokokowych⁸².

W perspektywie kolejnych lat i dostępności do usług zdrowotnych istotnego znaczenia nabiera również fakt wyodrębnienia i powołania na Uniwersytecie Opolskim w 2019 r. samodzielnego Wydziału Lekarskiego, który w ramach kierunku lekarskiego (działającego w latach 2017 - 2019 w strukturze wydziału przyrodniczo-technicznego), ma za zadanie wykształcenie przyszłych lekarzy. W związku z powyższym, zasadniczą kwestią będzie wypracowanie takiego systemu zachęt, który skłaniałby tych i innych lekarzy do świadczenia pracy i zamieszkania na terenie województwa opolskiego.

Usługi społeczne

Mimo utrudnionego dostępu do lekarzy geriatrów dla osób powyżej 60 roku życia, zauważalna jest dobrze rozwinięta struktura wsparcia społecznego i rozwoju polityki senioralnej w województwie w zakresie opieki i aktywizacji seniorów z dostępem do różnorodnych usług społecznych. Świadczyć mogą o tym dane ujęte w *Ocenie zasobów pomocy społecznej województwa opolskiego w 2018 r.*⁸³ wskazujące na to, że w strukturze pomocy społecznej działa: 28 domów pomocy społecznej, 19 placówek całodobowej opieki (w tym z miejscami krótkookresowego pobytu), 20 dziennych domów pomocy, 44 kluby seniora, 19 uniwersytetów III wieku, a ponad 3,4 tys.

„Wojewódzka Strategia w zakresie Polityki Społecznej na lata 2016-2025” określa wyzwania regionalnej polityki społecznej oraz cele wspierające działania i rozwój instytucji służących zabezpieczeniu podstawowych potrzeb mieszkańców województwa opolskiego, a także integrację społeczeństwa regionu poprzez wzmocnienie aktywności mieszkańców i współdziałanie instytucji publicznych, komercyjnych oraz organizacji pozarządowych.

⁸⁰ Opolszczyzna należy do grupy województw o stosunkowo dobrej dostępności do aptek. W 2018 r., w regionie na jedną ogólnodostępną aptekę przypadały 3 092 osoby (7 miejsce na tle innych województw), podczas gdy w kraju 2 978 osoby.

⁸¹ Wsparciem są także realizowane w regionie programy z zakresu polityki zdrowotnej (w ramach RPO WO 2014-2020): *Program zapobiegający chorobom cywilizacyjnym w aspekcie nadwagi, otyłości i cukrzycy wśród mieszkańców Województwa Opolskiego; Profilaktyka w kierunku wczesnego wykrywania nowotworu piersi; Profilaktyka w kierunku wczesnego wykrywania nowotworu jelita grubego; Program polityki zdrowotnej w kierunku wczesnego wykrywania humanpapilloma-virus (HPV) w województwie opolskim na lata 2016-2020; Program rehabilitacji medycznej, ułatwiającej powroty do pracy.*

⁸² W ramach projektu *Optymalizacja opieki nad kobietą ciężarną, matką i noworodkiem*, prócz wkładu twardego w polepszenie dostępu do usług zdrowotnych, kierowano też działania miękkie do kobiet w ciąży i młodych matek, a dot. kompleksowej opieki w czasie ciąży i promowania naturalnego karmienia.

⁸³<http://ois.ropsople.pl/download/ocena%20zasobow%20pomocy%20spolecznej%20wojewodztwa%20opolskiego%20w%202017%20r.pdf>

osób objętych jest usługami opiekuńczymi⁸⁴. Nadal zwraca się jednak uwagę na brak dziennych domów pomocy w 4 powiatach, a pomimo dobrze rozwiniętej infrastruktury społecznej wciąż liczna jest grupa osób niesamodzielnych oczekujących na umieszczenie w domu opieki.

Ubóstwo i bezrobocie traktowane są, jako główne bariery uniemożliwiające pełne uczestniczenie w życiu społecznym. W chwili obecnej istnieje konieczność większego zróżnicowania polityki integracyjnej tak, aby uwzględniała ona również inne przesłanki wykluczenia, wymagające odrębnych instrumentów adresowanych także do osób niepełnosprawnych. Duże zagrożenie związane z depopulacją oraz postępujące starzenie się społeczeństwa, jak i wzrost udziału w populacji osób niepełnosprawnych skłania do kontynuowania działań i realizacji programów integracyjnych, ukierunkowanych przede wszystkim na wykluczenie fizyczne⁸⁵.

Spśród wielu organizacji *non-profit* (nie dla zysku) działających na rzecz osób niesamodzielnych⁸⁶, wiodącą rolę odgrywa Caritas Diecezji Opolskiej, obejmując wsparciem ok. 45 tys. starszych i niesamodzielnych mieszkańców województwa. W 2018 r. było ogółem 11 813 miejsc opieki i wsparcia na rzecz osób niesamodzielnych (w instytucjach pomocy i integracji społecznej oraz placówkach całodobowej opieki, w domach pomocy społecznej, dziennych domach pomocy, środowiskowych domach samopomocy, miejsc realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, a także miejsc w mieszkaniach chronionych lub wspomaganych).

Na każde 1000 mieszkańców województwa przypadało średnio 12 miejsc opieki i wsparcia⁸⁷, w tym najwięcej objętych wsparciem odnotowano w powiatach strzeleckim (104,6) i opolskim ziemskim (100,9), głubczyckim (30,8), a najmniej w powiatach namysłowskim (6,9) i brzeskim (7)⁸⁸. Według danych Regionalnego Ośrodka Polityki Społecznej w Opolu przy uwzględnieniu usług pielęgnacyjnych świadczonych w Stacjach Opieki Caritas, wskaźnik ten wynosiłby średnio 56 i wahał się od najwyższego w powiecie strzeleckim (108,4) do najniższego w powiecie namysłowskim (8,9) (*Ocena zasobów pomocy społecznej...*).

⁸⁴ Wielu starszych mieszkańców regionu korzysta także z różnych środowiskowych form wsparcia finansowanych przez gminy (Koperta życia, Karta Rodziny i Seniora, udział w imprezach integracyjnych, możliwość wypożyczenia sprzętu rehabilitacyjnego, czy wsparcie w formie teleopieki). Powstają również coraz liczniej punkty/centra informacji senioralnej, centra wolontariatu, mieszkania wspomagane/serwisowane, rady seniorów. W niektórych samorządach (Opole, Nysa, Kluczbork, Kędzierzyn-Koźle, Gogolin, Strzelce Opolskie) polityka senioralna jest częścią przyjętych przez rady gminy strategii i programów.

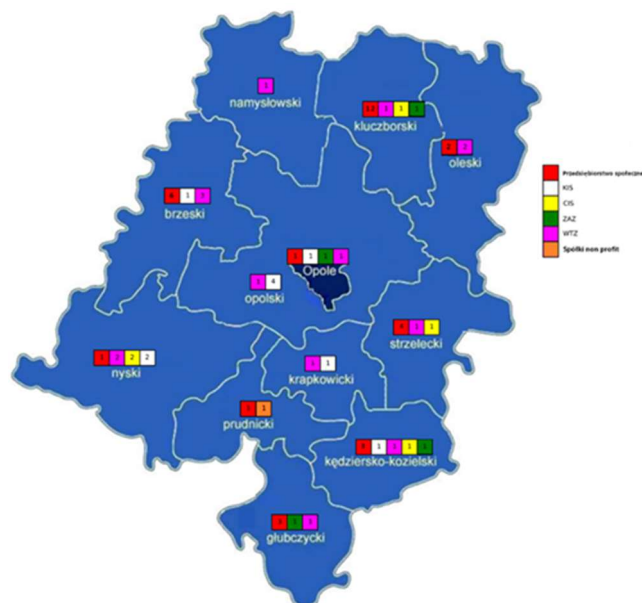
⁸⁵ Wśród działań i projektów na rzecz osób starszych na Opolszczyźnie zrealizowano m.in. następujące projekty partnerskie: Nie-Sami-Dzielní rozwój usług społecznych oraz wspierających osoby niesamodzielne; Opolski senior - zapewnienie wsparcia osobom niesamodzielnym oraz ich opiekunom, czy Inwestycja w poprawę wykształcenia kadr zatrudnionych w instytucjach pomocy i integracji społecznej.

⁸⁶ W woj. opolskim w 2018 r. na 10 tys. mieszkańców przypadały średnio 23,2 aktywne podmioty non profit, w Polsce 22,9 podmioty. Wśród ok. 2 000 organizacji non profit było 400 aktywnych organizacji pożytku publicznego (OPP), nieodpłatną działalność statutową prowadziło 1 800 podmiotów, ok. 500 prowadziło odpłatną działalność statutową lub działalność gospodarczą (*Analiza regionalna dotycząca potrzeb i problemów włączenia społecznego...*).

⁸⁷ Bez świadczeń pielęgnacyjnych realizowanych przez instytucje ochrony zdrowia.

⁸⁸ Na podstawie oceny zasobów pomocy społecznej w regionie w 2018 r. oraz danych Caritas Diecezji Opolskiej za 2016 r.

Mapa 22. Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim (bez fundacji i stowarzyszeń) w 2020 r. (stan na styczeń)

Źródło: ROPS

W trzecim sektorze, funkcjonują dodatkowo podmioty ekonomii (gospodarki) społecznej. Wg. stanu na 31 stycznia 2020 r. w woj. opolskim funkcjonowały 33 przedsiębiorstwa społeczne, 1 spółka non profit, 10 klubów integracji społecznej, 5 centrów integracji społecznej, 4 zakłady aktywności zawodowej, 15 warsztatów terapii zajęciowej, 166 organizacji pozarządowych prowadzących działalność gospodarczą lub odpłatną działalność pożytku publicznego⁸⁹. Zgodnie z aktualizacją *Opolskiego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej na lata 2016-2022* w perspektywie kolejnych lat istotne będzie zwiększanie udziału podmiotów ekonomii społecznej w rozwoju województwa opolskiego.

Wniosek strategiczny 13

Istotnym wyzwaniem, wobec narastających przemian demograficznych oraz wyzwań cywilizacyjnych jest zapewnienie wysokiej jakości usług zdrowotnych i społecznych	
Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ duża liczba seniorów w regionie ✓ pomimo dobrze rozwiniętej infrastruktury wsparcia społecznego, nadal widoczne są potrzeby w tym zakresie ✓ rozwój infrastruktury medycznej (modernizacje i remonty budynków) ✓ niewystarczająca do potrzeb dostępność wykwalifikowanej kadry medycznej, w tym m.in. lekarzy i pielęgniarzek ✓ otwarcie kierunku lekarskiego w Opolu mogącego wpłynąć w przyszłości na zmniejszenie skali deficytu lekarzy w regionie ✓ działalność podmiotów sektora ekonomii społecznej	✓ dalszy rozwój e-administracji i podnoszenie poziomu informatyzacji społeczeństwa ✓ rozwój sektora usług senioralnych i opiekuńczych, wynikający ze starzejącego się społeczeństwa ✓ presja na rozwój sektora usług w zakresie jakości/ochrony zdrowia i życia, w tym wysokiej jakości usług medycznych, związanych zarówno ze starzeniem się społeczeństw, jak i coraz wyższymi wymaganiami cywilizacyjnymi mieszkańców ✓ zdrowie mieszkańców, warunkujące wzrost gospodarczy, wydajność pracy i aktywność zawodową ✓ nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego ✓ moda na zdrowy styl życia

⁸⁹ Ważną rolę w usamodzielnianiu ekonomicznym, na rynku pracy osób wykluczonych społecznie pełnią również spółdzielnie socjalne, których w regionie w 2019 r. działało 26. Usługi wsparcia ekonomii społecznej realizują też 2 Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej w Krapkowicach i Kluczborku (*Analiza regionalna dotycząca potrzeb i problemów włączenia społecznego...*).

3.3. Przestrzenie zamieszkania

Sieć osadnicza

Województwo opolskie tworzy łącznie 71 gmin (Mapa 23). Stolica regionu – Opole – liczy 128,1 tys. mieszkańców i jest pod tym względem na przedostatnim miejscu wśród 18 miast wojewódzkich zaliczanych do stolic województw (wyprzedza nieznacznie niespełna 124-tysięczny Gorzów Wlkp.). Opole znacząco dominuje w strukturze ośrodków miejskich, ponieważ drugie co do liczby ludności miasto w województwie – Kędzierzyn-Koźle liczy nieco ponad 61 tys. mieszkańców.

Cechą charakterystyczną regionu jest także fakt, iż łącznie tylko trzy miasta funkcjonują jako gminy miejskie (Opole, Kędzierzyn-Koźle i Brzeg), gdy pozostałe współtworzą gminy miejsko-wiejskie.

Biorąc pod uwagę liczbę ludności gmin na trzecim miejscu jest Nysa (ponad 57 tys.), a na czwartym Kluczbork (niespełna 36 tys.). 45 gmin (63%) nie przekracza 10 tys. mieszkańców, a 10 gmin liczy niecałe 5 tys. każda. Znaczna część gmin województwa zalicza się do najmniejszych ludnościowo jednostek gminnych w Polsce. Jednak biorąc pod uwagę miejsce zamieszkania, w strukturze mieszkańców nieznacznie przeważa ludność z terenów miejskich. Na 986 506 mieszkańców województwa opolskiego w 2018 r., 53,3% (525 853 osób) stanowili mieszkańcy miast, a 46,7% (460 653 osób) mieszkańcy terenów wiejskich.

Przestrzeń województwa jest zorganizowana w sposób umożliwiający uczestniczenie w procesach rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu, w tym obszarów wiejskich i obszarów peryferyjnych. Różnice w poziomie rozwoju i dostępności do rynków pracy, a także do infrastruktury społecznej między wschodnią a zachodnią częścią województwa oraz między głównymi węzłami sieci osadniczej a obszarami wiejskimi, nie wpływają na perspektywy rozwojowe mieszkańców poszczególnych obszarów (*Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa...*).

Mapa 23. Podział administracyjny województwa (stan 1 stycznia 2017 r.)

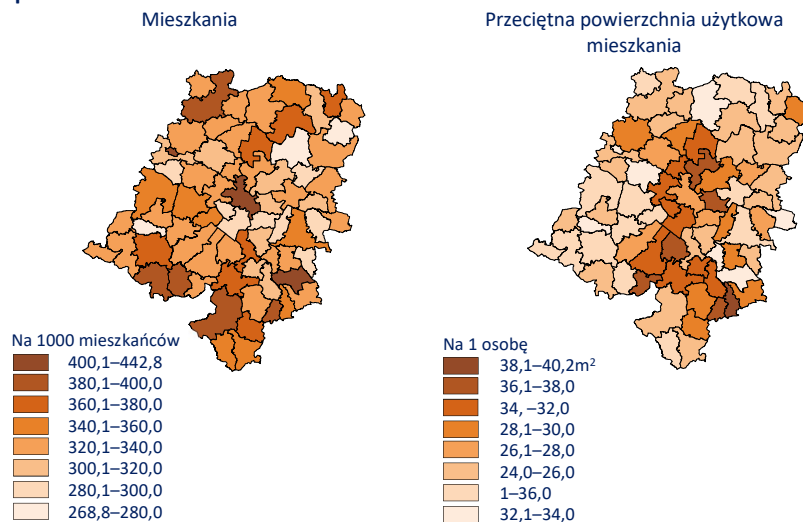
Źródło: Tabor i in. 2018, s. 59.

24 kwietnia 2019 r. Sejmik Województwa Opolskiego przyjął zmianę Planu zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego, który szczegółowo określa przestrzenne uwarunkowania rozwoju oraz kierunki i priorytety kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i zurbanizowanego – w dostosowaniu do strategicznych kierunków rozwoju społecznego i gospodarczego województwa.

Warunki mieszkaniowe

Wskaźniki charakteryzujące wyposażenie w mieszkania z jednej strony obrazują „miejskość” tego zjawiska – najwyższe wartości liczby mieszkań na 1000 mieszkańców oraz liczby mieszkań oddanych do

Mapa 24. Przestrzenie zamieszkania w 2018 r.

Źródło: GUS

użytkowania na 1000 mieszkańców są w gminach miejskich i miejsko-wiejskich z dużymi miastami⁹⁰, ale już przeciętna powierzchnia mieszkania na 1 osobę wyrażona w metrach kwadratowych obrazuje większą dostępność powierzchni użytkowych mieszkań poza miastami.

W województwie nie ma żadnej gminy, która należałaby do najstarszych w Polsce pod względem dostępności ludności do

sieci wodociągowej (Mapa 25), a tylko niektóre zaliczane są do takiej grupy ze względu na sieć kanalizacyjną (głównie gminy z południowej części województwa). Należy jednak mieć na uwadze dwie kwestie. Po pierwsze, odsetek ludności korzystającej nie jest tożsamy z liczbą budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej⁹¹, a po drugie dane w przedmiotowym zakresie, szczególnie wskaźnik skanalizowania, są bardziej zróżnicowane i mniej korzystne dla terenów wiejskich⁹². Dlatego też, mimo relatywnie dobrego dostępu do infrastruktury technicznej, obszar ten nadal będzie wymagał inwestycji, zwłaszcza na obszarach wiejskich (środki na rozbudowę sieci) oraz na tych obszarach, gdzie ww. sieci są już przestarzałe i konieczna będzie ich modernizacja.

Zdecydowanie gorzej prezentuje się dostępność do sieci gazowej, gdzie problemowe są obszary północno-wschodniej części regionu oraz centralnej.

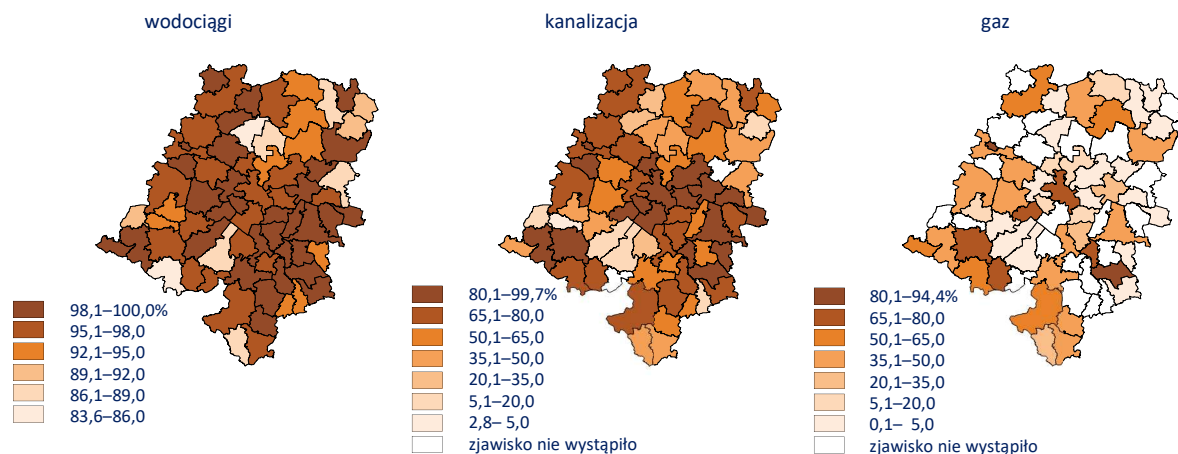
⁹⁰ W 2018 r. najwięcej mieszkań oddanych do użytkowania na 1 tys. mieszkańców odnotowano w powiecie namysłowskim (7,52), powiecie m. Opole (6,20) i powiecie brzeskim (3,00). Wartość wskaźnika w powiatach tych przekroczyła średnią wartość dla regionu (2,42), a w dwóch pierwszych przypadkach także średnią krajową (4,82). W przypadku powiatu brzeskiego warto zauważyć, że najwięcej mieszkań oddanych do użytkowania /1 tys. mieszkańców w 2018 r. przypadało w wiejskiej gminie Skarbimierz (7,36 wobec 4,12 w mieście Brzeg), co wynika z dynamicznego rozwoju Skarbimia położonego na granicy z Dolnym Śląskiem, na terenie Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej „INVEST-PARK” i połączonego z autostradą A4.

⁹¹ Wskaźnik GUS „Korzystający z instalacji w % ogółu ludności” zawiera dane szacunkowe dotyczące ludności korzystającej z wodociągu, kanalizacji i gazu w stosunku do ogółu liczby ludności zamieszkującej na terenie danej jednostki (miasta, gminy, powiatu itd.), bez względu na to, w ilu budynkach/mieszkaniach osoby te zamieszkują. Natomiast wskaźnik skanalizowania odnoszący się do budynków mieszkalnych podłączonych do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej (dane Departamentu Rolnictwa i Rozwoju Wsi, UMWO), bazuje na liczbie budynków mieszkalnych podłączonych do sieci w stosunku do liczby budynków mieszkalnych ogółem na terenie danej jednostki, bez względu na liczbę osób zamieszkujących w danym budynku.

⁹² Dane ujęte w *Sprawozdaniu z realizacji inwestycji w zakresie wodociągów i sanitacji wsi w roku 2018* (stan w dniu 31 grudnia 2018 roku), dotyczące obszarów wiejskich w województwie wskazują, że choć wartość wskaźnika zwodociągowania budynków mieszkalnych na wsiach jest wysoka, to w zakresie skanalizowania występuje większe zróżnicowanie i niedobory – wartość wskaźnika nieznacznie przekracza 50%.

Z punktu widzenia mieszkańców regionu istotną kwestią jest jakość wody przeznaczonej do spożycia⁹³. Odsetek ludności korzystającej z odpowiedniej jakości wody w województwie w 2019 r. wyniósł 96,7% i był niższy niż w roku poprzednim (2018 r. – 99,4%). W porównaniu z rokiem ubiegłym jakość wody uległa pogorszeniu, głównie ze względu na parametry fizykochemiczne, takie jak żelazo, mangan, mętność, siarczany, fluorki (*Ocena jakości wody...*).

Mapa 25. Odsetek ludności korzystającej z infrastruktury technicznej w 2018 r.

Źródło: GUS

Połączenia komunikacyjne

Województwo należy do dobrze skomunikowanych regionów w Polsce. Wprawdzie nie dysponuje własnym lotniskiem międzynarodowym, to w jego dogodnym zasięgu znajdują się lotniska w województwach ościennych. Kluczową arterią komunikacyjną jest autostrada A4 (Mapa 26).

Gęstość dróg o twardej nawierzchni ulepszonej w województwie opolskim wynosi 85,4 km/100 km², gdy średnia wartość tego wskaźnika dla Polski osiąga wartość 90,1 km/100 km². Warto podkreślić, że dynamika zmiany gęstości dróg, pomimo poprawy, była w województwie opolskim niższa niż w Polsce (o 5,5 p.p.)⁹⁴.

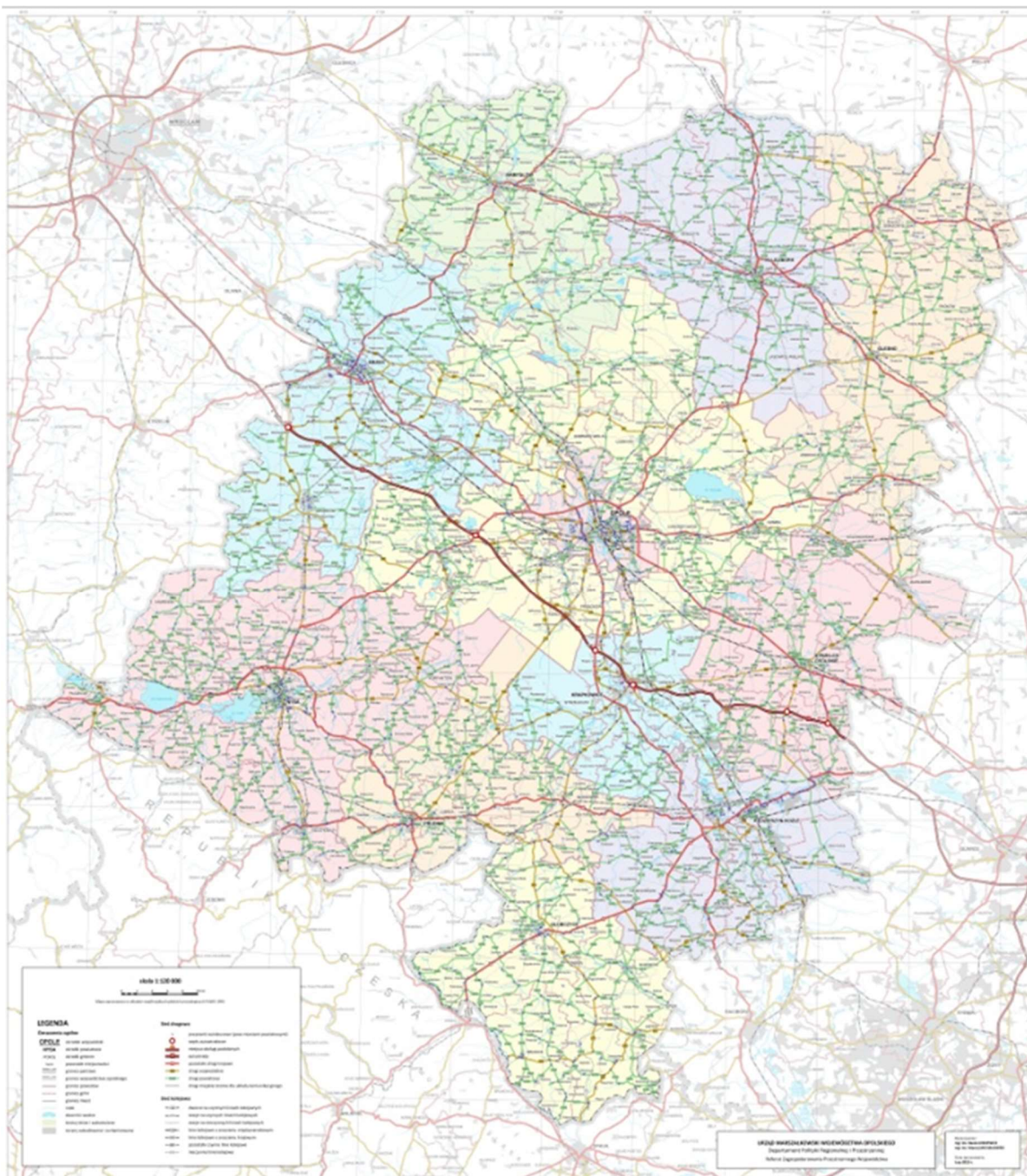
Rozprzestrzenianiu czynników rozwojowych i jednocześnie poprawie dostępności do głównych miast sprzyja rozwinięta sieć powiązań transportowych i telekomunikacyjnych. Wewnątrzregionalna dostępność czasowa Opola nie przekracza 90 min, a dostępność cyfrowa (do szerokopasmowego internetu) jest powszechna.

Peryferyjne, północne i południowe obszary województwa mają dogodną sieć dróg umożliwiających tworzenie powiązań komunikacyjnych nie tylko z Aglomeracją Opolską, ale i z pozostałymi węzłami głównej osi rozwoju regionu w paśmie centralnym. Przestrzeń województwa pozbawiona jest istotnych barier rozwojowych (*Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa...*).

⁹³ Podstawowym źródłem zaopatrzenia ludności w wodę są wody podziemne (czerpane z warstw czwarto- i trzeciorzędowych). Jedynie wodociągi w Nysie i Głuchołazach czerpały wodę wyłącznie z ujęcia powierzchniowego, a wodociąg w Brzegu korzystał z wody mieszanej. W ewidencji stacji sanitarno-epidemiologicznych w roku 2019 (podobnie jak w roku poprzednim) znajdowały się ogółem 203 wodociągi.

⁹⁴ W ostatnim okresie wykonano liczne inwestycje drogowe (np. przebudowa i rozbudowa dróg wojewódzkich: nr 426 na odcinku Zawadzkie – Wierchlesie, nr 411 w Nysie, nr 425 w Bierawie, nr 421 w Witosławicach, nr 461 w Jełowej, nr 378 w Gnojnej). W ramach usprawnienia komunikacji drogowej wybudowano nowe drogowe przeprawy mostowe, między innymi w Starych Kolniach na DW nr 457, w Głuchołazach na DW nr 411. Przebudowano również wiadukt na trasie wojewódzkiej nr 462 w Łosiowie oraz mostu w miejscowości Kolonia Popielowska.

Mapa 26. System transportowy Województwa Opolskiego – Sieć drogowa i kolejowa (stan 31 grudnia 2018)

Źródło: opracowanie własne Referatu Zagospodarowania Przestrzennego, UMWO

W początkowej fazie realizacji są również projekty mające na celu usprawnienie powiązań transportowych w regionie, między innymi: poprawa połączenia południowej części województwa z autostradą A4 poprzez rozbudowę DW nr 408, 414 oraz 416, poprawa dostępności do węzłów autostrady A4 Krapkowice i Kędzierzyn -Koźle, rozbudowa ciągu komunikacyjnego na osi północ-południe poprzez drogę wojewódzką nr 454, budowa obwodnic miejscowości: Malnia i Chorula, Dobrodzień, Niemodlin, Praszka i Olesno. Na koniec 2018 r. sieć drogową w regionie stanowiła 10 504,8 km, z czego drogi krajowe wyniosły 779,5 km, drogi wojewódzkie – 995,5 km, drogi powiatowe – 3 890,0 km, a drogi gminne publiczne – 4 839,8 km.

Województwo opolskie posiada wysoki wskaźnik gęstości linii kolejowych (eksploatowanych). W 2018 r. wskaźnik ten wyniósł 8,3 km/100 km², co powoduje iż pozostaje on na znacznie wyższym poziomie niż średnio w kraju (6,2 km/100 km²).

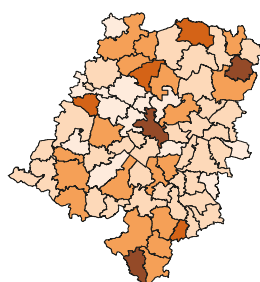
Region charakteryzuje się najniższym w kraju wskaźnikiem przewozów pasażerskich komunikacją miejską – w 2018 roku wynosił on 26,2 przewozu na 1 mieszkańca, gdy średnio w Polsce była to wartość 98,3. Należy jednak brać pod uwagę fakt, że na wartość tego wskaźnika wpływają przede wszystkim ośrodki metropolitalne. W Aglomeracji Opolskiej⁹⁵ realizowane są jednak działania w kierunku poprawy tego stanu. W latach 2013-2015 miasto Opole podpisało porozumienie dotyczące międzygminnego transportu gminnego z trzema gminami ościennymi: Dąbrowa, Dobrzeń Wielki, Komprachcice. Inicjatywy podjęte przez SAO (Stowarzyszenie Aglomeracja Opolska) przyniosły realne efekty w postaci wzrostu liczby pasażerów korzystających z transportu zbiorowego.

Aktywność społeczna – oddolne inicjatywy na rzecz miejsc zamieszkania

Przejawem rosnącej aktywności społecznej w zakresie przejmowania oddolnej inicjatywy i odpowiedzialności za działania polityczne jest realizacja idei poczwórnej helisy (współpraca biznesu, nauki, administracji i przedstawicieli społeczeństwa).

Mapa 27. Aktywność społeczna w 2018 r.

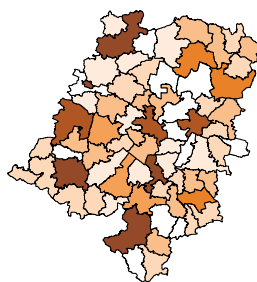
Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne

Na 1000 mieszkańców

5,6–6,1
4,6–5,5
3,6–4,5
2,6–3,5
1,9–2,5

Centrum kultury, dom kultury, ośrodek kultury, klub, świetlica

Ludność na 1 instytucję

22001–57272
18001–22000
14001–18000
10001–14000
6001–10000
2001–6000
305–2000
zjawisko nie wystąpiło

Źródło: GUS

Zróżnicowanie wewnątrzregionalne aktywności społecznej jest dość znaczące (Mapa 27). Zauważalny jest podział na gminy miejskie i wiejskie, choć zróżnicowanie to wynika głównie ze sposobu definiowania aktywności i źródła danych. Wysoka aktywność społeczna w miastach, a niższa na obszarach wiejskich ukazywana jest w świetle danych statystycznych. Analizując poziom aktywności społeczności lokalnych należy uwzględnić działania realizowane w ramach Programu Odnowy Wsi, którego wdrażanie rozpoczęto w 1997 r. Do

Programu należy 718 sołectw z 1028 w województwie (tj. 70% sołectw z województwa opolskiego). Metoda tworzenia strategii rozwoju opartej na rozpoznaniu zasobów sołectwa i oddolnym mobilizowaniu

Na opolską wieś w latach 2004 – 2016 trafiło ponad 131 mln zł z pieniędzy unijnych, a sołectwa zrealizowały 60 000 projektów o łącznej wartości 350 mln zł.

lokalnych liderów stała się wzorcem do naśladowania dla innych województw⁹⁶. Mieszkańcy aktywnie uczestniczą w życiu wsi, tworzą lokalne organizacje i stowarzyszenia, dzięki którym pozyskują środki na realizację wielu ciekawych projektów.

Warto również zauważyć wysoki poziom aktywizacji społeczeństwa w południowej części województwa (pas przygraniczny). Może to wynikać zarówno z rozwoju turystyki, jak i współpracy transgranicznej na tym obszarze. Do problemów zaliczyć należy lokalne braki w infrastrukturze spędzania wolnego

⁹⁵ Wprowadzenie w 2015 roku nowej, przyjaznej dla użytkowników taryfy biletowej oraz „darmowych piątków” dla kierowców przesiadających się z własnych samochodów do komunikacji zbiorowej.

⁹⁶ Zbliżony program odnowy wsi realizowany jest w województwie dolnośląskim, śląskim, wielkopolskim.

czasu przez mieszkańców – znaczna część gmin województwa należy do najslabiej wyposażonych w tym zakresie w Polsce.

Pomimo to, począwszy od 2013 roku wskaźnik uczestników imprez organizowanych w centrach, domach i ośrodkach kultury, klubach i świetlicach na 1000 mieszkańców jest niższy, niż średnio w Polsce. Również liczba organizacji pozarządowych na 1000 mieszkańców jest niższa od średniej krajowej. Dość pesymistyczny obraz aktywności społecznej dopełnia fakt, iż od lat frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych jest najniższa w kraju, co po części wynika jednak z tzw. emigracji zawieszanej (osoby, które wyjechały z regionu, często wiele lat temu, nie wymeldowały się).

Analizując aktywność społeczną, szczególnie w kontekście społeczności lokalnych, należy mieć na uwadze, że dane statystyczne nie obejmują wszystkich przedsięwzięć mających integrować i aktywizować mieszkańców regionu. Przykładem takich działań mogą być inicjatywy podejmowane przez Lokalne Grupy Działania (funkcjonujące w województwie od 2007 roku)⁹⁷.

Realizacja SRWO 2020 w zakresie wzrostu aktywności społecznej obejmowała liczne działania ukierunkowanej na różne aspekty życia, jak:

- ✓ zwiększenie świadomości społecznej w zakresie bezpieczeństwa, zdrowia, profilaktyki, uzależnień, budowanie więzi międzypokoleniowych, zaufania społecznego oraz aktywizacji mieszkańców na poziomie lokalnym oraz regionalnym⁹⁸;
- ✓ wsparcie organizacji pozarządowych w upowszechnianiu i rozwoju kultury regionalnej⁹⁹, mniejszości narodowych lub etnicznych, artystów, których twórczość związana jest z województwem opolskim, aktywizację i integrację seniorów / młodzieży¹⁰⁰;
- ✓ w działania mające na celu: integrację społeczną, rozwój sprawności fizycznej mieszkańców regionu i wspieranie uzdolnionych młodych sportowców, włączyły się organizacje pozarządowe¹⁰¹.

Pozytywnym symptomem budującym kapitał społeczny regionu, na tle pozostałych województw, jest poziom zaufania mieszkańców regionu do innych ludzi (zarówno sąsiadów, jak i nieznanym) oraz do władz lokalnych i Kościoła Rzymskokatolickiego – Wykres 10 (*Regionalne zróżnicowanie jakości życia...*).

⁹⁷ Np. Rybacka Lokalna Grupa Działania „Opolszczyzna” realizuje inicjatywę LEADER w ramach PO Ryby 2014-2020. Celem działalności LGD jest m.in. wspieranie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich, poprzez realizację Lokalnych Strategii Rozwoju, mających na celu aktywizację społeczności lokalnych w zakresie m.in. dziedzictwa kulturowego, kulinarnego, organizacji targów, spotkań czy szkoleń.

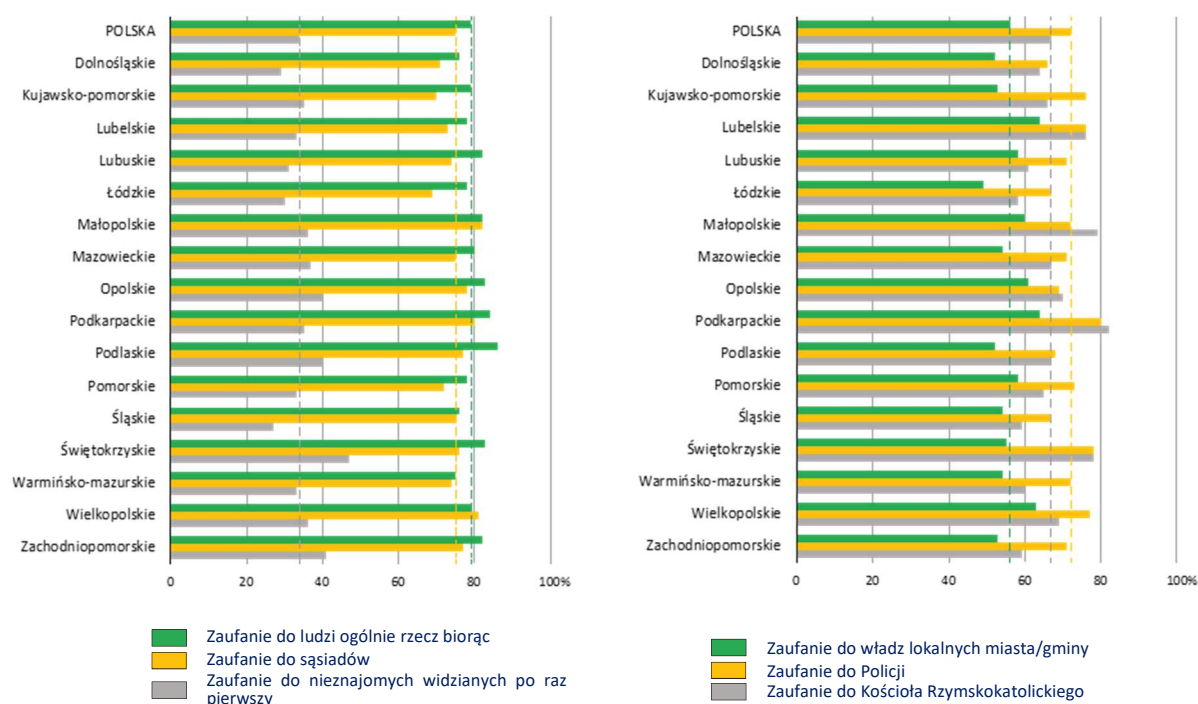
⁹⁸ Np. Opolskie Targi Organizacji Pozarządowych, konkurs Najlepsza Przestrzeń Publiczna Województwa Opolskiego; Dni Opola, Noce Kultury, Krajowy Festiwal Polskiej Piosenki w Opolu, Międzynarodowy Festiwal DRUM FEST, Opolskie Teatr Lalki i Aktora im. Alojzego Smolki, Narodowe Centrum Polskiej Piosenki, Galeria Sztuki Współczesnej i Miejska Biblioteka Publiczna.

⁹⁹ W miejscach takich jak: Centralne Muzeum Jeńców Wojennych, Muzeum Śląska Opolskiego w Opolu, Muzeum Wsi Opolskiej w Opolu i Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu oraz Wojewódzka Biblioteka Publiczna im. E. Smolki w Opolu organizowano lekcje muzealne, konkursy, warsztaty, które miały na celu rozwijanie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego w zakresie zbiorów muzealnych oraz zwiększanie dostępności do tej wiedzy dla różnych grup wiekowych. Tworzeniu więzi społecznych oraz gromadzeniu społeczności regionalnej wokół wspólnego dobra sprzyjała organizacja Święta Województwa czy konkurs Opolska Marka wyłaniający najlepsze opolskie przedsiębiorstwa wytwarzające produkty / usługi i realizujące działania promujące region. Samorząd Województwa Opolskiego, poprzez dotacje udzielone organizacjom pozarządowym, wspierał działania skupiające się na promowaniu szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego. Aktywne wspieranie NGO umożliwiło utrzymanie wysokiego potencjału na wsi i aktywności lokalnych społeczności.

¹⁰⁰ Np. Forum Seniorów Samorządu Województwa Opolskiego oraz Forum Młodzieży Samorządu Województwa Opolskiego (działające przy UMWO), które mają charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny odpowiednio w zakresie polityki senioralnej / młodzieżowej w województwie opolskim.

¹⁰¹ Projekt *Kultura dla rodziny*, realizujący działania promocyjne regionalnych: produktów, atrakcji i nowych kierunków turystycznych. Dla młodych, utalentowanych sportowców oferowane były stypendia i coroczne nagrody dla trenerów.

Wykres 10. Zaufanie społeczne do określonych grup wg województw

Źródło: Regionalne zróżnicowanie jakości życia w 2018 r.

Wniosek strategiczny 14

Równomiernie rozmieszczona sieć osadnicza, ład przestrzenny Opolszczyzny i dalsze inwestycje usprawniające powiązania transportowe w regionie mogą przyczynić się do podniesienia atrakcyjności przestrzeni zamieszkania, zatrudnienia i inwestycji

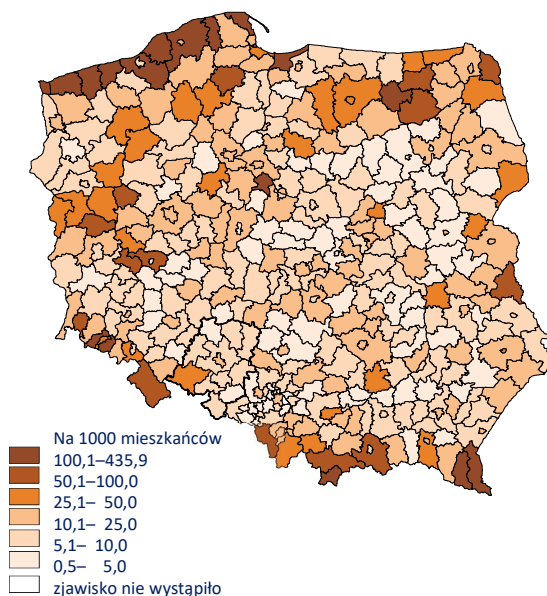
Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ równomiernie rozmieszczona sieć osadnicza z centralnie położoną stolicą regionu ✓ aktywność społeczna ✓ tylko nieliczne samorządy wskazują rozwój kapitału społecznego jako szansę rozwoju gminy ✓ dobre warunki mieszkaniowe ✓ rozwinięta sieć wodociągowa i kanalizacyjna (za wyjątkiem skanalizowania budynków mieszkalnych na obszarach wiejskich) ✓ wysoki poziom zaufania społecznego ✓ braki w połączeniach komunikacyjnych w regionie ✓ braki w infrastrukturze spędzania wolnego czasu	✓ Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (instrument PROW 2014-2020) oraz tożsame działania UE w perspektywie po 2020 roku ✓ dobrze skomunikowany region ✓ oddolne ruchy społeczne wywierające presję na samorządy lokalne ✓ coraz większa aktywność organizacyjna mieszkańców (organizacje pozarządowe) ✓ coraz bardziej rozpowszechniony model rozwoju inkluzyjnego (włączający mieszkańców do współpracy z administracją) ✓ wzrost zainteresowania współpracą w obszarze przygranicznym ✓ nieznanne jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

3.4. Przestrzenie wypoczynku

Do tej kategorii zaliczane są zarówno miejsca, jak i formy, w których spędzają czas turyści i mieszkańcy regionu.

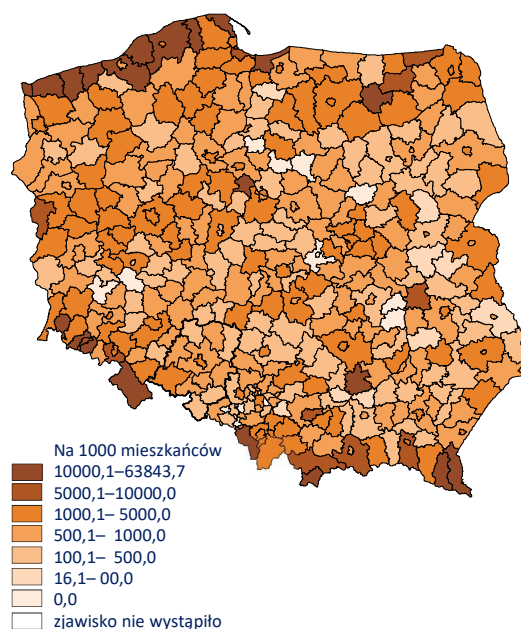
W skali całego województwa tylko powiat nyski zalicza się do 20% powiatów w Polsce o najwyższym wskaźniku liczby miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców¹⁰² (Mapa 28). Z kolei powiaty kędzierzno-kozielski oraz namysłowski są w grupie 20% powiatów w Polsce o najniższej wartości tego wskaźnika. Generalnie podaż miejsc noclegowych pokrywa się z popytem, przy czym powiat głubczycki wydaje się mieć większe możliwości obsługi turystów, niż jest to w rzeczywistości (zaliczany jest do grupy najstabszych w kraju pod względem udzielonych noclegów, podczas gdy oferta miejsc noclegowych jest relatywnie lepsza – Mapa 29). Należy jednak mieć na uwadze, że powyższe dane odnoszą się do wszystkich miejsc noclegowych, w tym sezonowych i wymagających modernizacji. Natomiast wysokiej jakości oferta noclegowa jest skoncentrowana w m. Opolu i powiecie opolskim.

Mapa 28. Miejsca noclegowe w 2018 r.

Źródło: GUS

Mapa 29. Udzielone noclegi w 2018 r.

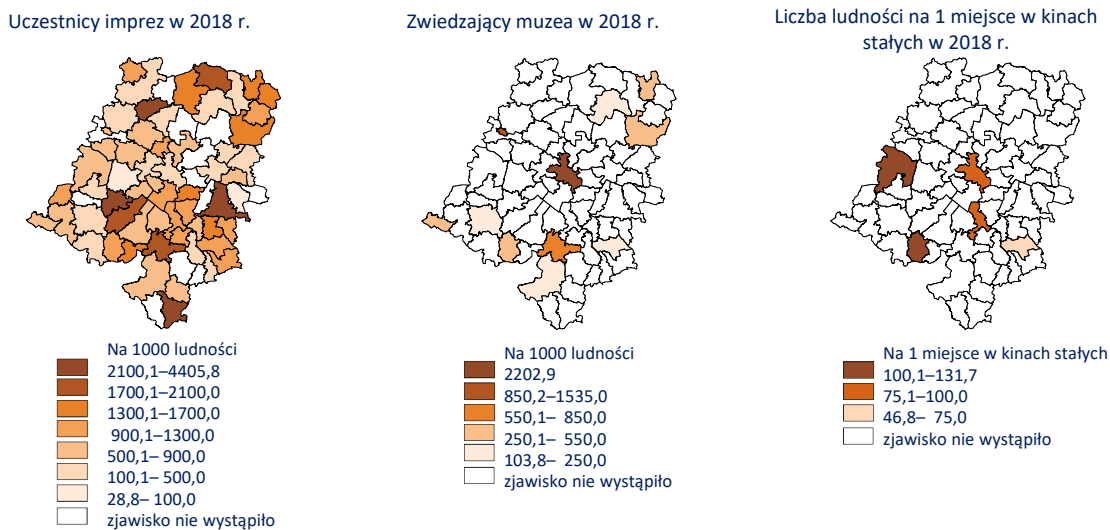
Źródło: GUS

W nawiązaniu do zwiększania atrakcyjności turystycznej gmin, władze lokalne licznych jednostek postulują rozbudowę infrastruktury sportowo-rekreacyjno-kulturowej. Wprawdzie w licznych gminach województwa odbywają się imprezy przyciągające znaczącą liczbę gości w stosunku do liczby mieszkańców gmin (Mapa 30), to w większości gmin w województwie dostęp do miejsc kultury (muzea) i innych miejsc wypoczynku (np. kina) jest ograniczony. Podstawową ofertę kulturalną dla mieszkańców obecnie przygotowują samorządowe instytucje kultury. W przypadku przestrzeni wypoczynkowej kluczową rolę w regionie odgrywa Opole, również jako ważny ośrodek kulturalny w skali kraju oferujący

¹⁰² Powiat nyski z wartością wskaźnika 34,52 uplasował się na 49 pozycji wśród 380 powiatów (w tym miast na prawach powiatu) w Polsce. Na drugiej pozycji w regionie znajduje się m. Opole (11,57), jednak wynik ten daje dopiero 135 miejsce w kraju. Do analizy przedstawionych danych należy jednak podchodzić ostrożnie, gdyż w grupie 20% powiatów w Polsce o najwyższej wartości wskaźnika: liczba miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców, występują bardzo duże rozbieżności – wartości od 435,9 w powiecie nowodworskim (1 miejsce w kraju) do 20,2 w powiecie jaworskim (76 pozycja w kraju).

imprezy o zasięgu ogólnopolskim¹⁰³, na terenie którego funkcjonują instytucje kultury o znaczeniu regionalnym¹⁰⁴.

Mapa 30. Przestrzenie wypoczynku

Źródło: GUS

Na rozwój oferty kulturowej w poszczególnych miejscowościach, mają wpływ działania i lokalizacja instytucji kultury. Istotną wagę dla zachowania dziedzictwa kulturowego ma ratowanie zabytków i propagowanie współpracy z twórcami kultury. W województwie działają również muzea i biblioteki w tym Muzeum Piastów Śląskich w Brzegu, Muzeum Śląska Opolskiego, Muzeum Wsi Opolskiej, Centralne Muzeum Jeńców Wojennych oraz Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej im. E. Smółki w Opolu.

Od wielu lat zmienia się model turystyki i wypoczynku. Współczesna turystyka i rekreacja mają charakter dynamiczny. Często są wyjazdy krótkookresowe, w dużej mierze jednodniowe związane z realizacją m.in. celów poznawczych czy rozrywkowych. Turystyka nie jest ograniczona sezonowością, co powoduje użytkowanie obiektów i terenów turystycznych przez długą część roku. Dodatkowo województwo opolskie, z uwagi na bardzo dobrą dostępność komunikacyjną, jest łatwo dostępne dla mieszkańców Dolnego i Górnego Śląska. Potencjał województwa jest mniejszy w stosunku do otaczających regionów, jednak może stanowić atrakcyjną ofertę dzisiaj (Moszna, Krasiejów, Góra Św. Anny, Paczków-Otmuchów-Nysa, zbiorniki wodne, zróżnicowane tematycznie parki krajobrazowe, muzea) i w przyszłości. Wyznaczone obszary rozwoju turystyki i rekreacji, dają możliwość oferty dłuższego pobytu typu: obszar turawsko-krasiejowsko-anngórski; jesenicko-opawsko-nyski; stobrawski, Borów Niemodlińskich i doliny Odry oraz inne.

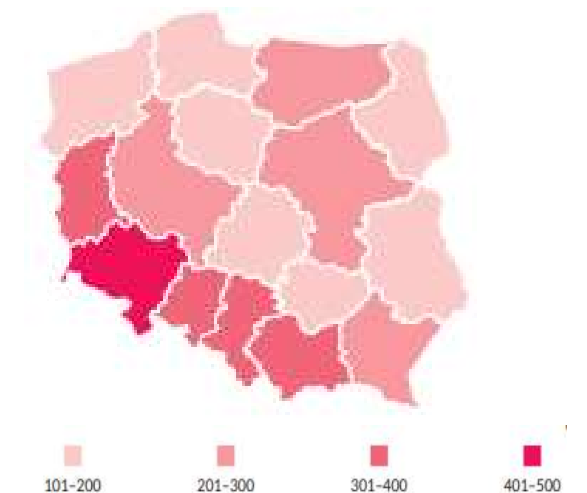
Województwo opolskie ma ograniczone możliwości konkurencji o masowego turystę, dlatego powinno poszukiwać innowacyjnych oraz niszowych produktów i usług w sektorze turystycznym, komplementarnych z działaniami ukierunkowanymi na udostępnienie atrakcyjnych przestrzeni aktywnego wypoczynku dla mieszkańców województwa.

Dodatkowo atrakcyjność kulturową, zwłaszcza w aspekcie rozwoju turystyki, wzmacnia dziedzictwo kulturowe Opolszczyzny, ze szczególnym uwzględnieniem zabytków. Dane w tym zakresie świadczą o tym, że na terenie województwa opolskiego wartości wskaźników dot. liczby obiektów zabytkowych w przeliczeniu na 1000 km² są na wysokim poziomie, a Opolszczyzna należy do regionów o najwyższym

¹⁰³ Głównie Krajowy Festiwal Polskiej Piosenki w Opolu, Międzynarodowy Festiwal DRUM FEST, Dni Opola, Opolskie Lamy.

¹⁰⁴ Teatr im. Jana Kochanowskiego w Opolu oraz Filharmonia Opolska im. Józefa Elsnera w Opolu, Opolski Teatr Lalki i Aktora im. Alojzego Smółki, Narodowe Centrum Polskiej Piosenki, Galeria Sztuki Współczesnej i Miejska Biblioteka Publiczna.

Mapa 31. Liczba zabytków w przeliczeniu na 1000 kilometrów kwadratowych w Polsce wg województw

Źródło: Raport o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce.. 2017

na konieczność podejmowania dalszych działań i inwestycji w infrastrukturę rowerową zmierzających do rozwoju i poprawy jej stanu.

Sytuacja w zakresie sportu w województwie opolskim uległa poprawie pod kątem rozwoju infrastruktury, a liczba osób uczestniczących w aktywnościach sportowych (ćwiczących w klubach) jest większa niż przeciętnie w kraju:

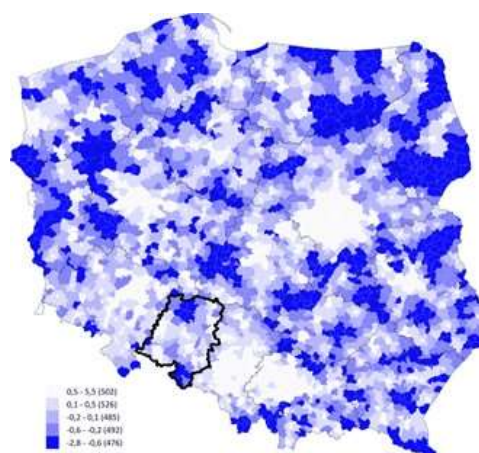
- ✓ ogólnie można przyjąć, że stan infrastruktury sportowej w województwie jest dobry¹⁰⁶, choć w regionie występuje 5 powiatów, które nie posiadają żadnego obiektu lekkoatletycznego (*Obiekty lekkoatletyczne w Polsce...*);
- ✓ wzrastała liczba obiektów sportowych m.in. boisk uniwersalnych - wielozadaniowych oraz do gier małych, hal sportowych, pływalni oraz lodowisk sztucznie mrożonych;
- ✓ wśród mieszkańców regionu widoczne jest zainteresowanie czynnym uprawianiem sportu, które zmierzyć można m.in. poprzez wartość wskaźnika: liczby ćwiczących w klubach sportowych (w 2018 roku było to 31 ćwiczących, przy średniej dla kraju 27 ćwiczących - na 1 tys. mieszkańców);
- ✓ na upowszechnianie i rozwijanie pasji sportowych w regionie mają wpływ również szkoły prowadząc zajęcia sportowe oraz ośrodki kultury, sportu i rekreacji i międzyszkolne ośrodki sportowe, które organizują pozaszkolne zajęcia sportowe.

nasyceniu zabytkami w skali kraju (335 zabytków na 1 tys./km², 3 miejsce w kraju) (*Raport o stanie zachowania...*).

Biorąc pod uwagę czas dojazdu do najbliższego kina i teatru, można jednak wskazać gminy w województwie opolskim, których mieszkańcy mają ograniczony dostęp do oferty kulturalnej – gminy na styku trzech powiatów: namysłowskiego, kluczborskiego oraz opolskiego, a także południowe gminy powiatu głubczyckiego (Mapa 32).

W kontekście możliwości rozwoju turystyki aktywnej należy zauważyć, że choć w województwie opolskim długość ścieżek rowerowych na 10 tys. km² jest nieznacznie niższa niż średnio w Polsce (444,3 km wobec 444,7 km w 2018 r.), to zmiana wartości wskaźnika na przestrzeni lat¹⁰⁵, wskazuje

Mapa 32. Dostępność do kin i teatrów

Źródło: Diagnoza strategiczna województwa opolskiego

¹⁰⁵ Pomimo stosunkowo niedużej różnicy w wartości wskaźnika dla województwa i kraju, widoczne są dysproporcje, na niekorzyść regionu, w przyroście długości ścieżek rowerowych na 10 tys. km² na przestrzeni lat. Wartość wskaźnika dla Polski w 2011 r. wynosiła 184,9 km, w 2018 r. 444,7 km, co oznacza przyrost o 259,8 km. Dane dla regionu wskazują na przyrost o 177,1 km (wzrost z 267,2 km w 2011 r. do 444,3 km w 2018 r.).

¹⁰⁶ Dla przykładu: w 2018 roku wśród obiektów sportowych w województwie dominowały boiska piłkarskie, które stanowiły 43% ogółu obiektów sportowych. Na 10 tys. mieszkańców przypadały średnio 4 takie boiska (średnia dla kraju to 2). Pod tym względem region zajmował 1 miejsce w Polsce.

Stan infrastruktury sportowo-rekreacyjnej w związku z amortyzacją obiektów wymaga ciągłej interwencji publicznej (przebudowa, remonty, modernizacja i rozbudowa). Konieczna jest także intensyfikacja działań na rzecz tworzenia rozwiązań i programów, skierowanych na rozwój kultury fizycznej we wszystkich środowiskach (dzieci i młodzież, seniorzy, kobiety), mających na celu zapobieganie chorobom cywilizacyjnym.

Wniosek strategiczny 15

Województwo opolskie posiada potencjał do rozwoju turystyki. Wsparcie przestrzeni aktywnego wypoczynku, oferty kulturalnej i wyspecjalizowanej turystyki, jako główne kierunki działań regionalnych

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ powiat nyski jako lider w ofercie noclegowej w regionie, zaliczany do czołówki powiatów w Polsce (górne 20%), z kolei oferta noclegowa wysokiej jakości zlokalizowana jest w stolicy województwa i w powiecie opolskim ✓ miejsca i wydarzenia o znaczeniu ponadregionalnym ✓ wielokulturowość i dziedzictwo kulturowe regionu ✓ braki w infrastrukturze kultury (m.in.: kina, muzea, domy kultury, galerie, teatry, biblioteki, sale koncertowe) oraz ograniczona dostępność do „infrastruktury czasu wolnego” ✓ niedostatek kompleksowej oferty turystycznej ✓ wysoki potencjał rozwoju produktu turystycznego	✓ wzrost znaczenia aktywnych form turystyki, pozwalających łączyć ofertę dla turystów z potrzebami i ofertą dla mieszkańców województwa ✓ współpraca na rzecz rozwoju i tworzenia oraz sieciowania innowacyjnych produktów i usług turystycznych ✓ zbyt mała intensywność współpracy instytucji kultury i biznesu uwzględniająca miękkie czynniki lokalizacji wydarzeń, instytucji i podmiotów gospodarczych ✓ nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

3.5. Przestrzenie innowacji

Innowacje

Kluczowym narzędziem do budowania trwałej przewagi konkurencyjnej regionów są i będą innowacje, zatem znane w literaturze przedmiotu *innovative milieu*¹⁰⁷ było jedną z płaszczyzn dyskusji również w kontekście tworzenia polityki rozwoju inteligentnych specjalizacji.

W latach 2011-2019 województwo opolskie należało do tej samej grupy regionów europejskich tzw. „innowatorów o skromnych wynikach”. W 2019 roku jedynie 6 spośród polskich województw i region warszawski stołeczny zaliczonych zostało do wyższej grupy tzw. „umiarkowanych innowatorów”, w tym najwyżej oceniony został region warszawski stołeczny.

W ostatnich latach, zaobserwowano jednak kilka pozytywnych zmian w zakresie budowy potencjału kadrowego i innowacyjnej gospodarki regionu. Wzrósł udział zatrudnionych w sektorze B+R w relacji do osób aktywnych zawodowo oraz zwiększyły się nakłady przedsiębiorstw na działania B+R.

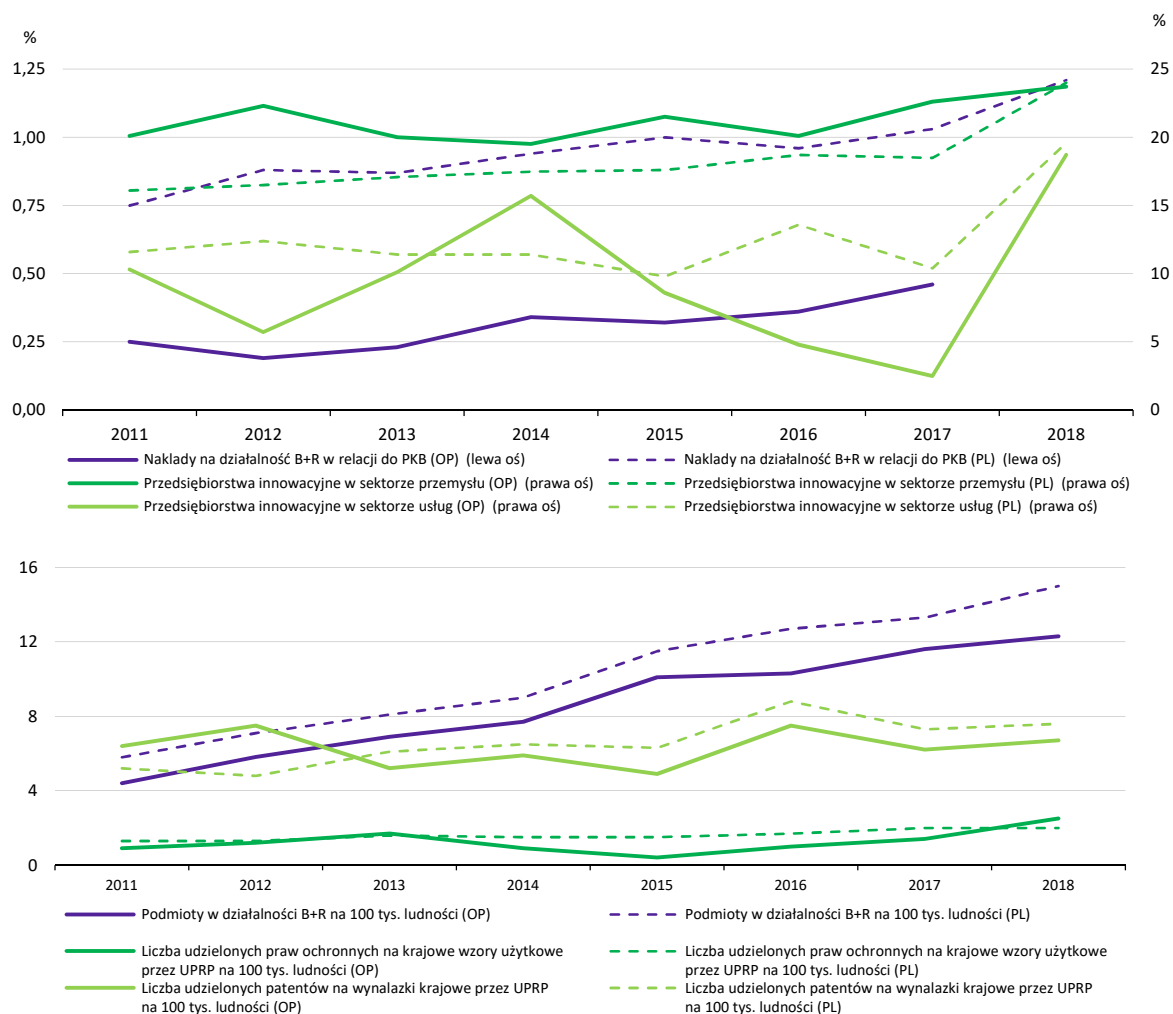
Analizując poziom innowacyjności regionu na tle innych województw warto przywołać wnioski z publikacji *Indeks Millennium 2019. Potencjał Innowacyjności Regionów*.

¹⁰⁷ Koncepcja innowacyjnego środowiska, wprowadzona przez francuskiego regionalistę Ph. Aydalota, źródeł innowacji upatruje nie w przedsiębiorstwie, ale w środowisku (*milieu*), w którym ono funkcjonuje. Idea ta pokazuje terytorialny charakter procesu innowacji, oraz dodatkowo akcentuje znaczenie interakcji zachodzących między podmiotami gospodarczymi, które polegają na wzajemnym uczeniu się oraz szukaniu wspólnie rozwiązań (*Innowacyjność w aspekcie regionalnym...*).

W ogólnym rankingu innowacyjności regionów województwo opolskie zajęło 12 miejsce¹⁰⁸ (spadek o jedno miejsce w stosunku do edycji indeksu z 2018 r., co wynika głównie ze zmniejszenia liczby patentów) (*Indeks Millenium 2019...*).

W 2018 r. województwo opolskie zajmowało 8 pozycję w kraju zarówno w zakresie odsetka wprowadzających innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych (23,7%), jak i pod względem odsetka innowacyjnych przedsiębiorstw usługowych (18,7%) (Wykres 11).

Wykres 11. Wskaźniki środowiska innowacji

Źródło: GUS.

Dość wysoki, i zbliżony do krajowego, odsetek przedsiębiorstw usługowych w 2018 r., poprzedzały jednak dwa lata z niskimi odsetkami, również na tle kraju¹⁰⁹. Należy też podkreślić, że w latach 2011-2018

¹⁰⁸ W tym: 8 miejsce (na 15 możliwych) w zakresie wydajności pracy (co wynika gł. z dużego udziału przetwórstwa przemysłowego oraz energetyki w strukturze gospodarczej regionu) oraz 9 miejsce (na 16 możliwych) pod względem liczby patentów, 9 miejsce (na 12 możliwych) pod względem wydatków na B+R, 13 miejsce (na 15 możliwych) w zakresie edukacji policealnej, 10 miejsce ex aequo z województwem zachodniopomorskim (na 13 możliwych) pod względem pracujących w B+R.

¹⁰⁹ W 2016 i 2017 r. wskaźnik dla Opolskiego przyjmował wartości na poziomie 4,8% i 2,5%, podczas gdy w Polsce, zdecydowanie wyższe, na poziomie 13,6% i 10,4%.

tempo zmiany odsetka innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych w województwie opolskim, pomimo pozytywnego trendu, było niższe (wzrost o 3,63 pkt. proc.) od średniej zmiany w kraju (wzrost o 7,9 pkt. proc.; średnią krajową wynoszącą 24%, przekroczyło 8 regionów). Odwrotna sytuacja miała miejsce w przypadku innowacyjnych przedsiębiorstw usługowych. W tożsamym okresie Opolszczyzna, podobnie jak 7 innych województw, odnotowało wyższą zmianę odsetka tych przedsiębiorstw, aniżeli średnio w kraju (zmiany na poziomie odpowiednio: 8,4 pkt. proc. i 8 pkt. proc.)¹¹⁰.

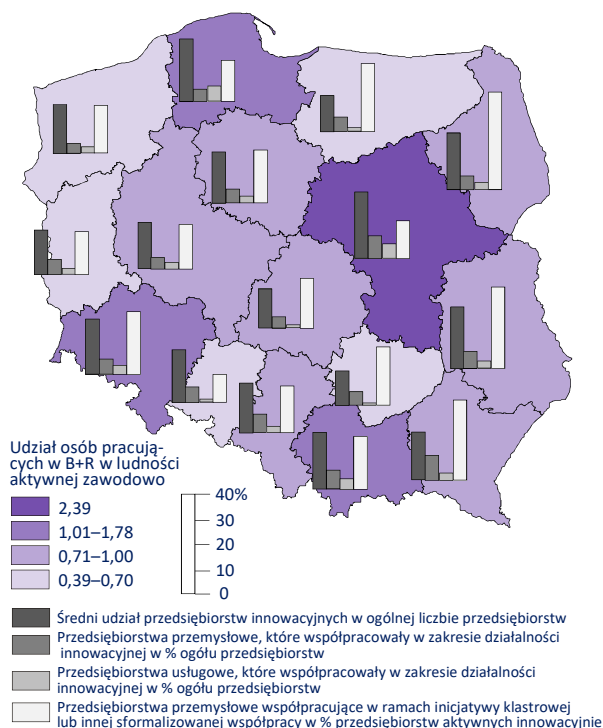
W latach 2011-2018 r. stały trend wzrostowy w woj. opolskim, podobnie jak w kraju, wykazywał wskaźnik liczby podmiotów prowadzących działalność B+R na 100 tys. mieszkańców. Niemniej jednak w każdym roku był on niższy niż średnio w kraju.

W 2017 roku nakłady na działalność B+R w relacji do PKB (ceny bieżące, w %) były na niskim poziomie w skali kraju. Przy ogólnie niskich nakładach na działalność innowacyjną (w relacji do PKB i na 1 osobę aktywną zawodowo) oraz niskim udziale osób pracujących w B+R w ludności aktywnej zawodowo (w 2018 r. 0,55%, wobec 1,19% kraju) - pomimo wzrostu w stosunku do 2016 r., przedsiębiorstwa przemysłowe regionu wykazują stosunkowo wysoką skłonność do współpracy w zakresie działalności innowacyjnej, czego nie można powiedzieć o firmach usługowych (Mapa 33).

W regionie w latach 2011-2018 nieznacznie poprawiła się sytuacja w zakresie wskaźnika udzielonych patentów na wynalazki krajowe przez Urząd Patentowy RP (w przeliczeniu na 100 tys. mieszkańców), a progres zanotowano także w przypadku liczby udzielanych praw ochronnych na krajowe wzory użytkowe (wskaźnik przeliczany na 100 tys. mieszkańców).

Bardziej pogłębiona diagnoza innowacyjności będzie uwzględniona w ramach trwających prac nad Regionalną Strategią Innowacji po 2020

Mapa 33. Środowisko innowacji – porównanie międzywojewódzkie w 2018 r.

Źródło: GUS

Istotnym elementem środowiska innowacji są firmy ponoszące nakłady na działalność innowacyjną¹¹¹. Próby przełamania tych negatywnych tendencji widoczne są w działaniach realizujących SRWO 2020. Duży nacisk położono na rozwój potencjału sfery B+R i jego współpracę z regionalnym sektorem biznesu¹¹², czemu

¹¹⁰ Wyższą zmianę odsetka innowacyjnych przedsiębiorstw usługowych w opolskim niż średnio kraju odnotowano jeszcze trzykrotnie, w okresie lat 2011-2013, 2011-2014 oraz 2011-2015, z tym że jedynie w latach 2011-2015 zmiana ta była dodatnia i wyniosła 5,4 pkt. proc. (w Polsce -0,2 pkt. proc.).

¹¹¹ Opolskie osiągało wyniki znacznie poniżej średniej krajowej w przypadku nakładów na działalność innowacyjną na 1 osobę aktywną zawodowo (np. 1 299 zł wobec 2128 zł w 2018 r.) oraz w relacji do PKB (np. w 2017 r., 1% wobec 2,07%).

¹¹² Projekt *Opolska Platforma Innowacji*, wzmacniający współpracę między podmiotami poprzez transfer nowoczesnych technologii, produktów i rozwiązań organizacyjnych do firm, instytucji. Projekt *Opolski Program Stażowy Dla Absolwentów*, podnoszący kwalifikacje i doświadczenie zawodowe absolwentów szkół wyższych, jednocześnie pozytywnie wpływając na konkurencyjność firm z branży inteligentnych specjalizacji. Dodatkowo projekty *Kooperacyjne Opolskie - profesjonalne otoczenie biznesu* służyły wypracowaniu zintegrowanego modelu współpracy przedsiębiorstw z IOB.

sprzyjać mają projekty realizowane w ramach pierwszego celu operacyjnego¹¹³. Wiodącym projektem wspierającym powiązania pomiędzy biznesem a regionalnymi instytucjami otoczenia biznesu czy kooperację firm z tej samej branży (od lat samodzielnie inicjujących powstawanie partnerstw, sieci czy klastrów) była *Opolska Platforma Innowacji*¹¹⁴. Działania zainicjowane w ramach OPI były następnie kontynuowane i rozwijane w projekcie *Kooperacyjne Opolskie – profesjonalne otoczenie biznesu*.

Wniosek strategiczny 16

W innowacyjnej gospodarce regionu ważną rolę odgrywa sektor przemysłowy. Istotnym jest dalszy rozwój potencjału badawczo-rozwojowego, zwłaszcza w sektorze usług. celem podniesienia innowacyjności Opolszczyzny

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ brak ogólnodostępnych baz danych, pozwalających ocenić potencjał innowacyjny gmin i powiatów ✓ skoncentrowane i intensywne działania instytucji otoczenia biznesu w regionie przynoszą pozytywne skutki na miarę potencjału województwa ✓ mniejszy odsetek przedsiębiorstw usługowych wprowadzających innowacje w stosunku do firm przemysłowych ✓ bardzo niski poziom zaangażowania opolskich podmiotów we współpracę ponadregionalną i międzynarodową ✓ niskie nakłady na działalność innowacyjną i badawczo-rozwojową w relacji do PKB i na 1 osobę aktywną zawodowo, przy dodatniej dynamice zmian w przypadku nakładów na działalność B+R ✓ niskie w odniesieniu do liczby mieszkańców wartości wskaźników dot. udzielonych patentów oraz praw ochronnych na wzory użytkowe ✓ obserwowany jest wzrost osób pracujących w B+R w ludności aktywnej zawodowo, chociaż nadal należy do jednych z najniższych w kraju ✓ relatywnie wysoka skłonność przedsiębiorstw przemysłowych, w przeciwieństwie do firm usługowych, do współpracy w zakresie działalności innowacyjnej ✓ malejący potencjał ludnościowy Opolszczyzny, w tym starzejące się społeczeństwo i migracja kapitału intelektualnego co wpływa na ograniczenie rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego	✓ wyższy poziom innowacyjności w większości regionów UE, w tym większości województw w Polsce, niż w województwie opolskim ✓ innowacyjność będzie wciąż kluczowym źródłem konkurencyjności najlepszych firm ✓ bardzo duży odsetek podmiotów nieaktywnych innowacyjnie w Polsce, dla których kluczowe bariery wprowadzania innowacji zw. są z wysokimi kosztami innowacji oraz innymi aspektami finansowania¹¹⁵ ✓ polityka naukowo-badawcza państwa ukierunkowana na wzmocnienie głównych ośrodków ✓ nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

¹¹³ 55 projektów, których głównymi beneficjentami były: Park Naukowo – Technologiczny w Opolu, PO, UO, Instytut Ciężkiej Syntezy Organicznej „Błachownia”.

¹¹⁴ Z inicjatywy projektu OPI zorganizowano szkolenia z zakresu budowy marki regionalnej, produktów turystycznych, organizowano regionalne konferencje gospodarcze, szkolenia i warsztaty dla przedsiębiorców m.in. z branży meblarskiej. Beneficjentami projektu były również IOB, klastry i opolskie inkubatory przedsiębiorczości.

¹¹⁵ Wśród przedsiębiorstw przemysłowych było około 80% firm, które nawet nie próbowały podjąć działalności innowacyjnej. Wśród firm usługowych było ich jeszcze więcej – 85%. Większość firm przemysłowych (92%) jak i usługowych (82%) nie była przekonana do wprowadzania innowacji. Około 18% firm przemysłowych i ponad 7% usługowych rozważało wdrożenie innowacji, ale bariery okazały się zbyt wysokie (*Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*); 1/3 mikroprzedsiębiorstw nie podejmuje i nie planuje żadnych inwestycji. Dla większości mikroprzedsiębiorstw główną barierą we wprowadzaniu innowacji są wysokie koszty (*Mikrofirmy pod lupą...*).

Specjalizacje regionalne

W projekcie *Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego do roku 2027*, na chwilę obecną zidentyfikowano 4 inteligentne i 3 potencjalne inteligentne specjalizacje, a także 3 specjalizacje regionalne. Aktualnie wypracowywana nowa architektura regionalnej polityki innowacyjnej różni się od poprzedniej (realizowanej do końca 2020 r.), bowiem wprowadza nowe specjalizacje (np. gospodarka obiegu zamkniętego), a w ramach dotychczas funkcjonujących i nowych specjalizacji wymienia nowe grupy technologii i procesów.

W ramach poszczególnych rodzajów specjalizacji przewidzianych na chwilę obecną, zidentyfikowano następujące grupy technologii i procesów:

1. Specjalizacje inteligentne:

- a) technologie chemiczne (zrównoważone), obejmujące: (1) technologie polimerów, tworzyw sztucznych i gumy, (2) technologie chemikaliów organicznych, (3) technologie chemii gospodarczej, (4) materiały i konstrukcje hybrydowe, w tym wytworzone na bazie surowców odnawialnych, (5) technologie wytwarzania oparte o surowce i materiały o założonej trwałości;
- b) zrównoważone technologie budownictwa i drewna: (1) technologie budownictwa niskoenergetycznego, (2) projektowanie uniwersalne, budownictwo bez barier, wzornictwo, elastyczna zmiana przestrzeni, inteligentne wyposażenie wnętrz, (3) technologie generujące przyjazny mikroklimat w budynkach, (4) technologie materiałów i wyrobów budowlanych, (5) technologie drewna, w tym o przedłużonej trwałości;
- c) technologie przemysłu maszynowego i metalowego: (1) technologie układów napędowych, (2) technologie projektowania i wytwarzania maszyn i urządzeń, (3) technologie metali i ich łączenia;
- d) technologie rolno-spożywcze: (1) technologie produkcji i przetwórstwa rolno-spożywczego, (2) zintegrowany system monitorowania bezpieczeństwa produkcji żywności (uprawa, hodowla), (3) nowe technologie przetwórstwa i logistyki produktów rolno-spożywczych, (4) rolnictwo, ogrodnictwo i sadownictwo precyzyjne (w tym: nawadnianie i nawożenie w zależności od zidentyfikowanych potrzeb);

2. Potencjalne inteligentne specjalizacje:

- a) sektor ITC: (1) zaawansowane systemy samouczące się, (2) technologie oparte na uczeniu maszynowym, (3) systemy oparte na sztucznej inteligencji (AI);
- b) procesy i produkty ochrony zdrowia i życia: (1) produkty ochrony zdrowia, (2) technologie świadczenia usług medycznych na odległość (e-diagnostyka), (3) inteligentny system koordynacji wsparcia senioralnego (aktywność fizyczna, żywienie, integracja społeczna, opieka zdrowotna, rehabilitacja), (4) technologie ochrony środowiska, w tym uzdatniania i odnowy wody;
- c) inteligentne systemy zarządzania mobilnością: (1) procesy organizacji masowego systemu transportu przyjaznego środowisku, (2) infrastruktura zielonej komunikacji, public rapid transport (PRT), (3) zintegrowany przestrzennie regionalny produkt turystyczny;

3. Specjalizacje regionalne:

- a) technologie przemysłu energetycznego (w tym OZE): (1) technologie wytwarzania energii i paliw, (2) technologie silników o podwyższonej sprawności, (3) technologie wysokich napięć, (4) technologie redukcji „zapotrzebowania” na energię, (5) technologie zagospodarowania energii odpadowej;
- b) gospodarka obiegu zamkniętego: (1) odzyskiwanie surowców i recykling odpadów, (2) technologie wytwarzania oparte o odpady i produkty uboczne, (3) technologie mało i bezodpadowe;

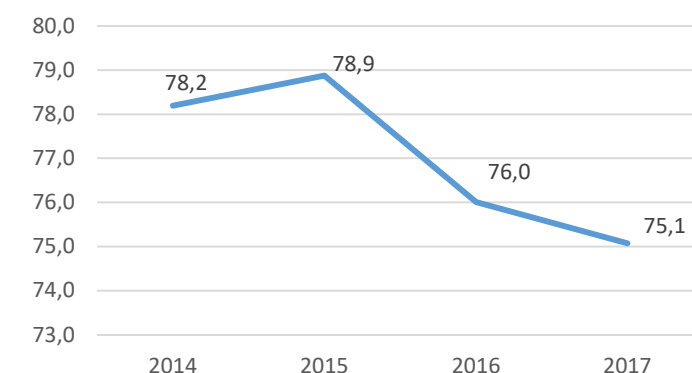
- c) kształcenie oparte na wiedzy o nowych technologiach i innowacjach: (1) zawody przyszłości, (2) opolski model upracticznienia kształcenia, (3) technologie dla inteligentnego rzemiosła.

Biorąc pod uwagę terytorializację specjalizacji inteligentnych wyznaczonych w aktualnej jeszcze *Regionalnej Strategii Województwa Opolskiego do 2020 r.* można powiedzieć, że w zasadzie w każdym powiecie województwa funkcjonują firmy z branż zaliczonych do obszarów tzw. inteligentnych specjalizacji dla województwa opolskiego (zob.coi.opolskie.pl). I tak przykładowo:

- branża chemiczna (specjalizacja: technologie chemiczne zrównoważone) – głównie powiat kędzierzyńsko-kozielski;
- branża spożywcza (specjalizacja: technologie rolno spożywcze) – głównie powiaty południowej części województwa oraz Opole;
- branża metalowa i maszynowa (specjalizacja: technologie przemysłu maszynowego i metalowego) – głównie powiaty środkowej i północnej części regionu (poza powiatem namysłowskim);
- branża meblowa (specjalizacja: zrównoważone technologie budownictwa i drewna) – głównie powiaty: oleski, nyski i namysłowski.

Ze względu na fakt, iż inteligentne specjalizacje powinny opierać się na współpracy nauki (sfery B+R) i biznesu, uczelnie województwa opolskiego powinny w jak największym stopniu realizować ideę „partnerstwa” z przedsiębiorcami. Koncepcja inteligentnych specjalizacji zakładać powinna również internacjonalizację firm, czyli ich wyjście, ekspansję na rynki zagraniczne i współpracę międzynarodową. Analizując branżową strukturę regionalnego eksportu należy wskazać na istotne znaczenie przedsiębiorstw zaliczanych do działów PKD 2007, które wpisują się w aktualne regionalne inteligentne specjalizacje¹¹⁶. Udział tych działów w regionalnym wywozie towarów za granicę w latach 2014-2017 rokrocznie przekraczał 75% (Wykres 12). Udział przychodów netto ze sprzedaży produktów innowacyjnych na eksport w regionie w 2018 r. wynosił 5,4% wobec 4,4% w kraju (korzystniejsze wyniki osiągnęły trzy województwa: lubuskie, małopolskie i śląskie).

Wykres 12. Udział przedsiębiorstw działających w obszarze regionalnych inteligentnych specjalizacji w wartości eksportu ogółem w latach 2014-2017 (PKD 2007, %)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Krajowej Administracji Skarbowej.

Ważnym czynnikiem rozwoju inteligentnych specjalizacji w województwie opolskim są środki ze źródeł europejskich (zarówno RPO WO 2014-2020, jak i Program Operacyjny Innowacyjny Rozwój, PO IR). W ramach wsparcia finansowego z RPO WO 2014-2020 (stan na dzień 31 stycznia 2020 r.) zidentyfikowano łącznie 334 projekty wpisujące się w obszary specjalizacji wskazane w RSI WO do 2020 r., a łączna kwota dofinansowania wyniosła 341 331 733,71¹¹⁷. Blisko o połowę większe dofinansowanie z UE na

¹¹⁶ Regionalne inteligentne specjalizacje zostały przypisane do działów PKD 2007 o numerach: 01, 10, 11, 16, 17, 20, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 35, 41, 42, 43, 71, 72.

¹¹⁷ Najwięcej projektów realizowano w ramach specjalizacji: procesy i produkty ochrony zdrowia i środowiska - 91 projektów, zrównoważone technologie budownictwa i drewna - 85 projektów, technologie przemysłu maszynowego i metalowego - 79 projektów (*Informacja nt. Regionalnej Strategii Innowacji...*). Największą koncentrację firm z obszaru specjalizacji RSI WO do

poziomie 554 849 614,15 PLN, zidentyfikowano w przypadku krajowego PO IR, gdzie realizowanych było 106 projektów z terenu województwa opolskiego wpisujących się w cele RSI WO 2020¹¹⁸.

Potencjały przemysłowe powiatów powinny być rozpatrywane w szerszym kontekście, nie tylko przez pryzmat inteligentnych specjalizacji, ale także zidentyfikowanych w procesie przedsiębiorczego odkrywania obszarów o potencjale rozwojowym, które można by uznać za unikatowe specjalizacje regionalne. Ze względu na ogólnie niski poziom innowacyjności regionu, wsparcie jej powinno mieć charakter rozproszony interwencji.

Wniosek strategiczny 17

Inteligentne specjalizacje są w centrum uwagi polityki krajowej i unijnej. W procesie budowania pozycji konkurencyjnej Opolszczyzny ważne będzie wzmacnianie inteligentnych i regionalnych specjalizacji

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ „specjalizacje” przemysłowe poszczególnych powiatów ✓ poszukiwanie „nisz rozwojowych” unikatowych dla regionu ✓ niewielka liczba realizowanych projektów innowacyjnych w powiatach: brzeskim i namysłowskim (w ramach RPO WO 2014-2020) oraz prudnickim, namysłowskim i głubczyckim (w ramach PO IR) ✓ trwające obecnie prace nad przygotowaniem Regionalnej Strategii Innowacji po 2020 roku	✓ presja polityki krajowej na inteligentne specjalizacje, Krajowa Inteligentna Specjalizacja ✓ dość rozpowszechnione w kraju inteligentne specjalizacje dot. żywności, jakości życia, także budownictwa ✓ konieczność wypracowania mechanizmu cyklicznego przekazywania danych z instytucji centralnych i regionów w celu ustandaryzowania procesu monitorowania RSI/KIS ✓ nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

3.6. Przestrzenie inwestycji

Od lat preferencje lokalizacyjne inwestorów zagranicznych są dość stabilne, a funkcjonowanie w Polsce Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE) należy rozpatrywać raczej w kontekście polityki przemysłowej, nie regionalnej.

We wschodnich powiatach województwa zainwestowano znaczący kapitał zagraniczny (w przeliczeniu na mieszkańca) (Mapa 34). Ponadto województwo opolskie, podobnie jak inne zachodnie regiony kraju postrzegane jest jako bardziej atrakcyjne dla kapitału zagranicznego, niż np. Polska wschodnia. W okresie 2011-2018 wartość zaangażowanego kapitału zagranicznego ogółem wzrosła o 46,9% (średnio w kraju o 23,7%), natomiast w przeliczeniu na 1 mieszkańca w wieku produkcyjnym o 59,3% (o 31,6%).

Jednocześnie również na Opolszczyźnie widoczne są procesy zakładania i przenoszenia firm z udziałem kapitału zagranicznego. Uwzględniając wielkość i potencjał ludnościowy i gospodarczy, można uznać, że województwo opolskie od lat zajmuje dość wysoką pozycję w kategorii atrakcyjności inwestycyjnej dla inwestorów zagranicznych. Region zajmuje od kilku lat 9 lokatę, zazwyczaj przed województwem kujawsko-pomorskim i lubuskim. Na wskaźnik atrakcyjności inwestycyjnej wpływ wywierają różne elementy składowe wskaźnika końcowego.

2020, nastąpiła w Opolu (130 projektów), powiecie opolskim (51 projektów) oraz nyskim (46 projektów) (*Realizacja programów na lata 2014-2020: Umowy według miejsc realizacji i innych kategorii, stan na 31 stycznia 2020 roku* - na podstawie danych z Centralnego Systemu Teleinformatycznego SL2014).

¹¹⁸ Największa koncentracja projektów PO IR (ponad 44% wszystkich projektów) była w Opolu (26 projektów) i powiecie kędzierzyńsko-kozielskim (21 projektów) (*Informacja nt. Regionalnej Strategii Innowacji...*).

Zestawienia statystyk wojewódzkich prowadzą np. do stwierdzenia, że Opolszczyzna plasuje się na wysokich lokatach w ocenie dostępności komunikacyjnej, infrastruktury gospodarczej, najslabiej zaś wypada w ocenie infrastruktury społecznej i wielkości rynku zbytu (*Atrakcyjność inwestycyjna województw...* i *Atrakcyjność inwestycyjna Regionów...*)¹¹⁹.

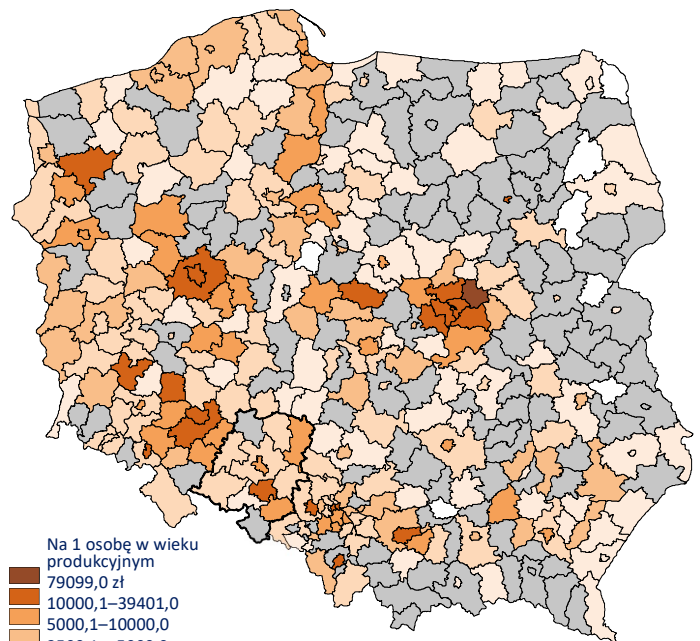
Znacznie bardziej przydatne wydają się oceny wewnętrznego zróżnicowania potencjału do przyciągania inwestorów zagranicznych. W tym przypadku miasto Opole plasuje się w grupie najbardziej atrakcyjnych powiatów w Polsce. Ponadto tylko trzy powiaty otrzymują ocenę atrakcyjności C (powyżej średniej), i są to: krapkowicki, kędzierzyńsko-kozielski oraz brzeski. Graniczące z Opolszczyzną powiaty województw dolnośląskiego, wielkopolskiego, łódzkiego i śląskiego również zaliczane są powyżej do klasy C atrakcyjności inwestycyjnej.

Zmiana tej „statystycznej” pozycji regionu jest trudna, choć podejmowane działania przynoszą wymierne i widoczne w skali województwa efekty. W ramach podwyższenia poziomu konkurencyjności oraz innowacyjności gospodarki, Centrum Obsługi Inwestora i Eksportera w imieniu Samorządu Województwa Opolskiego podjęło szereg przedsięwzięć mających na celu przyciągnięcie i lokowanie nowych inwestycji¹²⁰. Rola COLiE nie ograniczała się wyłącznie

do pozyskiwania nowych przedsiębiorców, dbając również o dobry klimat poinwestycyjny. Centrum zajmowało się dalszą opieką inwestorów, między innymi udzielając porad prawnych i statystycznych,

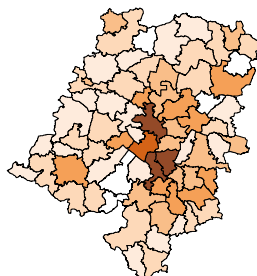
Mapa 34. Aktywność inwestorów zagranicznych

Kapitał zagraniczny w 2018 r.

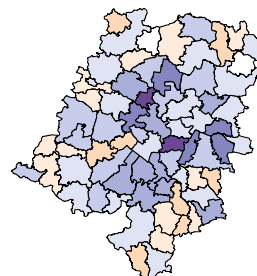

Spółki z udziałem kapitału zagranicznego w 2018 r.

Zmiana liczby spółek z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2010–2018

Na 1000 podmiotów w REGON

Na 1000 podmiotów w REGON

Źródło: GUS

¹¹⁹ Uwaga: oceny regionów w poszczególnych kategoriach są dość dyskusyjne, zależą od przyjętych wskaźników, będących często subiektywnym wyborem autora rankingu lub warunkowanych dostępnością danych.

¹²⁰ Konkurs *Grunt na medal* organizowany przy współpracy z PAiHem, promujący najlepiej przygotowane grunty pod inwestycję w poszczególnych regionach. COLiE zajmowało się promocją w regionie, zbieraniem danych, przygotowaniem gmin oraz organizacją pracy komisji konkursowej. Lokalizacja z wysoką notą komisji konkursowej gwarantuje jej skuteczniejszą promocję oraz zwiększa prawdopodobieństwo sukcesu w pozyskiwaniu inwestorów.

wyszukiwaniem terenów, obiektów czy koordynowaniem spotkań pomiędzy inwestorami a partnerami biznesowymi.

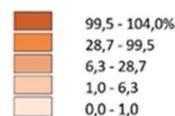
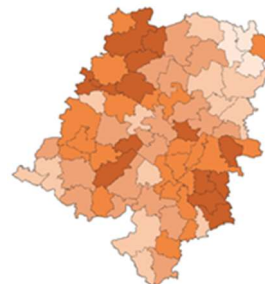
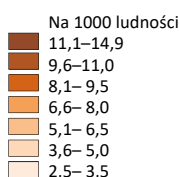
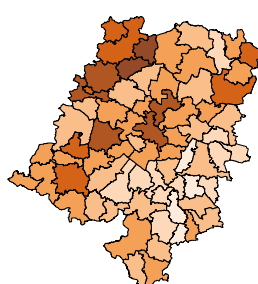
Z każdym rokiem systematycznie rosła powierzchnia terenów objętych specjalną strefą ekonomiczną, sprzyjającą zwiększeniu zainteresowania województwem jako miejscem do inwestowania, tworzenia nowych, innowacyjnych przedsiębiorstw, które gwarantują nowe miejsca pracy na regionalnym rynku. Należy jednak podkreślić, że w tym zakresie zmieniły się uwarunkowania prawne, których konsekwencje są trudne do oszacowania (należy jednak założyć, że skoro wdrażane będzie hasło: „cała Polska strefą ekonomiczną”, to relatywnie stracą na takim podejściu gminy, które już strefę zorganizowały).

Warto podkreślić, że generalnie Opole i jego otoczenie, a także zachodnia część województwa charakteryzuje się wyższym, niż w pozostałych częściach regionu, wskaźnikiem liczby podmiotów nowo zarejestrowanych w rejestrze Regon na 1000 mieszkańców, chociaż cały region w 2018 roku miał najniższy wskaźnik na tle kraju (Mapa 35). Jest to częściowo skorelowane z aktywnością władz lokalnych w zakresie przygotowania MPZP, przy czym widoczne są również takie gminy, w których pomimo dobrego przygotowania w zakresie planów, wskaźniki przedsiębiorczości są niskie.

Mapa 35. Aktywność przedsiębiorców i władz lokalnych

Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON w 2018 r.

MPZP jako % pow. ogółem (2018)

Źródło: GUS

Wniosek strategiczny 18

Województwo opolskie jest regionem stosunkowo atrakcyjnym dla inwestorów. Należy wzmacniać regionalny system przyciągania oraz lokowania inwestycji zarówno zagranicznych, jak i krajowych

Wymiar wewnątrzwojewódzki	Wymiar relacji zewnętrznych
✓ Opole jako centrum atrakcyjności inwestycyjnej oraz miejsce instytucji zajmujących się profesjonalną obsługą inwestorów ✓ wysokie nasycenie kapitałem zagranicznym w Opolu i we wschodniej części województwa ✓ wyższa aktywność gospodarcza (nowe podmioty) w zachodniej części regionu ✓ region w grupie województw postrzeganych jako atrakcyjne dla kapitału zagranicznego ✓ znaczny areał terenów inwestycyjnych w SSE ✓ znaczny stopień pokrycia terenu województwa MPZP ✓ trwające obecnie prace nad przygotowaniem <i>Regionalnej Strategii Innowacji do 2030 roku</i>	✓ bardzo silna presja ogólnopolska metropolii warszawskiej (siedziby spółek) ✓ bardzo silna konkurencja ze strony aglomeracji wrocławskiej i konurbacji górnośląskiej ✓ w rankingach atrakcyjności małe regiony nie plasują się w czołówce zestawień ✓ nieznanne jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego

4. W kierunku terytorializacji polityki rozwoju

4.1. Położenie przygraniczne

Województwo opolskie w większym zakresie powinno wykorzystywać potencjał swojego położenia, jakim jest sąsiedztwo Republiki Czeskiej¹²¹. Obszar przygraniczny obejmuje powiaty: głubczycki, nyski i prudnicki. Sieć powiązań transgranicznych pod względem społeczno-gospodarczym, infrastrukturalnym, jak i ekologicznym jest dodatkowo wzmacniana poprzez środki europejskie.

W ramach Programu Współpracy Terytorialnej INTERREG V-A Republika Czeska – Polska (łącznie budżet ponad 226 mln euro) uczestniczy całe województwo opolskie (większość środków tego Programu przeznaczona jest na wsparcie obiektów zbiorowego zakwaterowania, ale również wspierana jest m.in. współpraca instytucjonalna). W przypadku RPO WO 2014-2020 dodatkowo w ramach przyjętego podejścia terytorialnego wyodrębniono przygraniczne obszary strategicznej interwencji, w ramach których wspierane było: większe zastosowanie innowacji oraz zapewnienie lepszych warunków do rozwoju MSP, czy zwiększenie dostępności zasobów kulturowych regionu.

Zakończona w II kwartale 2019 roku „Ewaluacja mid-term RPO WO 2014-2020...” potwierdza trafność i skuteczność przyjętego podejścia terytorialnego, jednocześnie wskazuje na potrzebę kontynuowania wsparcia przygranicza, a nawet poszerzenia zakresu wsparcia w przyszłej perspektywie finansowej, ze względu na nadal widoczne deficyty rozwojowe tych obszarów.

Według danych z II kwartału 2018 roku na ruch na granicach z Czechami przypadało prawie 25% ruchu generowanego przez granice lądowe (drugie miejsce za granicą z Niemcami – nieco ponad 47%). Ruch na granicy z Czechami jest dość specyficzny w porównaniu z innymi granicami lądowymi, gdyż:

- ✓ w strukturze przyjeżdżających do Polski cudzoziemców najwyższy odsetek stanowią ci, którzy mieszkają do 30 km od granicy i jednocześnie najwięcej z przyjeżdżających robi zakupy w odległości do 30 km od granicy – oznacza to, wykształcony lokalny charakter granicy polsko-czeskiej;
- ✓ charakter ten potwierdza się również w przypadku aktywności Polaków, którzy także w największej części mieszkają do 30 km od granicy i w takiej odległości realizują zakupy w Czechach (wyższe odsetki udziału zakupów w odległości do 30 km od granicy występują w przypadku granic z Rosją, Ukrainą i Białorusią);
- ✓ średnie wydatki ponoszone przez cudzoziemców w Polsce, przekraczających granice z Czechami są zdecydowanie najniższe (276 zł wobec średnich wydatków cudzoziemców przekraczających granice lądowe w Polsce na poziomie 501 zł) i stosunek średnich wydatków cudzoziemców do średnich wydatków Polaków poza granicami jest najbardziej zbliżony – 237 zł, przy średnich wydatkach ogółem Polaków – 340 zł).

Wniosek strategiczny w zakresie położenia przygranicznego, ze względu na rozproszenie danych odnoszących się do obszarów terytorialnych przygranicza na poziomie wymiarów i przestrzeni opisywanych w diagnozie, zostanie uwzględniony w ostatniej części diagnozy dot. terytorializacji obszarów wsparcia.

¹²¹ Przede wszystkim sąsiedztwo z krajem morawsko-śląskim (o charakterze metropolitalnym - Ostrawa) i ołomunieckim, charakteryzującym się podobnym do województwa opolskiego potencjałem rozwojowym.

4.2. Strefy rozwoju

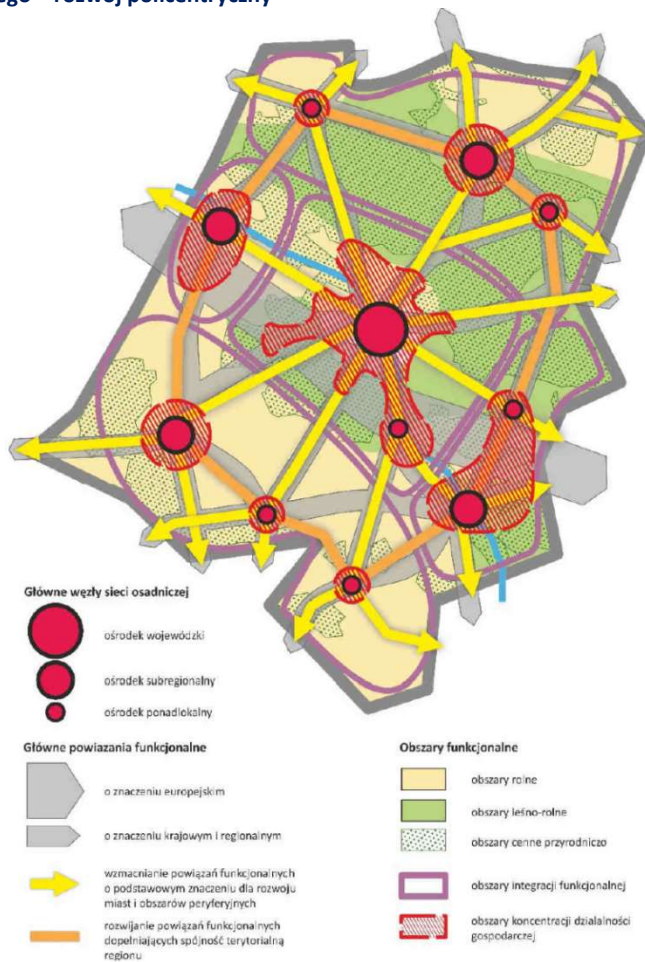
Zgodnie z koncepcją rozwoju przestrzennego, określoną w Planie zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego (PZPWO 2019), procesy rozwojowe powinny koncentrować się w 5 strefach (obszarach integracji funkcjonalnej - Mapa 36).

Próba aktywizacji przestrzennej wszystkich pięciu stref województwa może napotykać liczne problemy, ale również wymaga indywidualnego podejścia. Czynnikiem, który należy wykorzystać w przyszłym definiowaniu celów i kierunków interwencji w regionie, jest doświadczenie współpracy JST, które już w perspektywie 2014-2020 oddolnie zawiązywały partnerstwa subregionalne.

Na etapie syntetycznych wskazówek strategicznych można wymienić następujące zagadnienia dotyczące polityki rozwoju prowadzonej przez samorząd województwa¹²²:

1. **Aglomeracja Opola** – jest niekwestionowanym centrum rozwoju regionu, z korzystnym położeniem jako regionalne centrum usług, jednak jednocześnie leży na linii łączącej duże układy metropolitalne. To położenie „w cieniu” metropolii daje pewne szanse dyskutowania przewag lokalizacyjnych, jednak wymaga również wzmożonej aktywności konkurencyjnej (Mapa 36). Ze względu na zaniechanie polityki ukierunkowanej na specyficzne potrzeby konkretnych aglomeracji (wszystkie miasta wojewódzkie) prawdopodobnie samorządy lokalne aglomeracji opolskiej oraz firmy i inne organizacje będą musiały konkurować o czynniki rozwoju nie tylko w sensie konkurencji rynkowej, ale również w zakresie interwencji publicznej.

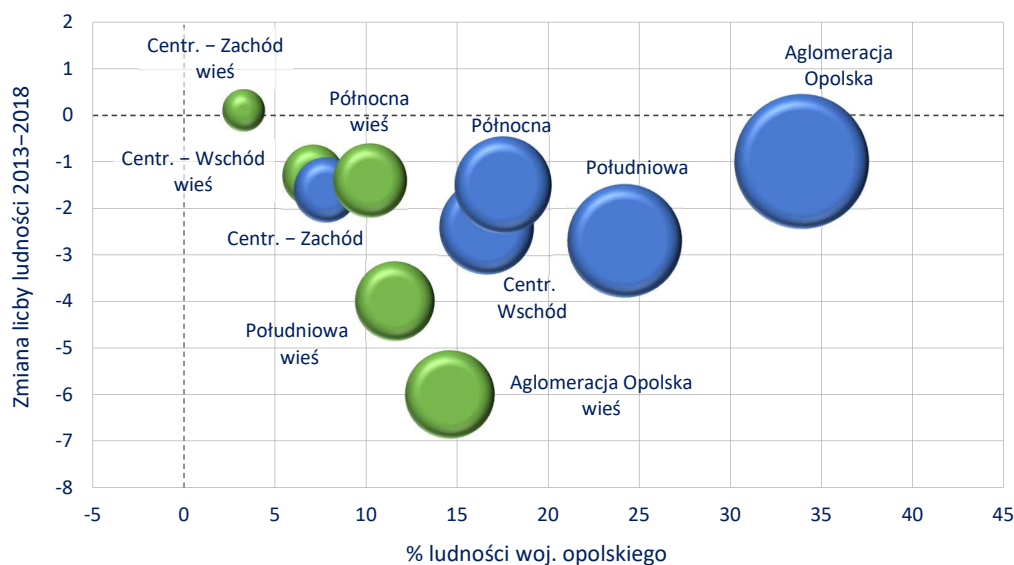
Mapa 36. Model zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego – rozwój policentryczny

Źródło: Tabor i in. 2018, s. 111

¹²² W dalszej części wykorzystano trzy ujęcia analityczne obrazujące w sposób syntetyczny sytuację w analizowanych strefach. Do analiz wykorzystano dane na temat liczby ludności (obrazujące kluczowy potencjał rozwojowy), dochodów własnych gmin (wskaźnik syntetycznie obrazujący zamożność w ujęciu jednostek lokalnych) i pozyskanych przez urzędy gmin środków europejskich (obrazuje kierunki interwencji polityk publicznych i aktywność i skuteczność gmin w zabieganiu o środki zewnętrzne).

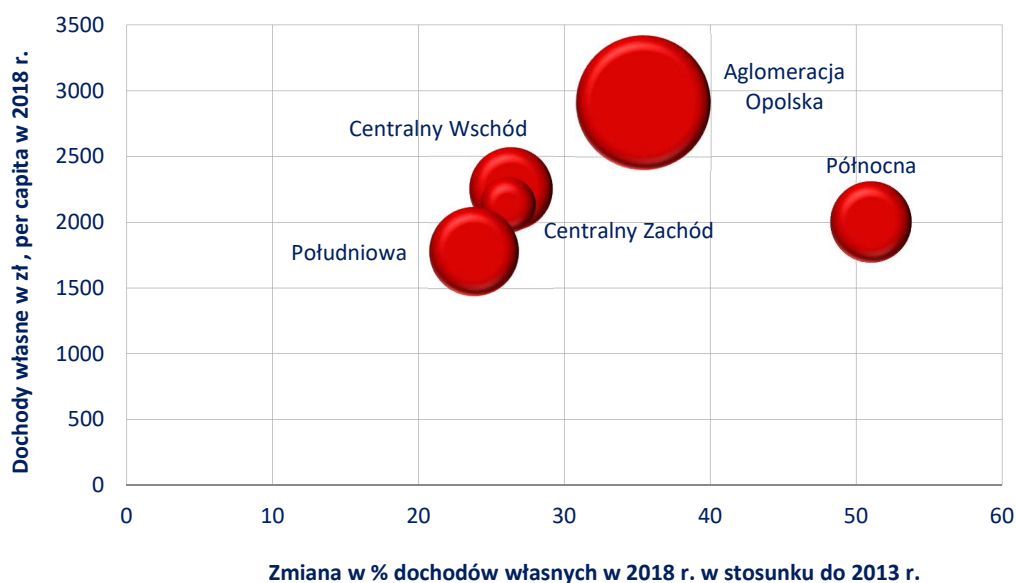
Wykres 13. Strefy rozwoju – ludność

Uwaga: (A) wielkość koła proporcjonalna do liczby ludności w 2018 r.

Źródło: GUS

Wykres 14. Strefy rozwoju – zamożność

Uwaga: (A) wielkość koła proporcjonalna do wartości dochodów własnych gmin w 2018 r.

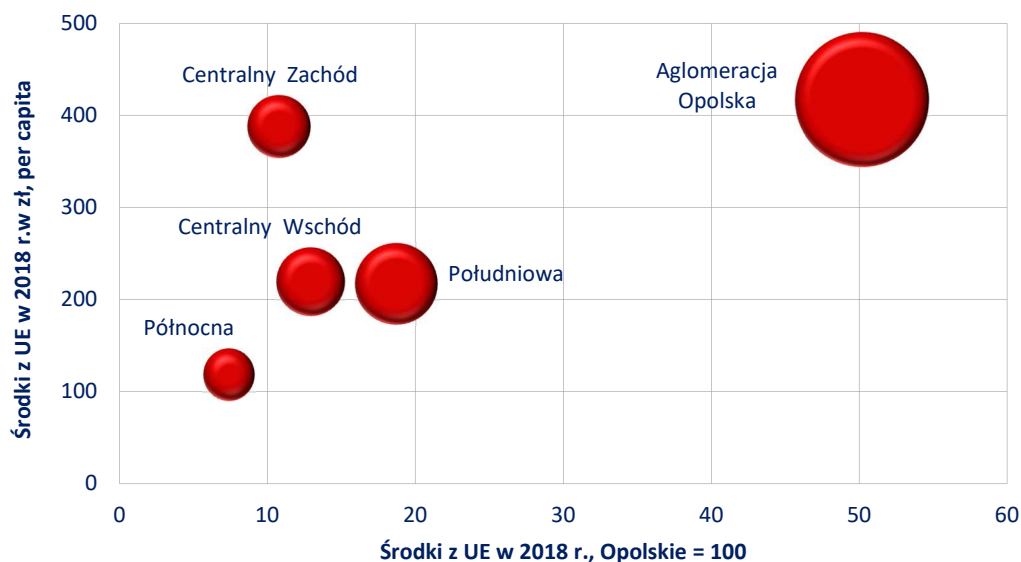
Źródło: GUS

2. **Strefa centralna zachodnia** – potencjał ludnościowy tej strefy jest znacznie mniejszy, niż pozostałych stref (Wykres 13). Ponadto oddziaływanie Brzegu na otoczenie pozwoliło wskazać obszar funkcjonalny, który nie obejmuje tylko jednej gminy położonej w tej strefie (gm. Grodków). Rozwój potencjału gospodarczego Brzegu na pewno będzie determinowany siłami oddziaływania na linii Wrocław – Opole, a połączenie tego miasta z Nysą traktowane jest jako dopełniające w stosunku do głównych kierunków rozwojowych. Mając na uwadze dotychczasową pozycję tej części regionu w zabieganiu o środki UE, można założyć, że próba wzmocnienia relacji Nysa – Brzeg,

a przez to rozwój funkcji Brzegu w kierunku południowym, powinna wpisywać się w model policentryczności;

3. **Strefa centralna wschodnia** – ta część województwa poddawana jest dość silnym procesom depopulacji w ostatnim okresie (Wykres 13), z jednoczesną silną tendencją wzrostu zamożności gmin tworzących ten obszar. Różnorodność potencjałów tej strefy (przyrodnicze, gospodarcze) oraz słabość w pozyskiwaniu środków z UE (Wykres 15) pozwalają postawić dalsze pytanie na temat przyczyny takiego stanu;
4. **Strefa południowa** – bez wątpienia jest to strefa najbardziej problemowa, zarówno ze względu na procesy depopulacyjne, jak i poziom zamożności (szczególnie gminy wiejskie), a także wykorzystywanie środków z funduszy europejskich (w tym przypadku akurat gminy wiejskie uzyskują relatywnie dobry wynik per capita). Problemem tej strefy jest „rozrywanie jej” przez budowanie relacji z Opolem, gdy jednocześnie główne miasto tej strefy – Nysa położona jest w skrajnej części strefy. Trudno jest zakładać, że planowane powiązania dopełniające rozwój funkcji (na linii Nysa – Prudnik – Głubczyce) będą ważniejsze niż relacje tych ośrodków z Opolem, jednak utrzymanie spójności komunikacyjnej tej strefy powinno być traktowane jako dodatkowy impuls do rozwoju oferty biznesowej (w tym turystycznej), w tym wykorzystania przygranicznego obszaru;
5. **Strefa północna** – ta część województwa opolskiego poddawana jest relatywnie słabej presji depopulacyjnej. Należy zwrócić uwagę na fakt, że gminy wiejskie tej strefy również wykazują relatywnie najmniejsze ubytki ludności w porównaniu z innymi gminami wiejskimi w strefie centralnej wschodniej i południowej. Gminy strefy północnej charakteryzują się wciąż przeciętną w skali województwa zamożnością, ale dynamika wzrostu dochodów własnych jest zdecydowanie wysoka, w porównaniu z innymi strefami (dotyczy to w szczególności gmin wiejskich, które w porównaniu z podobnymi gminami innych stref dokonują wyraźnego postępu). W końcu strefa północna jest największym beneficjentem środków europejskich w latach 2013-2017.

Wykres 15. Strefy rozwoju – środki UE

Uwaga: (A) wielkość koła proporcjonalna do wartości środków z UE w 2018 r.; (B) Dotacje przekazane w ramach płatności z budżetu środków europejskich (\$200 i \$620 oraz od 2015 r. \$205 i \$625).

Źródło: GUS

4.3. Obszary strategicznej interwencji

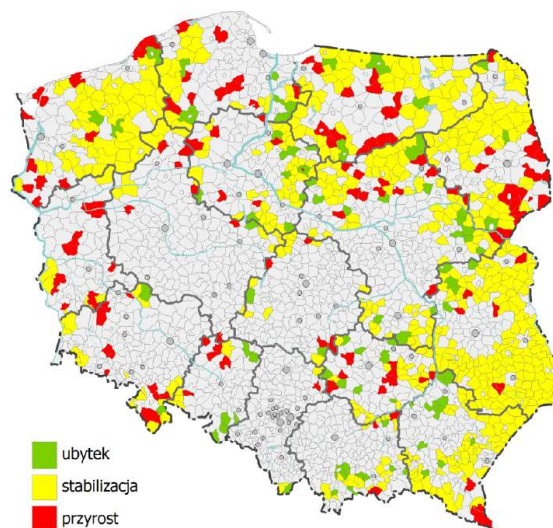
Omówione w poprzedniej części strefy rozwoju stanowią dobry punkt wyjścia do dyskusji o obszarach strategicznej interwencji (OSI), ponieważ uwzględniają występowanie i oddziaływanie ośrodka regionalnego oraz ośrodków subregionalnych, a także wskazują zróżnicowane uwarunkowania terenów rolniczych. W kontekście przyszłej Strategii należy rozważyć dwa rodzaje OSI, które mają być wspierane z poziomu regionalnego:

1. OSI obligatoryjne ze względu na zapisy KSRR 2030¹²³;
2. OSI „regionalne” zidentyfikowane na podstawie diagnozy potrzeb i wskazane przez Zarząd Województwa Opolskiego.

Na tej podstawie można rekomendować dalszą dyskusję nad następującymi typami OSI:

1. **Obszary zagrożone trwałą marginalizacją** (Mapa 37) – na terenie województwa opolskiego są to gminy zaliczone do podkategorii „tracące funkcje społeczne” i po aktualizacji są to gminy: Baborów, Branice, Cisek, Domaszowice, Gorzów Śląski, Kamiennik, Murów, Otmuchów, Paczków, Pakosławice, Pawłowiczki, Radłów, Świerczów, Wilków, Wołczyn.
2. **Miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze**, w tym punkcie KSRR 2030 wskazuje następujące miasta: Brzeg, Namysłów, Nysa, Kędzierzyn-Koźle, Kluczbork, Krapkowice, Strzelce Opolskie i Prudnik (należy podkreślić, że w tej klasyfikacji nie znalazły się dwa ważne ośrodki miejskie: Głubczyce i Olesno).

Mapa 37. Obszary problemowe według danych obrazujących stan rozwoju z końca 2014 i 2018 r.

Źródło: Aktualizacja delimitacji...

W gronie regionalnych Obszarów Strategicznej Interwencji należy wyróżnić w pierwszej kolejności, jako te, które na pewno powinny otrzymać ukierunkowaną interwencję w ramach polityki rozwoju:

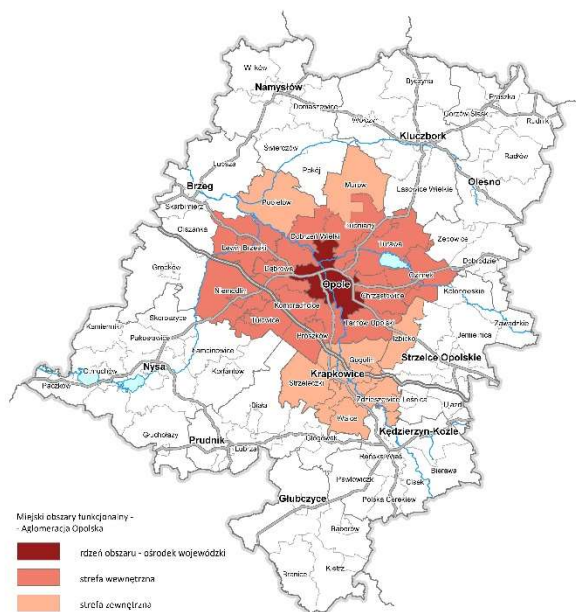
¹²³ KSRR 2030 przedstawia możliwe dwa warianty wdrażania Programu 2020+: wariant I - gdzie zasięgiem Programu objęte są obszary zagrożone trwałą marginalizacją i miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze na obszarze całego kraju, wariant II - obejmujący Programem tylko obszar największej kumulacji zjawisk niepożądanych, zakreślony niebieską linią (Mapa 37). Decyzja co do wyboru wariantu zasięgu terytorialnego Programu zostanie podjęta w toku programowania interwencji z polityki spójności UE na lata 2021-2027. KSRR, w przypadku wariantu II wskazuje zwłaszcza obszary rozlokowane w Polsce północnej i wschodniej, jako jedyne konkretne terytoria, do których adresowane są instrumenty polityki krajowej. Województwo opolskie, pomimo wskazania na jego terenie obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją i miast tracących funkcje społeczno-gospodarcze, nie zostało objęte granicami przyszłego „Programu 2020+” stanowiącego zasadniczy obszar oddziaływania polityki regionalnej państwa. W takim zarysie przyszłej interwencji terytorialnej uzasadniona wydaje się hipoteza, iż województwo opolskie nie stanowi większego wyzwania rozwojowego z punktu widzenia polityki regionalnej.

1. **Potencjalny OSI: Aglomeracja Opolska** (Mapa 38) nie wydaje się mieć większego potencjału rozwojowego w zakresie powiększenia swojej powierzchni, zatem kluczowe będą działania podnoszące jakość wewnętrzną tego obszaru oraz wzmocnienie funkcji metropolitalnych stolicy województwa;

2. **Potencjalny OSI: Ośrodki Subregionalne** (Mapa 39) wyznaczone są adekwatnie do potencjału społeczno-gospodarczego każdego z tych ośrodków, jednak warto – w kontekście strategii – wskazać stan docelowy, lub jednoznacznie stwierdzić, że są to obszary wspierane „do roku 2030”. Jednak takie podejście byłoby mało kreatywne, a potrzeba oddziaływania np. w kształtowaniu powiązań funkcjonalnych musi wywołać realne zmiany w przestrzeni. W tym miejscu jeszcze raz warto zwrócić uwagę na obszar funkcjonalny Brzegu, który obecnie odzwierciedla tezę o korzyściach wynikających z bliskości autostrady i jednocześnie tezę, iż autostrada może wywoływać efekt tunelowy¹²⁴ (gm. Grodków);

3. **Potencjalny OSI: „Pas południowy”** (Mapa 40) – w tym obszarze powinny być wykorzystane dotychczasowe doświadczenia współpracy, a dodatkowo wymaga on szczególnej interwencji ze względu na procesy depopulacyjne wyjątkowe nawet w skali województwa opolskiego.

Mapa 38. Potencjalny OSI Aglomeracja Opolska

Źródło: Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego

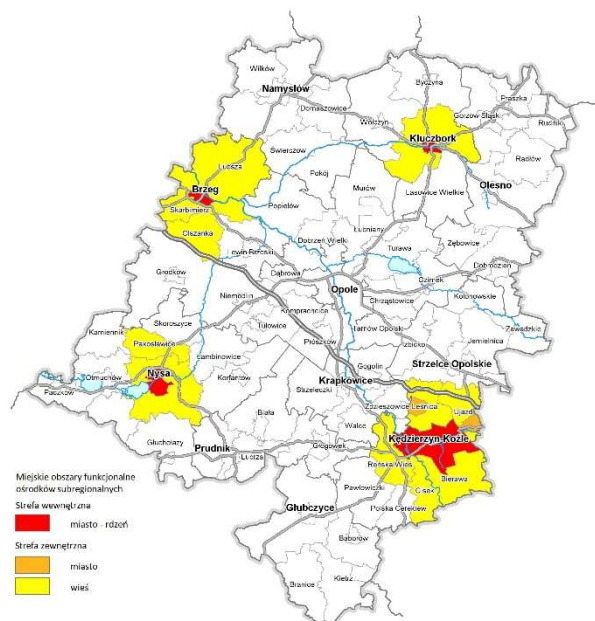
Zakończone w 2019 roku badanie pn. „Wpływ depopulacji na perspektywę rozwojową...” rekomenduje kontynuację OSI Depopulacja (wskazanej w RPO WO 2014-2020) w RPO WO 2021-2027, z założeniem ustalenia dodatkowych kryteriów premiujących dla obszarów zagrożonych depopulacją w stopniu wysokim bądź bardzo wysokim. Zalecane są dalsze działania ukierunkowane na tworzenie miejsc pracy, wsparcie systemu edukacji na różnych szczeblach, rozwój usług opieki żłobkowo-przedszkolnych oraz aktywizację seniorów.

Połączenie obligatoryjnych OSI zapisanych w KSRR 2030 oraz propozycji OSI regionalnych powinno być uzupełnione o kilka przypadków szczególnych (Mapa 41):

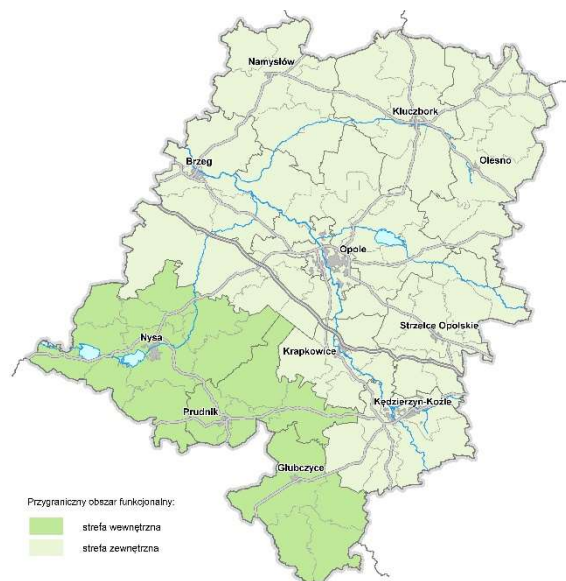
1. Gmina Grodków ze względu na swoje położenie przy autostradzie zaliczona powinna być do OSI ośrodków subregionalnych, jako część obszaru funkcjonalnego Brzegu;
2. KSRR 2030 wskazuje miasta średniej wielkości wymagające wsparcia, ale nie zalicza do nich Głubczyc i Olesna, co na pewno powinno być uzupełnieniem regionalnym podejścia do tego rodzaju ośrodków;
3. Należy założyć, że polityka krajowa będzie uzupełnieniem terytorialnej interwencji, dlatego dopuszczalne jest pokrywanie się obszarów na poziomie poszczególnych gmin. Takim szczególnym obszarem jest Nysa, która pełni funkcję ośrodka subregionalnego, leży w pasie południowym, a dodatkowo jest przedmiotem zainteresowania polityki krajowej.

¹²⁴ Zjawisko polegające na izolacji obszarów w efekcie braku ich połączeń (zjazdów) z autostradą czy rozwoju szybkiej kolei zatrzymującej się wyłącznie w dużych miastach.

Mapa 39. Potencjalny OSI Ośrodki subregionalne

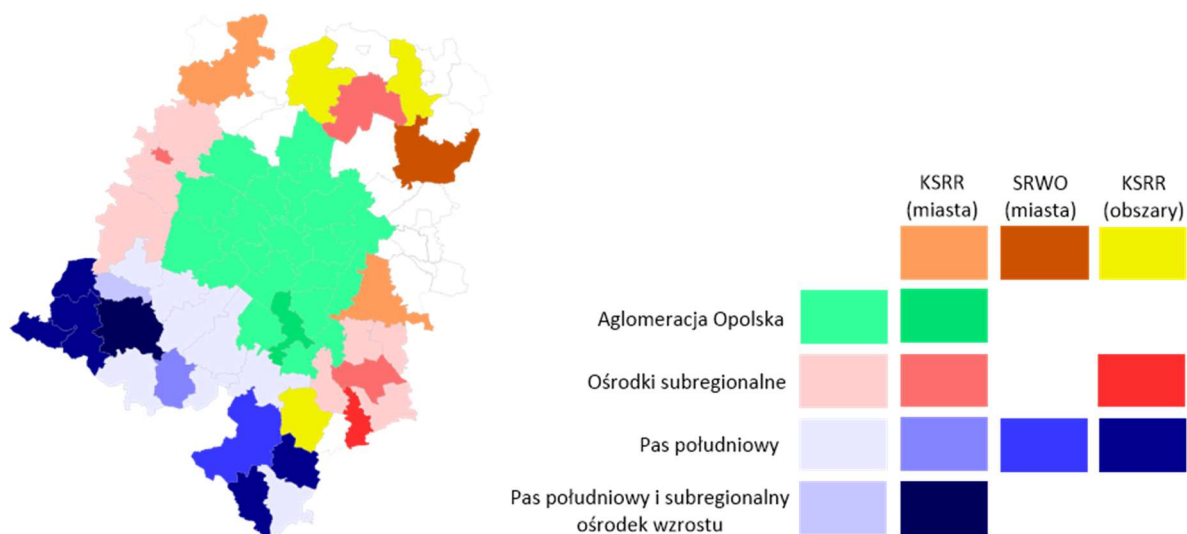

Mapa 40. Potencjalny OSI Pas południowy

Źródło: *Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego*

Mapa 41. Potencjalne OSI – ujęcie zbiorcze

Źródło: *Diagnoza strategiczna województwa opolskiego*

5. Analiza SWOT

Prezentowana poniżej analiza SWOT jest efektem procesu, który obejmował następujące działania:

- analiza danych statystycznych oraz innych źródeł informacji, które zostały wykorzystane w niniejszej diagnozie strategicznej;
- ocena aktualnej analizy SWOT zamieszczonej w SRWO 2020, szczególnie z uwzględnieniem propozycji modyfikacji będącej częścią ekspertyzy przygotowanej przez zespół pod kierunkiem prof. K. Heffnera;
- warsztaty strategiczne – przeprowadzone przez opiekuna naukowego SRWO 2030 – prof. W. Dziemianowicza i konsultacji analizy wśród departamentów UMWO oraz jego jednostek organizacyjnych¹²⁵.

Z kolei jej architektura i uwarunkowania rozwojowe SWOT, wynikają z przyjęcia poniższych założeń:

- a) kluczowe czynniki analizy, mające wpływ na społeczno-gospodarczy rozwój województwa opolskiego, zostały zidentyfikowane w ramach czterech wymiarów:

czynniki	wewnętrzne (cechy endogeniczne regionu, obecnie go wyróżniające)	zewnętrzne (tendencje i zjawiska, występujące w otoczeniu)
pozytywne	MOCNE STRONY	SZANSE
negatywne	SŁABE STRONY	ZAGROŻENIA

- b) analiza - syntetyczna i koncentrująca się na najważniejszych i wyselekcjonowanych czynnikach¹²⁶;
- c) rezygnacja z „przymiotników” – zakwalifikowanie czynnika do danej grupy nadaje mu aspekt pozytywny lub negatywny, tzn. jest on mocną lub słabą stroną (np. zamiast w mocnych stronach zapis: *dobrze rozwinięta infrastruktura teleinformatyczna* – sam zapis *infrastruktura teleinformatyczna*);
- d) brak oddzielnego grupowania czynników np. w mocnych stronach według wewnętrznych obszarów: *społeczeństwo, gospodarka, środowisko*, który mógłby doprowadzić do nadmiernego rozbudowania katalogu czynników;
- e) brak hierarchizacji czynników.

Tabela 5 Analiza SWOT - analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń rozwojowych Opolszczyzny

ANALIZA SWOT uwarunkowania rozwojowe Opolszczyzny	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
jakość życia mieszkańców	niekorzystne zjawiska i procesy demograficzne
oddolne inicjatywy społeczne	potencjał organizacyjno-finansowy i poziom profesjonalizacji organizacji pozarządowych
Wielokulturowość	sektor ekonomii społecznej
dostępność żłobków i przedszkoli	deficyt kadr medycznych
opieka nad matką i dzieckiem	zainteresowanie kształceniem ustawicznym

¹²⁵ Takich jak: Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu i Regionalny Zespół Placówek Wsparcia Edukacji.

¹²⁶ Ograniczenie ich liczby (64 cechy) w stosunku do SRWO 2020, w której jest 109 czynników.

kwalifikacje zawodowe mieszkańców	stan infrastruktury społecznej
firmy budujące konkurencyjność na bazie innowacji	innowacyjność w sektorze usług
aktywność eksportowa przedsiębiorstw	współpraca pomiędzy biznesem a nauką
atrakcyjność inwestycyjna	nakłady na B+R w przedsiębiorstwach
proinwestycyjne działania samorządów	przedsiębiorczość mieszkańców
sprawność instytucjonalna JST	poziom wynagrodzeń
zróżnicowane warunki przyrodniczo-krajobrazowe	rozpoznawalność produktów turystycznych
równomierne rozmieszczenie sieci osadniczej z centralnie położoną stolicą regionu	konkurencyjność uczelni regionalnych
dziedzictwo kulturowe regionu	poziom rozwoju południowej części województwa
produktywność rolnicza	jakość powietrza
jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej	świadomość zdrowotna i ekologiczna mieszkańców
poziom rozwoju sieci wodociągowej	zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych
gęsta sieć komunikacyjna	skanalizowanie budynków mieszkalnych na obszarach wiejskich
infrastruktura teleinformatyczna	ograniczona dostępność transportowa wewnątrz regionu
warunki dla rozwoju energetyki odnawialnej	poziom rozwoju sieci gazowej
	poziom rozwoju i wykorzystania energetyki odnawialnej
SZANSE	ZAGROŻENIA
polityki UE	zmiany klimatu
aktywna polityka prorodzinna i rozwój sektora usług opiekuńczych	odkładanie w czasie realizacji inwestycji przeciwpowodziowych i retencji wodnej
rozwój specjalizacji regionalnych	polityka państwa ukierunkowana na silną pozycję energetyki opartej na węglu
instrumenty aktywizacji społecznej i zawodowej mieszkańców	atrakcyjność osiedleńcza metropolii krajowych i ośrodków zagranicznych
rozwój nowoczesnych technologii i e-gospodarki	silna konkurencja uczelni krajowych i zagranicznych
wzrost znaczenia edukacji i kształcenia ustawicznego	ograniczanie kompetencji, w tym dochodów i możliwości realizacji polityk przez JST
rozwój współpracy terytorialnej	brak polityki migracyjnej
współpraca z sąsiednimi regionami metropolitalnymi	niestabilne prawo
rozwój powiązań gospodarczych z zagranicą i zróżnicowanie kierunków wymiany międzynarodowej	spowolnienie gospodarcze
wzrost zainteresowania współpracą w obszarze przygranicznym	nieznane jeszcze skutki pandemii dla różnych obszarów i poziomów życia społeczno-gospodarczego
zagraniczna imigracja ekonomiczna	
moda na zdrowy styl życia	
odrzańska droga wodna	

Źródło: opracowanie własne

6. Literatura

Adamowicz R., Nasiński P., *Cudzoziemcy w polskim systemie ubezpieczeń społecznych – wydanie 2*, Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Departament Statystyki i Prognoz Aktuarnych, Warszawa maj 2019 r.

Alert Gospodarczy, Open Eyes Economy Summit, Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Kolegium Gospodarki i Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 10 kwietnia 2020 r.

Alert Społeczny, Open Eyes Economy Summit, Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, Kolegium Gospodarki i Administracji Publicznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, 8 kwietnia 2020 r.

Analiza regionalna dotycząca potrzeb i problemów włączenia społecznego – Działanie 8.3. Wsparcie podmiotów ekonomii społecznej RPO WO 2014-2020, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, luty 2020 r.

Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa opolskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole grudzień 2018 r.

Analiza wdrażania Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego do roku 2020. Raport końcowy, Grupa BST na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Opole

Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2016, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2016 r.

Atrakcyjność inwestycyjna Regionów 2017. Województwo opolskie, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2017 r.

Baran M., Hamer K., Marchlewska M., *Czy Polacy stosują się do zaleceń w związku z koronawirusem? Raport z badań*, Uniwersytet SWPS i Polska Akademia Nauk, Warszawa marzec 2020 r.

Błażej M., *Koniunktura w przetwórstwie przemysłowym, budownictwie, handlu i usługach – maj 2020 r. Wpływ pandemii koronawirusa SARS-CoV-2 na koniunkturę gospodarczą – oceny i oczekiwania (Aneks)*, Główny Urząd Statystyczny, Departament Studiów Makroekonomicznych i Finansów, Warszawa 22.05.2020 r.

Bieguny wzrostu województwa opolskiego, praca zbiorowa pod redakcją: dr hab. W. Dziemianowicza i dr Anny Dąbrowskiej, Instytut Rozwoju Miast i Geoprofit, Kraków-Warszawa, 2016 r.

Borowicz A., Kostyra M., Dzierżanowski M., Szultka S., Wandałowski M., 2016, *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2016*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk

Brodzicki T., Ciołek D., Szlachta J., 2018, *Produkt krajowy brutto w powiatach województwa opolskiego - wnioski dla polityki regionalnej województwa*, Ekspertyza na zamówienie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Instytut Rozwoju, Sopot

Smela P. R. *Koniunktura konsumencka – kwiecień 2020 r.*, Urząd Statystyczny w Łodzi 23.04.2020 r.

Laskowska P., Ciepiela M.: *Barometr zawodów 2020 Raport podsumowujący badanie w województwie opolskim*, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Kraków 2019 r.

Dębkowska K., Kłosiewicz-Górecka U., Szymańska A., Ważniewski P., Zybertowicz K., *Mikrofirmy pod lupą*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa 2019 r.

„Drenaż mózgów” czyli migracje potencjału intelektualnego, PARP Grupa PFR i System Rad ds. kompetencji, Warszawa 2019 r.

Drosik A., Maziarz W., *Strategiczne kierunki rozwoju. Wnioski dla polityki regionalnej województwa opolskiego. Raport z badań jakościowych*, Opole 2019 r.

Dziemianowicz W., Cybulska M., Jurkiewicz I., Wawrzyszak A., *Diagnoza strategiczna województwa opolskiego*, Geoprofit, Warszawa, grudzień 2018 r.

Dybowska J., *Przemiany demograficzne w regionie o nasilonej migracji zagranicznej na przykładzie województwa opolskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2013 r.

Działalność innowacyjna oraz badawczo-rozwojowa w województwie opolskim w latach 2009-2016, Urząd Statystyczny w Opolu, Ośrodek Badań Regionalnych, Opole 2018 r.

Działalność wybranych typów organizacji non-profit w województwie opolskim w latach 2015–2016, 2018, Urząd Statystyczny w Opolu, Opolski Ośrodek Badań Regionalnych, Opole

Filipowicz M., *Pracownicy ukraińscy na regionalnym rynku pracy. Studium społeczno-ekonomiczne*, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Opole 2020 r.

Gierańczyk W., 2018, *Zezwolenia na pracę cudzoziemców w Polsce w 2017 r.*, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Bydgoszcz

Gospodarka finansowa jednostek samorządu terytorialnego 2018 r., Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2019 r.

Gottlieb S., Rivers C., McClellan M.B., Silvis L., Watson C., *National Coronavirus Response. A road map to reopening*, American Enterprise Institute, 28 marzec 2020 r.

Gorzela G., Smętkowski M., EUROREG, Uniwersytet Warszawski, *Rozwój Regionalny, Polityka Regionalna*, Forum Obywatelskiego Rozwoju, Warszawa 2019 r.

Górny A., Kaczmarczyk P., Szulecka M., Bitner M., Okólski M., Siedlecka U., Stefańczyk A., 2018, *Imigranci w Polsce w kontekście uproszczonej procedury zatrudniania cudzoziemców*, Warszawa

Grzenda W., *Aktywność zawodowa i dietność kobiet a świadczenia rodzinne*, Obserwator finansowy.pl, 31.12.2019 r., <https://www.obserwatorfinansowy.pl/bez-kategorii/rotator/aktywnosc-zawodowa-i-dietnosc-kobiet-a-swiadczenia-rodzinne/>

Grzeszak J., Leśniewicz F., Śliwowski P., Świącicki I., *Pandenomics Zestaw narzędzi fiskalnych i monetarnych w dobie kryzysów*, Polski Instytut Ekonomiczny, Warszawa, kwiecień 2020 r.

Gust-Bardon N.I., *Innowacyjność w aspekcie regionalnym [w:] Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy – Społeczeństwo informacyjne – regionalne aspekty rozwoju*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego 2011 r.

Hamer, K. i Baran, M., *Wybory prezydenckie, sympatie polityczne Polaków a obawy związane z koronawirusem. Raport z badań*, Uniwersytet SWPS i Polska Akademia Nauk, Warszawa kwiecień 2020 r.

Heffner K., Solga B., Sołdra-Gwiżdż T., Gibas P., Gwiżdż O., Wieczorek R., 2018, *Analiza powiązań społeczno-gospodarczych i przestrzennych zachodzących w województwie opolskim oraz prognoza wskaźników dla nich istotnych w perspektywie do 2030 roku*, ekspertyza na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Opolskiego, Państwowy Instytut Naukowy – Instytut Śląski w Opolu, Opole

Heffner K., Solga B., Korzeniowski M., Gibas P., Wieczorek R., *Pogłębiona analiza i ocena wpływu projektów realizowanych w ramach Działań 7.1, 7.2, 7.3 RPO WO 2014-2020 na poprawę sytuacji mieszkańców Opolszczyzny na rynku pracy*, Raport końcowy, Instytut Śląski w Opolu, Opole maj 2020 r.

Identyfikacja potencjałów i barier JST w województwie opolskim oraz działań na przyszłość – opinia gmin i powiatów, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, Opole 2018 r.

Informacja nt. Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Opolskiego, Opolskie Centrum Rozwoju Regionalnego, prezentacja Power point z dn. 26 lutego 2020 r.

Janusek-Krysińska N., Uniwersytet Opolski 2017, *Jakość życia w województwie opolskim w świetle danych statystycznych i diagnozy społecznej*, Zeszyty Naukowe Politechniki Śląskiej, Seria: Organizacja i Zarządzanie Z. 104 Nr Kol. 1979

Janusek-Krysińska N., Kuźnik A., Matuszewska D., Michniewicz M., Midura T., Piziak K., Stefaniak Z., Tabor J., 2017, *Województwo opolskie, stan i trendy rozwojowe. Raport za okres 2008-2015*, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole

Jończy R., *Migracje zagraniczne z obszarów wiejskich województwa opolskiego po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Aspekty ekonomiczne i demograficzne*, Opole–Wrocław 2010 r.

Jończy R.: *Sytuacja demograficzna i zatrudnienie na obszarach wiejskich województwa opolskiego*, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Katedra Ekonomii i Badań nad Rozwojem Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Opole-Wrocław 2017 r.

Jak myśleć o naszej przyszłości? Jak tę przyszłość stworzyć i kreować? spotkanie z profesorem Jerzym Hausnerem, 5 marca 2019 roku, Opole

Koronawirus - działania UE, Komisja Europejska, 6 kwietnia 2020 r.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030. Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, Warszawa, wrzesień 2019 r.

Kształcenie dorosłych 2016, 2018, Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Gdańsku, Gdańsk

Kubiciel-Lodzińska S., Maj J., Bębenek P., Politechnika Opolska, *Przedsiębiorczość imigrantów przewagą konkurencyjną województwa opolskiego*, Opole 2018 r.

Kuźmicka J., 2018, *Sytuacja demograficzna województwa opolskiego. Stan obecny i perspektywy*, Prezentacja z seminarium z okazji 100-lecia Głównego Urzędu Statystycznego - *Statystyka publiczna-region-rozwoj-współpraca*, 11.06.2018 r. Opole

Ludność w województwie opolskim. Stan i struktura demograficzno-społeczna. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2013 r.

Magda I., Brzeziński M., Chłoń-Domińczak A., Kotowska I. E., Myck M., Najsztub M., Tyrowicz J., *Rodzina 500+ - ocena programu i propozycje zmian*, raport opracowany został przez zespół ekspertów z Instytutu Badań Strukturalnych (IBS), Centrum Analiz Ekonomicznych CenEA, GRAPE, Szkoły Głównej Handlowej i Uniwersytetu Warszawskiego, 2019 r.

Maliszewski G., Berent A., Buczek Ł., Pulnar A., Indeks Millenium 2019. Potencjał innowacyjności regionów, Bank Millenium, Warszawa, sierpień 2019 r.

Maj J., Politechnika Opolska, *Zarządzanie różnorodnością i społeczna odpowiedzialność w przedsiębiorstwach*, Opole 2017 r.

Maj J., Kubiciel-Lodzińska S., Politechnika Opolska, *Wielokulturowość w przedsiębiorstwach w Polsce. Zatrudnianie cudzoziemców w polskich przedsiębiorstwach*, Opole 2018 r.

Ocena jakości powietrza w województwie opolskim za rok 2017, 2018, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Opolu, Opole

Ocena jakości wody na terenie województwa opolskiego za rok 2019, Opolski Państwowy Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Opolu, Opole 2020 r.

Ogólne rekomendacje dla branży turystycznej i okołoturystycznej zajmującej się turystyką krajową i przyjazdową, Polska Organizacja Turystyczna, 19.03.2020 r.

Postawy obywateli Ukrainy wobec polskiego rynku pracy, WorkService, 2018 r.

Potencjał miast średnich w Polsce dla lokalizacji inwestycji BPO/SSC/IT/R&D. Analiza, ocena, rekomendacje, Warszawa 2019 r.

Priorytety dla regionalnej polityki zdrowotnej dla województwa opolskiego (na okres od dnia 1 września 2018 r. do 31 lipca 2020 r.). Wojewoda Opolski A. Czubak, Opole luty 2019 r.

Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030, 2017, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa

Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego 2018. Tekst zmiany planu, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole, kwiecień 2019 r.

Ratajczak M., Koronawirus kosztuje polską gospodarkę miliardy. Miejsca pracy już wyparowują, politycy... nie widzieli nigdy czegoś podobnego, Money.pl, 06.04.2020 r.

Raport z monitoringu Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego do 2020 r. za okres 2013-2015, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole 2017 r.

Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, czerwiec 2018 r.

Raport o stanie województwa opolskiego za 2018 r., Zarząd Województwa Opolskiego, Opole, maj 2019 r.

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Opolskiego do 2020 roku, 2017, Zarząd Województwa Opolskiego, Opole

Recesja jest nieunikniona, głębokiego kryzysu być może uda się uniknąć. Wirtualny Nowy Przemysł - wnp.pl, 15.04.2020 r., <https://www.wnp.pl/finanse/recesja-jest-nieunikniona-glebokiego-kryzysu-byc-moze-uda-sie-uniknac,387245.html>

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Opolskiego do roku 2027. Opolskie – inteligentnie tworzymy przyszłość. Projekt. Opracowanie na zlecenie Opolskiego Centrum Rozwoju Gospodarki przez Opolskie Centrum Demokracji Lokalnej FRDL, pod red. naukową K. Malika, Opole, październik 2019 r.

Rejestracja oświadczeń pracodawców o zamiarze powierzenia pracy cudzoziemcowi, Departament Rynku Pracy MRPiPS; <https://psz.praca.gov.pl/web/urzed-pracy/-/8180205-rejestracja-oswiadczen-pracodawcow-o-zamiarze-powierzenia-pracy-cudzoziemcowi>

Rejestrowane zatrudnienie obywateli Ukrainy w województwie opolskim. Studium społeczno-ekonomiczne. Popyt na pracę w województwie opolskim wśród podmiotów zatrudniających cudzoziemców i pozostałych podmiotów, Wojewódzki Urząd Pracy w Opolu, Pracownia Badań Społecznych „Sondaż”, Opole 2019 r.

Rocznik statystyczny handlu zagranicznego, GUS, Warszawa 2018 r.

Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2019, GUS, Warszawa 2019 r.

Rocznik Statystyczny Województwa Opolskiego 2019, Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2019 r.

Rolnictwo w województwie opolskim w 2018 r. Urząd Statystyczny w Opolu, Opole 2019 r.

Sieroń A., *Czy pandemia COVID-19 spowoduje zapaść globalnej gospodarki?* Instytutu Nauk Ekonomicznych Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1 kwiecień 2020 r.

Solga B., *Migracje zagraniczne mieszkańców województwa opolskiego w latach 1990-2015* [w:] „Rocznik Ziem Zachodnich” nr 1, 2017, <https://rocznikziemzachodnich.pl/rzz/article/view/174/116>

Sport w województwie opolskim – struktura ćwiczących w klubach sportowych i stan infrastruktury sportowej, 2018, Urząd Statystyczny w Opolu, Opolski Ośrodek Badań Regionalnych, Opole

Stanny M., Rosner A., Komorowski Ł.; *Monitoring rozwoju obszarów wiejskich. Etap III Struktury społeczno-gospodarcze, ich przestrzenne zróżnicowanie i dynamika*, Fundacja Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN Warszawa 2018 r.

Stępiak M., Wiśniewski R., Goliszek S. (2017), *Dostępność do usług publicznych*, RepOD, <http://dx.doi.org/10.18150/repod.3374192>

Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim. Wielowymiarowa analiza porównawcza opracowana na podstawie metody wzorca rozwoju, Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Opolu, stan na 31 grudnia 2018 r., Opole marzec 2019 r.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.), Dokument przyjęty uchwałą Rady Ministrów w dniu 14 lutego 2017 r., Warszawa 2017 r.

Strategia Rozwoju Opola do 2030 r., Załącznik do uchwały nr XV/282/19 Rady Miasta Opola z dnia 29 sierpnia 2019 r.

Sytuacja demograficzna Polski. Raport 2018-2019, Rządowa Rada Ludnościowa, Warszawa 2019 r.

Sytuacja zdrowotna ludności polski i jej uwarunkowania, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2018 r.

Śleszyński P., *Aktualizacja delimitacji miast średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze (powiększających dystans rozwojowy)*, Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa, 29 listopada 2019 r.

Śleszyński P., Bański J., Degórski M., Komornicki T., Mazur M., Stępiak M., *Aktualizacja delimitacji obszarów problemowych na 2018 rok*, Polska Akademia Nauk, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego, Warszawa, 13 grudnia 2019 r.

Tabor J., Błaszczuk-Leśniak M., Lichota K., Pawlik E., Michałowski M., Midura T., Stefaniak Z., 2018, *Raport 2018 o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego*, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Opole

Wąsiński M., Wnukowski D., *Skutki pandemii COVID-19 dla gospodarki światowej*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Biuletyn, Warszawa 20.04.2020 r.

Wpływ depopulacji na perspektywy rozwojowe województw: opolskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego, konsorcjum Bluhill Sp. z o.o. i EPRD Biuro Polityki Gospodarczej i Rozwoju Regionalnego, 2019 r.

Województwo opolskie. Przegląd Regionalny Polski 2019 rok. Urząd Marszałkowski Województwa Opolskiego, Departament Polityki Regionalnej i Przestrzennej, Opolskie Obserwatorium Terytorialne, Opole, listopad 2019 r.

Wsparcie mobilności regionalnej w obliczu kryzysów gospodarczego i klimatycznego oraz zagrożeń epidemicznych, raport przygotowany przez międzyrodowiskowy zespół „Sieć kompetencji TSL” pod kierownictwem prof. dr. hab. Wojciecha Paprockiego (Szkoła Główna Handlowa w Warszawie), Open Eyes Economy Summit, Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej, 14 kwietnia 2020 r.

Wyszkowska D. i in., 2018, *Gospodarka senioralna w Polsce – stan i metody pomiaru*. Aneks 1 i Aneks 2, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa

Zdrowie i ochrona zdrowia w 2017 r., 2018, Główny Urząd Statystyczny, Departament Badań Społecznych, Urząd Statystyczny w Krakowie, Warszawa, Kraków

Zniesienie obowiązku wizowego wobec obywateli Ukrainy – konsekwencje migracyjne dla Unii Europejskiej. Ekspertyza Ośrodka Studiów Wschodnich, 2017 r.

Zatrudnianie cudzoziemców w Polsce, Departament Rynku Pracy MRPiPS:

<http://psz.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analizy/zatrudnianie-cudzoziemcow-w-polsce>

7. Spisy ilustracji

Rysunek 1. Zestawienie wybranych efektów rzeczowych realizowanych w województwie opolskim w okresie 2014-2019	6
Rysunek 2. Schemat diagnozy strategicznej – rozwoju Opolszczyzny.....	9
Wykres 1. Wskaźniki środowiska przyrodniczego	27
Wykres 2. Produkcja sprzedana przemysłu w woj. opolskim w 2018 r. wg wybranych działów PKD 2007	33
Wykres 3. Struktura powierzchni zasiewów w województwie opolskim, w % (stan w czerwcu 2018 r.)	34
Wykres 4. Relacja wartości eksportu do PKB w woj. opolskim w latach 2014-2017 (%)	36
Wykres 5. Sekcje o najwyższym udziale w łącznej wartości importu i eksportu ogółem z lat 2014-2017 (%).....	37
Wykres 6. Pozwolenia na pracę dla cudzoziemców w województwie opolskim	39
Wykres 7. Zamiar powierzenia pracy cudzoziemcom na Opolszczyźnie	39
Wykres 8. Środowisko przedsiębiorczości – wybrane wskaźniki (1)	40
Wykres 9. Środowisko przedsiębiorczości – wybrane wskaźniki (2)	41
Wykres 10. Zaufanie społeczne do określonych grup wg województw	60
Wykres 11. Wskaźniki środowiska innowacji	65
Wykres 12. Udział przedsiębiorstw działających w obszarze regionalnych inteligentnych specjalizacji w wartości eksportu ogółem w latach 2014-2017 (PKD 2007, %)	69
Wykres 13. Strefy rozwoju – ludność	75
Wykres 14. Strefy rozwoju – zamożność.....	75
Wykres 15. Strefy rozwoju – środki UE	76
Mapa 1. Zarażenia koronawirusem (SARS-CoV-2) w Polsce (stan na 21.06.2020 r.)	14
Mapa 2. Prognoza zmiany liczby ludności w latach 2018-2030	17
Mapa 3. Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców w 2018 roku oraz prognoza na rok 2030 w Opolskim wg powiatów	18
Mapa 4. Gminy o większej liczbie osób w wieku przedprodukcyjnym niż poprodukcyjnym (2030)	19
Mapa 5. Saldo migracji stałej na 1000 mieszkańców w roku 2018 oraz prognoza na rok 2030 – Opolskie wg powiatów	19
Mapa 6. Stopień zagrożenia ubóstwem w woj. opolskim obliczony wg metody wzorca rozwoju – stan na 31.12.2019 r.	22
Mapa 7. Zasoby przyrodnicze województwa opolskiego	26
Mapa 8. Środowisko przyrodnicze – zróżnicowanie wewnątrz wojewódzkie w 2018 r.	28
Mapa 9. PKB per capita – układ wojewódzki	31
Mapa 10. PKB per capita – układ powiatowy, 2004 i 2016, zł.....	31
Mapa 11. Typologia strukturalna obszarów wiejskich	33
Mapa 12. Poziom przedsiębiorczości w regionach – wskaźnik syntetyczny	38
Mapa 13. Środowisko przedsiębiorczości w 2018 r.	41
Mapa 14. Udział bezrobotnych zarejestrowanych ogółem oraz według poziomu wykształcenia w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w 2018 r.	42
Mapa 15. Opieka i edukacja najmłodszych w 2018 r.	45
Mapa 16. Syntetyczny wskaźnik dostępności do edukacji	46
Mapa 17. Studenci na 1000 mieszkańców w roku akademickim 2018/19	47

Mapa 18. Absolwenci zasadniczych szkół zawodowych oraz techników w ogólnej liczbie absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i ponad podstawowych w roku szkolnym 2017/18.....	47
Mapa 19. Syntetyczny wskaźnik dostępności do administracji.....	48
Mapa 20. Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną	48
Mapa 21. Samorządy województw według wskaźnika zadłużenia w 2018 r.	49
Mapa 22. Podmioty ekonomii społecznej w woj. opolskim (bez fundacji i stowarzyszeń) w 2020 r. (stan na styczeń).....	53
Mapa 23. Podział administracyjny województwa (stan 1 stycznia 2017 r.).....	54
Mapa 24. Przestrzenie zamieszkania w 2018 r.....	55
Mapa 25. Odsetek ludności korzystającej z infrastruktury technicznej w 2018 r.	56
Mapa 26. System transportowy Województwa Opolskiego – Sieć drogowa i kolejowa (stan 31 grudnia 2018).....	57
Mapa 27. Aktywność społeczna w 2018 r.	58
Mapa 28. Miejsca noclegowe w 2018 r.....	61
Mapa 29. Udzielone noclegi w 2018 r.	61
Mapa 30. Przestrzenie wypoczynku	62
Mapa 31. Liczba zabytków w przeliczeniu na 1000 kilometrów kwadratowych w Polsce wg województw	63
Mapa 32. Dostępność do kin i teatrów	63
Mapa 33. Środowisko innowacji – porównanie międzywojewódzkie w 2018 r.	66
Mapa 34. Aktywność inwestorów zagranicznych.....	71
Mapa 35. Aktywność przedsiębiorców i władz lokalnych	72
Mapa 36. Model zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego – rozwój policentryczny	74
Mapa 37. Obszary problemowe według danych obrazujących stan rozwoju z końca 2014 i 2018 r....	77
Mapa 38. Potencjalny OSI Aglomeracja Opolska	78
Mapa 39. Potencjalny OSI Ośrodki subregionalne	79
Mapa 40. Potencjalny OSI Pas południowy.....	79
Mapa 41. Potencjalne OSI – ujęcie zbiorcze.....	79
Wniosek strategiczny 1.....	11
Wniosek strategiczny 2.....	13
Wniosek strategiczny 3.....	16
Wniosek strategiczny 4.....	20
Wniosek strategiczny 5.....	25
Wniosek strategiczny 6.....	29
Wniosek strategiczny 7.....	35
Wniosek strategiczny 8.....	37
Wniosek strategiczny 9.....	43
Wniosek strategiczny 10.....	43
Wniosek strategiczny 11.....	47
Wniosek strategiczny 12.....	49
Wniosek strategiczny 13.....	53
Wniosek strategiczny 14.....	60
Wniosek strategiczny 15.....	64
Wniosek strategiczny 16.....	67
Wniosek strategiczny 17.....	70
Wniosek strategiczny 18.....	72

Tabela 1. Zestawienie umów realizowanych na Opolszczyźnie w podziale na Programy (stan na 31.12.2019 r. w mln PLN) 6

Tabela 2. Struktura WDB w woj. opolskim i w Polsce w 2017 r., wg sekcji PKD 2007 zaliczanych do przemysłu 32

Tabela 3. Wartość eksportu (E) i importu (I) w Polsce i województwie opolskim w latach 2014-2017 36

Tabela 4. 10 krajów o najwyższej wartości eksportu z Opolszczyzny i przywozu towarów do regionu w 2017 roku 36

Tabela 5 Analiza SWOT - analiza mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń rozwojowych Opolszczyzny 80